

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ad Leonem X. Pontificem Maximvm

[Straßburg], 1519

VD16 L 3409

Decem Praecepta Vvittenbergensi Popvlo Praedicata, Per R. P. Martinvm
Lvtherivm Avgvstinianvm.

urn:nbn:de:hbz:466:1-34717

242

DECEM PRAECE

PTA VVITTENBERGENSI POPVLO PRAE
DICATA, PER R. P. MARTINVM LV
THERIVM AVGVSTINIANVM.

PRAECEPTVM PRIMVM.

NON HABEBIS DEOS ALIENOS.

*praeciptum
primum*

PRIMVM quæritur cur non præcipit affirmatiue sic, Habeto propriũ uel unũ deũ, uel adora me unicũ deum: Secundo, Cur nõ imperatiue magis q̃ indicatiue dicit, Nõ habeto deos alienos: Ad utrũq; simul respondeo, Quod omne præceptũ dei magis positũ est, ut ostendat iam præteritũ & præsens peccatũ, q̃ ut futurũ prohibeat. Siquidem iuxta Apostolũ, Per legem nihil nisi cognitio peccati. Et iterũ, Concludit deus omnes sub peccatũ, ut oĩm misereatur. Ideo præceptum dei, ueniens inuenit peccatores, & auget, ut amplius abũdet peccatũ, Ro. v. Leges uero hominũ propter futura peccata ponuntur. Ideo spiritus, ut est benignissimus magister, magis loquitur indicatiue, q. d. O miser homo ecce tuam tibi ostendo prauitatẽ Talis esse deberes, qui nullos deos haberes, non assumeres nomen dei tui frustra, Sabbathũ sanctificares, Non occideres, Non cõcupisceres &c. Nunc aut̃ totus es alius & peruersus. Ideo deniq; & negatiue præcipit, quia negatiua est uehementior, q̃ affirmatiua. Siquidem & Samaritani olim coluerũt unũ deum, sed simul deos suos. Et nunc Iudæi atq; gentes, hæretici, & mali, immo omnis homo mũdi, unũ deum colit, quem omnes cognouerunt, ut Ro. i. Apostolus dicit. Sed ibi peccant, quod hunc sic colunt, ut simul & sua idola colant. Ita nullus est hoĩm in mundo, qui non in aliquo gradu, quodlibet præceptũ faciat, quia nemo est, qui nõ aliquando nomen dei non inuanũ assumat, qui nõ aliquando nõ occidat, non mœchetur, nõ furetur, sed simul tamen omnia etiam contraria faciat, ut uidebimus latius infra.

X

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE
COROLLARIUM.

Omes filij Adæ sunt idololatræ, & primi huius præcepti rei. Verum sciendū, q̄ idololatriæ duo sunt genera. Alterū exterius, alterū interius. Exterius, quo hō lignū, lapidē, bestias, stellas adoratur, ut notū est ex Vet. test. & libris gentiliū. Hoc autē procedebat ex interiori. Interius, quo homo uel timore pœnæ, uel amore cōmodi affectus, foris quidē omittit culturā creaturæ, sed intus manet amor & fiducia in creaturā. Quæ est em̄ religio, nō flectere genua diuitijs & honoribus &c. & tñ cor ac mentē, nobilissimam sui partē offerre illis: hoc est, deum adorare in corpore & carne, itus autē adorare creaturā in spiritu. Hæc idololatria dominat̄ in omni homine, donec sanet̄ per gratiā in fide Iesu Christi. Sicut dicit Psal. lxxx. Audi populus meus & cōtestabor in te. Israel si audieris me, Non erit in te deus recens, neq; adorabis deum alienum. Quod est dicere, Tuis studijs & uiribus nunquam eo peruenies, ut deum alienum non adores. quia etsi nō coles imagines, corde tamen mihi præferes creaturam. Tunc autem non adorabis alienum, si me audieris, id est, fides uerbi mei te faciet liberū a dijs alienis, & uerum cultorem dei. Hęc enim abstrahet te a cupiditate & fiducia rerum, & trahet ad creatorem.

Quomodo fiat istud?

Ita fiet, Fides Christi tollit omnē fiduciā sapientiæ, iustitiæ, uirtutis propriæ, docēs, quod nisi ipse pro te mortuus esset, teq; seruaret, nec tu, nec om̄is creatura tibi posset prodesse, ac sic oritur oīm contemptus. At ubi audis q̄ pro te passus est, & credis, iam oritur fiducia in eum, & amor dulcis, & sic perijt om̄is rerū affectus ut inutiliū. Et oritur æstimatio solius Christi, ut rei necessariæ uehementer, remansitq; tibi nō nisi solus Iesus, solus satis & sufficiens tibi, ita ut de omnibus desperās unicū habeas hunc, in quo omnia speres, ideoq; super omnia eum diligas. At Iesus est uerus, unus, solus deus, quem cum habes, nō habes alienum deum. Iudæi uero timentes ne alienum deum haberent, si hominem Christum adorent, eo peius adorant alienū deum, scilicet idola cordis sui, q̄ sibi de deo fingunt. Recte ergo dicit, si audieris me, quasi diceret, impossibile est ut non adores alienū, si non audieris me, quia non humiliaberis, nec auferet̄ tibi fiducia creaturæ. Non humiliatus autem, non adorabis me, sed te & tuā.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES,

Clare ergo patet, quod nemo implet hoc præceptum, nisi credens in Christum, sperans, diligens, nudatus ab omnium rerum affectu. Quod sine gratia dei est impossibile.

At sunt multi, qui cum interrogantur, an alienum deum habeant, & idololatram sint, constanter respondent, quod nequaquam. Hos ut deprehendas manifesto mendacio, id observa. Num sint rebus ita mortui, & in Christo ita securi, ut ne diuitijs inflent, nec paupertate deiciantur, nec honore tumeant, nec ignominia marcescant, nec uita latentur, nec morte terreantur, nec uoluptate gaudeant, nec passionibus tristentur. Et prorsus ita sint ad utrumque immoti & quieti, ut quoquo modo illa cadant, satis eis sit, quod Iesum Christum habent, immo ut paupertatem, ignominiam, passiones, mortem ament & optent, diuitias, gloriam, uoluptatem, uitam fastidiant præ desiderio sui dei Iesu Christi. Sicut ille Psal. xliij. Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum &c. Et sponsa in Canticis, Filia Hierusalem, nunciate dilecto, quia amore langueo. Et Paulus, Cupio dissolui & esse cum Christo. Qui uero hunc in se affectum nondum sentit, confiteatur se nondum esse purum dei cultorem, sed multa mixtum idololatriam, quia dolet, cupit, amat, odit, non sicut debet, nec ea quae debet. At hic dicitur, hæc pertinent ad perfectos, non ad omnes, non est necessaria tanta perfectio. Respondeo. Et nos scimus hoc esse perfectorum (id est, non Iudaeorum, sed Christianorum) Non quod damnati sint omnes, qui tam perfecti non sunt, sed quod ista meta & finis est nobis propositus, a cuius asssecutione nemo excusatur, nisi is, qui cum gemitu agnoscit, & confitetur sese non esse talem, & quotidie laborat, ut fiat talis. Et quod minus facit humiliter petit ignosci, dicens, dimitte nobis debita nostra. Et illud, Cor mudum crea in me deus. His inquam timoratis, & confitentibus, quærentibus, petentibus, non imputatur ista idololatriam suam mixtura, propter Christum, in quem credunt. Illis uero, qui sine timore, sine solitudine proficiendi in securitate stertunt, omnino imputatur, & sunt uere idololatram. Nec excusabuntur, quod non sit necesse esse perfectum, quasi præceptum illud lapidibus aut lignis, ac non potius hominibus sit positum, & ita implendum pleneatque perfecte, ut nec unum iota, aut unus apex sit prætereundus.

Pro clariore noticia, ita ut infirmiores possint capere, qui &

quomodo contra hoc praeceptum peccent, latissime ponam exempla, non tamen omnia (nisi uelim infinitum numerare) sed multa, ut eorum comparatione possint reliqua facilius intelligi

Primo, Sunt aliqui a deo rudes, ut uideatur diabolus non serio sed uelut moriones suos ioco illudere, inter quos sunt, Sortilegi diuini, malefici, incantatores, superstitiosi. Et horum multiplex species, sed in compedium eos redigam, atque ut facilius teneantur memoria, iuxta aetatum differentias distinguam.

Prima est Adulescentia per se procliuus in seductionem hostis Primo sunt, qui conceptis uerbis, certisque signis nouerunt consecrare, id est, execrari, gladios, tela, boardas, & omne ferrum, ita ut non possint laedi ab illis, siue in bello, siue alias. Vidi ipse ego adulescentem, qui stricto gladio, in uentrem nudum fixo, tam ualide urgebat aduersum seipsum, donec capulus reflexus copularetur acumini super uentrem, & nihil laesus, gladium rursus remisit.

Secundo, Qui possunt haec soluere, circulo descripto, ductisque in puluere signis, & ita alter alterius sacramenta irrita facies, sese occidunt

Tertio, Sunt qui literas, aut characteres super uitrum scribunt & ad ignem ponunt, torquere soliti hac machina puellas ad sui amorem. At illae rursus, aliae ollam ad ignem ponentes, suos Adonides per multa miliaria, uocare possunt. Aliae caput asini in medio foco ponentes urgent ad se uenire quotquot uolunt, sui mysterij uel amulos uel consortes. Et mirum dictum, quod non sit salus nec remissio uenire coactis, donec igni potiri eis licuerit, asinini capitis coctore.

Quarto, habentur literae, multis sacris & uerbis & signis repletae, quas Carolo dicunt a Leone papa missas in bellum, quod ultra uanitatem, etiam mendacium est, ut ex Chronicis patet, cum non fuerint synchroni Leo, & Carolus. His tamen tantum tribuunt, ut nec occidi, nec laedi, nec iniuriam pati possit, qui illas portauerit, ita ut praesumant, & iniquis causis uictorias forenses.

Quinto, obseruatur mens pro uxore ducenda. Alij ne nascatur proles, alij contra ut plebs abundet. Ita non deo, sed mensibus tribuunt hominum creationem, infelici insipientia, & tamen sunt libri his nugis referri.

Sexto. Sacra illa caera, paschalis caerei, a multis furtim absciditur, nescio in quot & quanta uel maleficia, uel superstitiones.

Septimo, Sunt qui accepta aqua benedicta, cum pculis suis sperant se in fornicatio ouum inuenturos, quod gestantes sint inuisibiles.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Octauo. Furem quærunť, dum suspecta nomina in chartulis inscripta, iaciunt in aquam benedictam, ut cuius nomen in ima ruat, ipse sit fur quæsitus.

Nono. Vxore ducta, stultis obseruatiõibus intendũť, uter utri sit supũcturus, ut qui prior obdormiat nocte prima, prior morietur. Item uxor primo ingressu domus uiri, superius limen tãgat manu, adiunctis uerbis, quibus se dominã uiri diuinet. Secundũ hęc iudicent similia, quanť sint stulta magis q̃ mala, & ludus dæmonũ, ut dixi, uidet, sed qui tandem in nimiũ serium uergat, scilicet, ut assuescãť ijs minutis in creaturam cõfidere, & inde nec in magnis deo credant. Excusant se sane, quod sint sacra signa, sacraq; uerba, quasi non ideo magis sunt accusandi, qđ rebus, signis, uerbisq; dei, in re prophana & diabolica utantur.

Secunda est, luuentus, & eorum coniugio iam sunt astricti, ubi affectus prolis & rerum, mulierculas mire seductiles reddit in hoc opere diaboli.

Primo. Curare nituntur infantes supersticiosi quibusdã ritibus. Nam sunt, qui fascinosos curant pueros (quod malũ apud nos frequentissimũ est, adeo abundant pestilentes uetulae, & dæmonũ ancilla in hunc usum) ignoto quodã morbo, quẽ Teuto. die elbe, uocant. His quidã sacerdotes & editui rusticani a magicis meretricibus edocti, literas scribunt pensiles ad collũ. Sed nõ cõmuni atramento neq; papyro, nec omni die, nescio an & calamo & pulpito & loco usuali, habet em̃ res ea sua occulta mysteria, & fit tñ quod faciunt, quia credunt. Alij aliũ morbũ, quem Teuto. das hertzgespanst, id est, pectoris distensionẽ, quem eo pbant argumento. s. si mensura a cubito ad cubitũ, non sit equalis mensuræ, a poplite ad collũ pueri. Deinde nescio qđ modis murmurãdi cingulo metientes, capitis dolorẽ mitigent, sic & alios oĩm membrorũ dolores. Hic ego uellem pueros intelligere & loqui ut matres suas, tam insignis iustitiæ arguerent. Non enim est dubiũ, quin resisterent, & sapientiores se matribus pbarent.

Dicunt aut, Quis non misereatur infantis & filij uteri sui: Respondeo. Miserendũ, sed non usq; ad seruitutẽ diaboli, uel naturalem quære medicinã, uel deum exora in simplici fide. Cur eũ quem deus creauit, diabolo seruandum & sanandũ offers? Verum deus ad tentationem incredulorum permittit talia fieri in

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

infantibus, per maleficos, ut diabolum quærant, qui deum neglexerunt. Neq; enim dubitandum est, infantium eiusmodi uexationes, quandoq; nõ esse naturales, sed dæmones per maleficos adturati, ita cruciant parentes eorum, occulto dei iudicio, sed iustissimo, ut probet fidem, uel illoꝝ uel alioꝝ, aut utrosq; puniat

Secundo, patres insufflant paruulis in palatum, uel guttur, ne scio quo morbo laborantibus, adducunt autem uerba ad adiurationem idonea septem uicibus.

Tertio. Qui pecora signant atq; sic seruant a lupo, peste, aqua, igne. quin totam ciuitatem uel domum ab incedio possunt ita seruare: Infœlix lupo, iuste queri potest, portionem suam a deo datam, sibi ereptam per dæmonũ fœderatos. Si Iob ita fetisset, sua pecora seruasset, sed non a deo laudatus esset.

Quarto. Eadem religione fructus in agris & hortis cõsignant a deo stulti, ut qui imbrem & incrementum ex deo acceperunt, custodiam ex diabolo perant, uelut cõtra deum pugnantes, ne auferat, quod dedit.

Quinto. Ignem & aquã item serpentes nouerunt adiurare, ne pecori noceat ullo modo, id est, ut res eorũ non sit subiecta deo.

Sexto. Infirmi dum uouent sanctis uota, deinceps peccatũ putant medicinis uti, ut. s. tentent deũ suis stultis uotis. Atq; si qua mulier inuncta fuerit olei sacramento, eam per annũ non nisi nigris uestibus oportet uti, nõ saltare in chorea, nõ dormire cum marito. Adeo diabolus familiare habet organũ, sexum istũ fœmineũ, ut ipsum in sua sacra asciscat, per ipsum suas leges distet suas superstitiones seminet, per oĩa contrarie deo, qui sacra & sacerdotium & uerbũ suum, uiris imponit. Verũ longe præualet sacerdotiũ istud muliebre, repleuitq; has terras innumeris superstitionibus, benedictionibus, documētis friuolis. A quibus longe plus timent, q̃ a legibus & sacris, sacerdotij uirilis ac diuini.

Septimo. Huc pertinent qui ominations, auguria, ut crocitantum coruorum & alioꝝ, gentiliũ portentorum reliquias uel exempla, obseruant.

Octauo. Qui dies Aegyptios obseruant, in profectioibus, in reditu, in ædificijs, in negotijs, in uestibus nouis induendis. Hi si sic crederent, quod ignis in hyeme grator est q̃ in æstate. Item qd in æstate conuenit fœnũ facere, fruges colligere &c. recte cre-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

derent. Aut quod omni mane bonū sit exire, si quis sanus sit & necessitatem habet, Malum autem, si ægrotus sit. Quid enim aliud meretur illusor ille diabolus, q̄ ut rursus & nos eum rideamus? His non longe iunguntur, qui incisionem uenarū, ablationē puerorū, salubritatem balneorū, & opportunitatē seminandorū, nō ex humorū & calorū opportunitate, uel corporū necessitate, sed ex influentijs planetarū & stellarum, nos docent. Cum optimi medici doceant, necessitatē hic esse unicā regulam. Nisi forte parant nos fame occidere, dum non permittunt nisi paucis diebus nos seminare. Sed bene habet, q̄d iste nugæ a nullis uel paucissimis (deo melius cogitante pro nobis) obseruatur.

Nono sequit̄ lauta illa Astrologia seu Mathematica, quæ ualde cupit esse scientia, sed non potest stultitiā ingenitam exuere. Hæc est quæ nos docet, Quis, qualis, quantusue sit futurus, quisquis natus fuerit in horo scopis signorū, consiliarij scilicet diuinū secreti, nec angelis noti. Vnū ego miror, quidnā illis acciderit, ut non inuenerint stellā, q̄ portendat, quis iustus, q̄s peccator sit nasciturus. Quandoquidē suos horoscopos maxime in hominibus ualere uolunt, tum nō est res tam parui momenti, iustitiā peccatum, ueritas, mendaciū, sed nec tam rara, q̄ sit balneator, cantator, trapezita, piscator, orator, amator, qui suos habet horoscopos. Cur ergo nullū ibi iustitiæ & ueritatis signum? Aut si est, Cur nunq̄ sortitur effectum? Siquidē omnis homo nascitur peccator, mendax, insipiens, licet nulla stella ad hoc fatum sit cōficta, nec mutatur unq̄, nisi supercœlesti gratia uisitetur. Aut eff cœlum adeo infestum & incuriosum iustitiæ & ueritatis, ut uisissima balnea influat & ludos & Veneres, iustitiam aut omnino nesciat? Aut tam inuidus creator, qui nullum signū boni, sed tantū modo mali cōstituit, quippe cū nullus homo nascatur bonus, sitq̄ natura sua cū influentijs pseueraturus malus. Hos ego inter subtiles fatuos numerassem, nisi rudibus essent rudiores.

Sed pulcherrime soluunt obiecta, d. Influentiæ nō necessitatē sed inclinant ad peccatū &c. quasi non sit idipsum impijssimū sentire, quod deus fecerit creaturā ad inclinationem peccati, & nō potius ad erectionem iustitiæ, ut omnia cooperentur in bonum, nō in malū, hominibus. Aut quasi ullus hoīm necessitate compulsus peccet, & nō potius semper inclinatioe. Quis inuitū

dicet peccare. Omnis mala inclinatio, nō extra nos, sed in nobis est. Sicut ait Christus, De corde exeunt cogitationes malæ, Non quod intrat in hominē &c. Et B. Iacob. Vnusquisq; tentat a concupiscentia sua abstractus & illectus, quæ non fato, sed origine peccati uenit. Omnia enim, quæ fecit deus, bona sunt. Ideo ex natura sua, nō pnt nisi ad bonum inclinare. Quale est unūquodq; tale & operatur. Quod autē ad malum seruiunt, non est natura sed iniuria eorum, sicut Paulus ait, Omnis creatura subiecta est uanitati non uolens. Illi autem naturam eorum faciunt uanitatē, uolētes ex institutiōe dei illa habere, ut ad peccandū inclinēt. Cur ergo Adam & Heuam ante serpentem non inclinauerūt? Cur non Christum: cur non Virginem? Preat ea blasphemans impietas. Vox illa, uox patris Adam est, qui & ipse suam inclinationem ad mulierem trāstulit, id est, creaturā dei. d. Mulier, quā mihi dedisti &c. Verū quam egregie mihi obstarēt, si ullum sanctorū, uel martyrum his usum esse, aut scripsisse, aut approbasse possent ostendere. Nuncaūt non modo nō approbauerūt, sed etiā reprobauerūt. presertim B. Augustinus in multis locis, tū B. Gre. Et tñ inuenit ista lāguidula insipiētia, lāguidiores q; credāt.

Abraham inquit docuit Aegyptios Astrologiam, ut testis est Ioseppus, quasi Ioseppus nusquam excefferit uerū, presertim tam anhelus Iudaicę glorię appetitor. Abrahā sine dubio docuit Aegyptios deū colere, & uerā dei sapientiā. Sicut & de Ioseph dicit P sal. ciiij. Ut erudiret principes eius, & senes eius prudentiā doceret. Non est credendū, sanctos illos uiros, nec astrologiæ, multominus astrologiæ operā dedisse, quæ iuuentutis sunt studia otiosa. Sed Ioseppus uidens huius scientiæ opinionē apud Græcos extolli, & in gloria esse, fingere uisus est uoluisse, quō etiā in hac re Iudæi Græcis nō impares, sed superiores essent, qd in oībus alijs q; facere conatus fuit, q ad uanā gloriā prinēt.

Deinde mirum est, dæmones non fuisse aliquando mutatos qui tot seculorū influentijs subiecti, tum propiores quā nos, ut pote in aere habitātes, sunt. Non aut uenisse stellarū influentiās super eos, aut easdē stellas, eodē modo eis fulsisse, absurdū uidēt. Manent em obstinati in sua peruersitate, nec ullo signo mutant cū nostrę aīæ breuissimo momēto influentiārū mutari dicant. Ultimo. Quid ad Mosē dicemus Deutero. quarto. Ne forte

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

elevatis oculis ad caelum, uideas solem & lunā, & omnia astra
 caeli, quae creauit dominus deus tuus in ministeriū cunctis genti-
 bus &c. Si in ministeriū, quomodo in dominiū: At subtiliter e-
 uadūt, dicentes auctoritate sui magistri Ptolomaei, Sapiens do-
 minatur astris, ideo praueuere & impedire potest influētias stel-
 larum. Ergo nō sunt in dominiū sapientibus, sed insipientibus
 tantum: Quid autē Moses, cunctis, inquit, gentibus in ministeriū
 Si cunctis, ergo uel cunctae gentes sunt sapientes, & ita dominā-
 tur astris omnes, uel aliqua tantummodo sunt sapientes, & fiet
 ut non cunctis gentibus sint creata in ministeriū. Vel Moses ue-
 rax, & tu mendax. Ut omittam quod si etiam uere sapiens esset
 dominus astrorum, nihilominus falsum dixisset Moses, utpote
 quod astra nō ministrent sapientibus etiā, sed magis impediunt
 ita ut nisi illi sapientia praestarent, nō possint earum fata uitare.
 Non ergo in ministeriū, sed in bellum sapientibus, & in domi-
 nium atq; tyrannidem insipientibus, dicendū fuissent stellae crea-
 tae. Quod est & Mosen mendacij arguere, & deum crudelitatis
 accusare, omninoq; blasphemare. Sed haec alij latius tractarunt.
 Sat sit indicasse uanitatem hanc prohibitam. Hierem. decimo.
 Iuxta uias gentium nolite dicere, & a signis caeli nolite metuere
 Solus enim deus timendus est in omnibus. Cetera omnia ut mi-
 nisteria in bonum electis cooperantia esse, debemus intelligere.

Tertia aetas proprie est uerularū, aut similia illis operantiū, ut
 qui cū dæmonibus paciscunt, de quibus passim habetur notitia

Primo. Maleficijs possunt oculos laedere, & excacare, corpo-
 ra infirmare, sagittare crura, imaginibus deuouere, & prout li-
 bet uel occidere, uel lenta & incurabili plaga tandem consume-
 re, ut uidi plures talia passos.

Secundo, Possunt tempestates, tonitrua cōcitare, perdere fru-
 ges, occidere pecora. Item butyrum, lac, caseum alijs furari, id est
 ex poste uel bipenne, uel mantili mulgere.

Tertio. Huc pertinent, qui scientiā quærunt per artem Noto-
 riam, de qua in iure satis dicitur. Item, Qui occulta quærunt per
 Crystallum, unguem, uel eburneū capulum, tamen prius conse-
 cratum. Nec id possunt, nisi puellae uel pueri uirgines, in circulo
 inclusi, ne desit species bona pessimo illi operi. Dicitur tamē hu-
 ius inspectionis mysteriū fallacissimū esse. Huius generis sunt, q

uirga diuinationis, occultos quærūt thesauros, Maxime aut̄ hij quos uulgo uiros & mulieres sapientes (id est, Magos & Phytomiffas) uocant, quorū oracula ex diuersis & longinqs locis perūt. Si qs aliqd amiserit, uel q̄dcūq; passus fuerit, cui⁹ ignoret authorē. Mirū hos, ab Episcopis pmitti, impune talia publice audere.

Quarto. Creditur à multis, quod equitent super scobam, alij super hircum, alij super alias nugas, ad quendam locum, ubi ad conuiuium conueniant eius mysterij consortes, quod non solū prohibitum est fieri, sed etiam credi, uerum esse, ut infra latius. Sicut & illud, quod uetulae mutantur in feles seu catos, & nocte uagentur, prohibitum est credi, uerum esse.

Quinto. dicitur apud aliquos, quandam dominam alios Herodiadem, alios dominam Hulde, alios Venerem, per annum circumuehi, ac uelut lustralem Februum peragere, quæ hospitibus suis relinquat, uel carbones, uel quisquilias currus sui, quæ postea inueniuntur esse aurum & argentum, ut etiam in latina lingua sit prouerbiū de carbonibus & auro, hinc forte natum.

Sexto. Habent quidam domesticos quosdam dæmones, uelut Lares familiares olim habebantur, qui aliquando per diem apparent. Hos uulgo uocant alij vichtelen, alij helckepelin. Et creditur domus fortunatissima esse, quæ talibus dæmonum illusionibus occupata fuerit, & plus timent offendere eos dæmones, quam deum & totum mundum.

Septimo. Aliquæ ut diabolum inueniant, Ecclesiam circūueunt uersis uestigijs, & contra quam solitum est fieri. Et inuento illis obuiio sese tradunt ei in pactum. Ex horū genere esse putandæ sunt, quæ malū omen esse putent, si mane obuiū habuerint sacerdotem. signant em̄ sese cruce, ne mala eius diei incurrant, q̄ primo occurſu sacerdotis sibi portendūt, mḡo diabolo, futura

Octauo, sunt Incubi & Succubi demonū, de quibus latius statim

Nono, etiā usq; ad sacramentorū iniuriam proficit ista nequitia satanæ. Sunt em̄, qui baptizandis pueris, uerbenā, casum, nescio deniq; quæ nam alia, alligāt. Et quidē uerbena illa, nominatissima est sup̄stitionū ministra, miris ceremonijs hanc effodiūt deinde cōsecrari faciunt. Et horrenda temeritate tor noia dei & sanctorū sup̄ eam inuocant. s. ex aliquo ludæo p̄stigioso seducti.

Omitto hic menstrua mulierū, quibus aliquæ, philtrea infanti

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Amoris, sapius mortis conficiunt. Aliquæ in cibum porcorum
mifcent, quo saginentur foelicius. Omitto quod infantibus, ta
be uel macie laborantibus, ita solent consulere, ut positos in cal
dare, igne supposito in aqua calida modeste coquant, alia scemi
na astante, alia circum domû ter currente, & per foramen inter
rogante, quid coquis, illa tum respondente, coquo carnem uete
rem, ut noua fiat. Item, quod ablactatos eo periculo, timent rela
ctare, qd pueri exinde sint futuri maledici, & linguæ malignæ.

Omitto môstra q̄ agunt in piculo partus. Religiosissimæ legē
dam S. Margarethæ legūt, & ipsi passioni Christi præferūt. Aliq̄
femorale uiri, paturieti in collo suspendūt, alijsq; nugis delirant.

Sunt præterea stultæ quædã, quæ cū iocose aliquoties dictum
audierint, si quid amiseris, & reperire uolueris, da elemosynã
calidam, scilicet similam, & pone salem benedictũ desuper, &
mox inuenies. Quod ille ludens sic uoluit intelligi, pone salem
desuper, scilicet super rem amissam & inuenies. Illæ uero intelli
gūt super similã, Non qd hæc magna sint, sed quod indignũ sit
diabolũ sic elemosynas & salem benedictũ in ludibriũ uertere.
Eiusdẽ sapientiæ mulieres sunt illæ, quæ simili ioco illusæ, frons
des illas, quæ in die S. Marci, per uia processionis prostratæ fue
runt, accipientes, super sata piforæ & fabarũ uerrunt, scilicet, quia
dicitur, qn̄ talibus frondibus uerruntur sata, salua erunt, ut galli
næ, aut uolucres cœli, ea nõ tollant, Non intelligentes, qn̄ (id est
eo tempore quo) uerrunt, nõ facturas id uolucres. Et quis huius
seductilis sexus oia ludicra, ridicula, falsa, uana & superstitiosa re
censeat. Ex prima Heua eis ingenitũ est, falli & ludibrio haberi.
Ex ijs similia pensentur. Sed quia sunt qui horũ aliqua fieri posse
non credunt, alijs nimis credunt, ideo parumper de ijs uidendũ.

Primũ. Non credunt aliqui, posse Magas & Phytionissas istas
tantum, ut tempestates commoueant, corpori noceant, pecori
bus, rebus, filijs malum inferant &c. Habentes hanc suæ senten
tiæ causam, quod non credunt eas, in creaturis dei habere tantã
potestatem, nec dæmonibus tanta a deo permitti. Et tamen, cū
sic omnia a deo inferri credant, non ad deum confugiunt, talia
quædã passi, ideo psuadendi sunt ut sciant dæmones talia oino
posse, permittente deo. Quod ex scriptura satis probari potest.

Primo. Iob primo. Vbi ignis de cœlo cecidit, & pecora cū seruis occidit. Et uentus irruit & domū euertit, filiosq; eius oppressit. Item, tandē in corpore eius percussit ulcere pessimo. Nouissima autē in anima eum tentauit, grauissima desperationis tentatione. Et tñ textus ibi clare exprimit utrūq; , scilicet qđ diabolus hęc operatus fuerit, accepta licentia a deo. Et qđ deus hęc eadē fecerit, sicut ibidē dicit, Ignis dei cecidit de cœlo &c. & ipsemet infra, Dominus dedit, dominus abstulit &c. Cum tñ dominus ibi dicat ad diabolū, Ecce in manu tua sunt omnia quæ habet, & ipse, tantū ne in animā eius extende manū. Si ergo ignem & fulgura de cœlo potest Satan iacere, & tanta mala facere, deo permittente, cur nō & nunc idē non possit, ad pactū suū adiuratus.

Secundo. Aegyptiorum plagas, per angelos malos esse factas testatur Psal. lxxvij. Misit iram & indignationem, immisiones per angelos malos. At illæ plagæ fuerunt maiores, quam nunc faciant ullæ maleficæ.

Tertio. Quot obsessi recitantē in Euāgelio: quot animas quotidie occupat erroribus & peccatis? An minus est, animam immortalē perdere, quā membrum moriturū, aut aerem uexare?

Quarto. Nonne omnes sanctos martyres, ipse persecutus est & occidit? Deniq; ipsum dominum assumpsit, & de deserto in montem, de monte in pinnaculum templi transtulit. Item cum Michaele & angelis eius pugnat.

Quinto. Passio Christi hęc oīa fortius probat. Si em̄ filius dei tanta sustinuit a dæmonibus & mēbris eorū, qđ mirū, si horrea nostra possit destr. & mēbra pcutere, eadē permissione dei.

Sexto. Illud uide, quomodo deus dat tā multis malis hominibus potestatem abutendi rebus, diuitijs, potestate, dominio, in aliorū perniciē & suum peccatū. Multo magis demonibus permittit rerū abusum cōtra nos, siue ut puniat, siue ut erudiat nos. Verum est autem quod sine dei permissione nec folium arboris mouere possit, quia ut Christus ait, Sine uoluntate patris sui, nec arboris foliū cadit in terrā. Ideo Christianos oportet nosse hęc mala per demones & magas suas quidē inferri, sed tamen a deo sic ordinari. Bonū facit deus per seipsum, malum per malos. Vnde de Iob (ut B. Augu. ait) nō dixit, dominus dedit, diabolus abstulit. Sed dominus qui dedit, idem abstulit. Sed de ijs latius infra.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Secundū. Nimiū credūt, qui uetulas mutari in catos posse credunt, aut quascunq; alias formas, & ad conuiuia uehi nocte. Et ad hoc est expressus textus, xxv. q. vi. c. Nec mirū, ne ullus credat. Sunt enim illusiones diaboli, non aut res uera. Sicut pulchre patet ex quodā exemplo, quod Ioannes Keyfersperg recitat, Quod quædā uetula, ut prædicatorem argueret mendacij, qui talia docuit esse falsa, sero eo uocato, & in oculis eius sese ungens, sedensq; in lintre pistorio, iamq; uolens uehi, ecce statim obdormiuit, & quibusdā gestibus mouebatur, donec caderet de scamno & uulnus in caput acciperet, tandē reuersa ad se, cōuicta ē de illusionē ex uulnere & casu quantūlibet uidisse se iactasset mirabilia sua.

Idem patet ex Vitis patrū, de uirgine a parentibus ad S. Macarium ducta, quæ ab eo uisa est esse puella, cum alijs uacca uideret. Et tales præstigiæ plures hodie quoq; fiunt, ut ille, qui Iudæo debebat & dormiens, passus est sibi crus totum a copore rapi, ut Iudæū confunderet. Idem de Monacho quidam refertur, qui plaustrum sceni prope consumpsit &c. Multa de ijs ubiq; referuntur.

Potest enim diabolus se mutare de persona in personam, & miris modis ludere sensum, de quo in legenda S. Martini. Vbi unus omnium sensus illudit, cœlesti quadā ueste, a diabolo sub nomine Christi donatus. Simile de quadam Moniali, quæ in suo cubiculo sedēs, uisa est ab alijs lacinoso pallio seminuda, & bubalo stercore caput uelata, quæ tamen sese credebat in fulgentissima ueste ac aurea corona sedere, a Christo decorata. Item & illud in legēda sancti Andreae, quomodo in forma speciosæ mulieris tantum uirum illudit. Item de Equestre illo, qui sero in hospitium ueniens, iucūdo conuiuio inter puellas & choreas & epulas sibi uisus, mane iacuit in profundo luto, & equus eius ad arborem ieiunus ligatus. Sed omnium efficacissimū est quod in legenda sancti Germani Altisiodorensis Episcopi (Vide Catalogum Sanctorū lib. vi. ca. ix.) Cum enim aliquando hospitatus fuisset, & iam dormituri adhuc mensam pararent suis (ut requisiti ab eo dicebant) uicinis in nocte futuris. Tandem ille, ueniētes adiurauit, excitato patrefamilias cū suis, percontatus an nosserent istos, illis uero asserentibus, iussit, ut ad uicinos irrent uiderē, an domi essent, & inuenti sunt oēs dormientes in lectis suis, & sic euidenter illusio dæmonū & patuit & disparuit eo iubēte.

At ut cōtentiosis quoq; satisficiam. Dicunt enim mulieres in Catos fuisse mutatas, eo argumento uerum esse, quod quidam audaculus in uacua domo dormiens, plures uulnerauerit tales catos, mane autē factō, multæ uetulæ sunt inuentæ sic uulneratæ. Vel enim id fictum est, uel dæmones uere uetulas ipsi uulnerauerunt, ut rei mendaci fidē faciant, ac si uere uetulas ille uulnerasset qui catos (id est dæmones) uisus est uulnerare, potest in q̄ fieri, ut uetulæ, in somno uel extasi discurrere, uulnerari, sibi uideantur cum tñ in lecto iaceant quietæ, & uere uulnerent a dæmonibus ut postea credant sese uere discurrisse, & ab alio uulneratas esse. Tale est quoq; de equitando super scopam.

De Hærodiade & Larib⁹ satis manifestū est scilicet eē dæmones.

Tertio de Incubis & Succubis tradūt insignes authores, qd potest Satan in specie mulieris succūbere uiro. & accepto semine, rursum incubere foeminæ, & ita generare. Sic em̄ sollicitauit quendam eremitā usq; ad obscœnitatē, & postea enauit, ut recitat S. Ioan. primus eremitarū apud Hieronymū. Quin dicit, qnq; diabolus in specie infantis fuisse, & uix quinq; nutrices ei satis fuisse.

Quarto de ijs qui uehantur pallio prope dubito, potest fieri ut uehantur paruo spacio, nescio an in longinquo, saltem tam breui tempore ut dicitur. Hoc scio etiam si non uere uehantur, posse eum sicludere omnem sensum, ut ille, qui uehitur, sit quietus, & tamen existimet se uehi ad dominam suam, atq; cum ea omnia peragere, quæ tamen mera sint phantasmata.

Simile iudicium mihi est de afferentibus a longe cibos & potus, nec obstat quod postea agnoscant uere loca, ubi fuisse se dicant, quia potuit similes species sensibus ingerere.

Sic etiā de ministris q̄s adducis, cuius id iudiciū uideretur, q̄ns permittit̄ aliquis eos alloqui, ne uidelicet euanescat̄ sicut fumus.

Ultimo de ijs, quæ in Chrystallis uel ebore uel ungue uidentur, certum est esse prestigium diaboli, figuras fingentis in Chrystallis, quantum sibi permittitur, non enim semper nec coram omnibus id potest, ut satis compertum est.

Sed ex ijs cætera iudicent̄. Infinita em̄ sunt, & quotidie augescunt eiusmodi portentorū gña, defectu operarioꝝ in uinea dñi.

Hæc aut̄ oīa faciliora & leuicula sunt apud diaboli, puta quibus carnos sensus & phantasias illudit, infirmas partes hominis

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES:

Sed maiori subtilitate, ut & maiori piculo illudit mentibus & intellectibus. Et quanq̄ sunt plurimi, quorū sensus illusionibus eius patent, tñ multo plures illudit mente, scilicet doctos in scripturis, sanctos in opibus, ita ut ab Apostolo proprio titulo insigniatur: Corruptor mentiū, sicut Heuā seduxit astutia sua, adeo ut & in angelū lucis sese transfigurer, unde & B. Ambrosius ser. de pont. Supplantatores inuisi per oēs uias extendūt laqueos in numerabilibus mortibus expauescendos, Animalia pusilla cum magnis, & reptilia quoq̄ nō est numerus, Ita impossibile sit ullū hoiem esse tutū, in quocunq̄ ope, sensu, intellectu suo, nisi qui assidue sibi ipsi suspectus timet in oibus, & cum Iob oīa opera sua ueretur. Sed heu & proh dolor, quā securi sumus hodie tā infirmi q̄ summi, docti & pariter indocti, tanq̄ diabolus sit mortuus, adeo ut pro nostris opinionibus, etiā cruentissima geramus bella, aut sine fine litigemus & contendamus, Sic meruit iniquitas nostra, ut in sensum reprobū traderemur. Igit̄ de rudiorib⁹ & sensualibus hęc sint satis. Sequit̄ aliud genus transgressionis nempe eorū, qui specie bona illuduntur. Quorū rursus duæ sunt species. Altera eorū, qui circa reliquias & uenerationē sanctorū excedunt. Altera eorū, qui sapientia & iustitia propria supbiunt

De priore, prius.

(contra deum.

Duobus modis colūtur a nobis & inuocantur sancti. Primo propter temporalia & corporalia dūtaxat. Et hi false colunt sanctos, imo magis seipos in illis, quia sua quærunt, nō ea quæ dei sunt. Ac ideo sanctos prope in idola sibi transformant. Hos sane B. Augu. non penitus reijcit, sed ita duntaxat cōmendat, ut eos meliores asserat, quā eos, qui per pacta diaboli, temporalia quærunt. Melius est enim etiam temporalia a deo petere, quā a diabolo. Sed per hoc non sunt cōmendati, imo nec Christiani. Modica laus est, immo magnū uituperium, nō esse bonos nisi pessimis oīm comparent. Et tamen deus qui dat etiā pullis coruorū escas, in hoc cultu eos exaudit & largit̄ petita, ut p̄ scrip. probat̄.

Primo per Naaman Syrum toti Syriæ salutem dedit, licet ille esset idololatra, tamen magnus apud regem Syriæ.

Secundo, Samaritani ubi cœperunt deum colere, simul cum dijs suis (quod impossibile est placere deo) liberati sunt a leonibus quibus deuotabantur.

Y iij

Tertio, Achab & alijs multis regibus idololatriis & malis, des-
dit multiplices uictorias, & beneficia propter aliqua opera ex-
terne hominibus apparentia.

Quarto, Beatus Augustinus li. i. ciui. viij. differit Rhomanis
concessum a deo tam ingens imperium, propter insignes quas-
dam eorum uirtutes, cum tamen deo placere nō potuerint, sed
apud homines id tantummodo merebantur.

Quinto, Iudæis solo timore pœnæ peccatū uitātibus sæpe pe-
percit, licet essent populus semp errans corde, & displicens deo

Sexto. Et nunc quoq; pestes, bella, fames sæpius auerit deus
propter emendā solo timore inceptam, cum tamen nō placeat
deo coacta pœnitentia, quæ minus est quam dimidia potentia
q̄d sane patet, quia remissa plaga, mox redeunt ad ingenium et
mores priores, imo peiores. Hi omēs sicut deum colunt & bene-
uiuunt propter temporalia, ita receperūt mercedē suam. Ita &
cū sanctis dei agimus, quos nō ultra colimus quā pes aut caput
dolet, aut marsupiū eget. Et quanquā hæc sint nobis inutilia &
stulta apud deū, nec deo, nec sanctis placita, tñ profunt ad glo-
riā dei, qui ex omnibus potest elicere bona. Cuius deniq; naturę
est etiā stultis, imo inimicis & blasphemis benefacere, pluere su-
per gratos & ingratos, ut eo ipso nos doceret, hæc non esse ea
propter quæ sit colendus ipse uel sanctus quisquā, cū uiderimus
ea non rogatum neq; cultum pessimis quibusq; copiose largiri.

Atq; quo hæc clarius intelligantur, aliquot enumeremus san-
ctorum, quorum supersticiosus cultus omnibus notus est.

Primus est S. Antonius, qui pro igne sacro a multis, alioqui
nunquam cognoscendus, colitur, & ita colitur, ut eo prope uen-
tū sit impietatis, quod ipsum sanctum uirum posse credant su-
is uiribus seu dono sibi a deo collato, istas curationes tribuere.
A deo non a deo per intercessionem sancti Antonij, sed uelut
ab ipso solo Antonio petunt quod uolūt, nihil memores inter-
cessionis. Deinde hanc gratiam curationis ita apud huc solum
quærunt, ut aut nescire aut non credere uideantur, deum posse
idem, per quemlibet alium conferre. Interim autem nullus pla-
ne auditur, qui id a B. Antonio imploret, ut & ipse mereatur læ-
titiā spiritus, cæterasq; uirtutes Antonij imitari, de quibus ta-
men in legenda eius memoria est, nihil profus de igne.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Secundus est sanctus Sebastianus, unus oim, qui propter pestem colitur, nisi quod nuper sociū admisit S. Martinū, & S. Rochium nō ingratae prorsus uitae & authoritatis. Horū trium sanctorum testimoniū & fidē, prorsus nemo est qui curet postulare. Et sane ut & ego ineptias suspicionis meae effutiā, uideri potest, nōnullos sanctos mera noim allusione praeter ceteris in hac officia inuocatos. Siquidē S. Tonij Italica allusione prope sonat ac si sanctus ignis, id est sacer ignis diceret, quasi is propter nomen suū, sacro igni sit remediabilis patronus, quomodo & Gentiles Romani Febrem & alias allusiones rerū, dis tribuerūt. Sic & Sebastianus sanctus pastian, quasi pro peste, idem ualeat solus, cū nihil in eorū uita de pestilentia legat. Vnde & in Italia, hī duo praeter ceteris nō secus honoratur, ac si inter gentes uideres numina laeua placari.

Iam sanctus Rochius nomen habet, quod Germanice uindictam sonat, & iram, quasi ipse ideo utilis sit uindictam dei auertere, quia Rochius uel uere uocatur uel fingitur. Huius tamen legenda, si recipitur talia quaedam narrat.

Tertius Valentinus, morbi caduci praefectus, quem cum nihil legimus egisse cum hoc morbo, prope iurarem ex allusione Germanica, eum in huius auxilij sortem uenisse. Nam cadere, uallen significat, quod ad Valentinum quam proxime alludit. Nec mirum, cum & sanctū Vicentium superstitiosae mulierculae deputauerint, rebus pditis inuentendis, eadem ductae allusione, Germanice enim inuenire, uinden dicitur, Atque, ideo Vincetium seruum perditarum rerum & custodem constituerunt.

Nec est magnū nec mirum, quod deus hac fieri permittit, & continuis adhuc beneficijs eadem prosequitur, & ecclesia similiter approbat, praesertim de S. Antonio, quia ut dixi, deo parum cura est de his tribuendis, quae etiam hostibus tribuit. Et sinit uel stultos uel infirmos in fide, interim istis gaudere bonis, dum nō sunt melioribus digni, uel donec meliorum capaces fuerint.

Quartus est Christophorus, ex legenda non tam apocrypha quam suspecta, tantum tamen habens honoris, ut nullus Apostolorum sit cum eo conferendus, etiam si in media Biblia eius gesta scribantur, nec tamen ideo honoratur, quod hominibus remissionem peccatorum & fidem gratiamue dei impetret, sed

sicut extant uersiculi hoc cultu dignissimi.

Christophore sancte, uirtutes sunt tibi tantæ,
Qui te mane uidet, nocturno tempore ridet,
Nec Satanas cædat, nec mors subitanea lædat,

Primum, uide ut hic impius uirtutes tantas non deo, sed imagini lignæ & pictæ tribuat, non saltem fidei tribuit, quæ sola facit, si quid impetrant sancti, ut accipiamus.

Secundū, uellem doceri, qua scriptura, quibus miraculis probatum sit, id posse imaginem Christophori præstare. Ita sub pietatis specie, dum sacerdotiū ecclesiæ dormit aut lucris inhiat, ingressum est ingens pelagus superstitionū, nemine prohibente.

Tertium, Cur potissimū uesperis ridet, qui mane spectauerit? Quid si uesperis spectaret? Adeo ne uirtutem suam matutinæ inspectioni alligauit, ut qui mane fuerit oblitus, aut tardius uenerit, quicumque deinceps diei tempore spectauerit frustra spectauerit.

Quartum. Cur non qui fidem tuam imitatus fuerit, semper ridebit? qui passus fuerit tecum, tecum gaudebit? Sed absit ut imitari uelint, qui illa quærunt. Absit etiam ut illa quærant, aut ita quærant, qui imitari uolunt.

Quintū. Cur nō Crux Christi inspecta facit ridere inspectores quæ habet autoritatē scripturæ? nisi melior forte imago Christophori quæ Christi, cū crux Christi, ipsa sit uere sola quædam Christophorus.

Sextum. oīm pessimū, quod hac ratione homines plus diligunt, plus colunt, diligentius inspectant, plusque in ipso cōfidunt quā in ipsum Christū, ut ostendant, se non laudare deum in sanctis eius, sed seipso, quia non gloriam dei, sed suum cōmodum utque id palam, perfricataque fronte plane confitentes se morborū gratia quærere. Melius erat sanctos imitando, subita morte præuentū saluari, quā non imitando naturaliter morientē dānari.

Videtur & hic sanctus a militibus & nobilibus & generosis primo repertus, quippe quibus in bellis mors subita, Teuto geende todt, est formidabilis, maxime repertis Boardis. At nō cogitant quod frequentius ibidem moriuntur stante morte, Teudes steende tods, & non solum des geende tods.

Septimum, Quod homines ex hoc securi quærunt esse, & sine timore dei uiuere, cum omnis cultura sanctorum pro timore

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

dei sit instituta, ut homines ad pœnitentiã prouocet, memoriã mortis suggerat, uitam futurã ostendat. At illi solum ut fugiant hæc & teneant illa. Quare dicendum est Christo, ut uerbũ suum retractet, quando dixit, Vigilate, quia nescitis diem, neq; horam. Quia inuenimus Christophorũ, qui pro nobis stertentibus uigilet, & integrũ diem securi habeamus, nedum horã nesciamus.

Quod si & Christophorus alium inuenisset Christophorum quo inspecto & ipse tutus fuisset ne deus eum percuteret, quomodo ad martyriũ peruenisset: siquidem eo usq; tandem hæc iam nõ infirmitas, sed impietas procedit, ut etiam deus suo imperio priuetur, ut qui inspectores Christophorinos, nec aqua, nec igne, nec ulla creatura possit eo die occidere.

Quintus est sanctus Laurentius, quẽ, ut seruet domũ ab igne, ieiunio primũ honorant, deinde in festo eius, nec scintillã ignis tota die in domo pariunt. In alijs tamẽ domibus utuntur igne, quo cibos coquant. Ac sic nõ Laurentiũ, sed ignẽ potius timent & colunt. At forte tam stulti sunt quod ignem S. Laurentio inuisum credũt, quia sit in illo adustus & tostus, ut ubi ignẽ uiderit, recordatus iniuriã irascatur in eos, qui eum habent. Quod si ita esset, nullũ Christianũ liceret aliquo die ignem habere. An quia superauit ignẽ, ideo dominus ignis factus est: Quod quidem uerum est, imo & diaboli peccati, mundi & carnis & oĩm malorum. Cur ergo pro solo igne colitur: Aut cur nõ eundem colis, pro impietate & furore, ira, superbia, quibus in Decio & ministris suis operãtibus, igne tostus est, quas deniq; superauit, & adhuc in te superare potest precibus suis: Sed hæc etiam alibi quã in sancto Laurentio queri poterant. ideo sit ipse tantũ ignis obseruator. Cui adiunctus est socius sanctus Florianus & ipse ignora uitã & nominis, nec apud ipsos ullo modo cognitus, quam quod in papyro uident eum pictũ, effundere aquam in ardentẽ domũ, hoc enim contenti sunt, quia & hoc solũ in eo quærunt.

Reliquos breuiter trahimus. Sanctus Vitus suã sortem habet in misera illa saltatione. Sanctus Erasmus auarorũ patronus, sic tamen ut certo numero orationũ & cereolis colatur, tum sane inundabit diuitias. Quid enim aliud ageret tam otiosus: Sed & S. Luduicus de ordine Minorũ, quoniã semel cereuissiam curauit in uita, iam mortuo & beato, aliud agere nõ licet penitus.

Sanctus Vuendelinus pastor, iam utilior est omnibus canibus aduersus omnes lupos. Et uiuus sua unius hominis paut pecora, mortuus omniū cogitur pascere. Adhuc nō pudet nos Christianos ita in sanctos partiri negotia rerū temporaliū, ac si essent nunc facti serui, & mancipia artificū, ita ut prope redierit ea Lerna superstitionum, ut rursus Romanorū illud Chaos deorum, & quoddam Pantheon denuo extruxerimus, atque hoc ipsum non pro alia causa, quam ut hic tantummodo bene habeamus.

Iam aliquot etiā scēmas sanctas subiungamus, inter quas, ut recētior simul & antiquior, ita merito prior est S. Anna, cuius legenda, cū sit dubiosissima, hoc tñ fuit & est noīe uel gratissima, qđ noua uenit, quia fastidire cōpimus uetera, & ea q̄ certissimā habent autoritatē. Sed multo gratior, qđ non uenit uacua, sed diuitijs plena, nihil profus promotura, si paupertatē adduceret.

Secundo, quod ipsa pene supra q̄ B. Virgo extollitur, sic semper noua festa derogant pristinis, & extollimus recentia, magis ducti uulgi concursu, quam fideli deuotione.

Tertio, quod planū & apertū est, eam cōpisse coli propter diuitias ex apocrypha illa & uehemēter suspecta legenda, ubi lusor ille depauperatus, rursus, etiā de cōlo, curatus est, ut diues fieret.

Hoc enim solum in tota ista legenda notauit oculus nequam auaritiæ. Et ob huius sanctæ matris festum, nunc omnium aliorum sanctorum festa, non nihil obscuritatis accipere necesse est, præsertim apostolorum, forte, quia paupertatē docuerunt. Atq; utinam sanctā Annam ita pro diuitijs colerent, ut & alia quæ spiritus sunt quærent, quo modo ecclesia facit, ut collectę quas uocant, eius diei ostendunt. Sed pro his credunt se satis multa festa habere, usq; ad fastidium etiam iam diu frequentata.

Secūda est S. Barbara, ad cuius legēdæ similitudinē multę alię fabricatæ, Vt Catharinæ, Dorotheæ, Margaretæ. Eam uero qui religiosissime colunt, id quærūt, ne sine sacramēto moriant, qđ nō adeo damnabile foret. Alij ne prægnās periclitetur in partu.

Hæc enim & alia legitur eadē S. Martyr in transitu suo orasse, ut si quis eius memoriā ageret, hæc obtineret. Primū, omnium testimonio, legenda illa & apocrypha est, & suspecta. præsertim cū scribatur fuisse discipula Origenis, & tātæ uirginis nō meminit Eusebius. Deniq; in legendā S. Catharinæ, multa esse uel

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

intermixta, nemo sentit, nisi cui nullus est nasus. Id uero ego miror pro mea temeritate, an sanctæ illæ martyres pro Christo morientes, tantam arrogantiam uel habuerint uel simulauerint, ut optarint ab hominibus coli, aut certæ fuerint, futurum, ut coleantur. Sed & illud uide, ipsæ morientes non orant pro suis cultoribus, ut iusti & salui fiant, sed ut diuitias, sanitatem, securitatem quæ omnia per mortem ipsæ contemnunt, obtineant, fortasse non eadem bona alijs prouidentes, ad quæ ipsæ iam pergunt.

Inde nimirum factum est, ut memoria passionis Barbarinæ, & similitum diligentius peragatur, quam ipsius Christi, quæ uirtus est omnium illarum passionum. Sed sine, cæci esse studio conamur, alioqui palpare possemus & agnoscere, quod hodie in ecclesia hi sancti plus habent honoris, quorum legendæ plus habent fabularum, aut lucri aut comodi. Feramus ergo nos quoque illorum infirmitatem, donec erudiantur & formentur in meliorem sensum.

Tertio, Sancta Iuliana & Othilia ophthalmicæ sunt, quia a nullis coluntur, nisi qui oculis laborant, nec plane propter aliudque, oculos, uolentes ex semel facto miraculo ius naturale, & infallibilem consequentiam facere, quod certe non longe mihi a tentatione dei uideretur abesse.

Sancta Apolonia pro dolore dentium, perpetuo cultu honoratur, atque pro alio nullo. Annosam eius uirginitatem & ardentissimam fidem, nemo est qui meminerit.

Sancta Scholastica, domina facta est tonitruum. Et plane hanc fidem in mulierculis scio regnare, quod in quacunque re audierint aliquem sanctum uersatum, hunc in eadem credunt plurimum ualere, ac uelut dominum constitutum. Et sacerdotes aliquot hanc superstitionem non reprimunt, maxime si & lucrum odoretur.

Igitur sicut dixi, permittit hæc deus, & largitur ea quæ petunt non quod magna sint, sed quia bonus & clemens tam infirmos ita fouens, quam indignos ita remunerans, quorum ignauus animus nescit meliora & æterna petere, quæ uerè deum decet & delectat peti & largiri. Nam qui rite deum & sanctos colunt, quærentes primo gloriam dei in illis, & imitationem, sicut facit ecclesia in suis collectis, talia non petunt, imo si habent auferunt ab eis, ut sola sapiant spiritualia. Nec meliori signo cognoscunt & discernuntur, ueri cultores a falsis, quam si illis auferantur, istis conferantur copiam temporalium.

lium. Sicut enim deus iustitiæ exteriori cōfert exteriora bona, & aufert interiora, ita iustitiæ interiori confert interiora, & aufert exteriora. Quod in omnibus sanctis patet, quibus si non in effectu, tamē in affectu abstulit temporalia. Ideo licet tales nihil mereantur in cœlo, tamen merentur in terra. Et in hoc benefaciūt, quod nō a diabolo hæc petūt. Sic enim & sacerdotes & religiosos multos, pinguius & suauiter pascit, qui tamen in tota uita nihil agunt, q̄ quod horas canonicas & frigide & inuite legunt semper, & orant nunq̄. in quo ut sibi satisfecisse uidentur deo, ita deus sibi quoq; satisfecisse uideť, si eos uelut altitia saginet in hac uita. Sed ogganniunt hic aliqui contentiosi, me temerariū esse, qui pro necessitate corporali sanctos inuocari prohibeam, cū ecclesia quoq; oret a periculis mentis & corporis per eorum intercessionem liberari, ut ibi, Et ab aduersitate liberemur in corpore, & a prauis cogitationibus mūdēmur in mente, & similia.

Deinde adornant suam piam, ut uocant intentionem, quod temporalia non quærunt, nisi quatenus per ea cōmodius spiritalia quærere possint, & diutius ideo uiuere uolunt, & sani, ut pœnitere, & boni fieri possint.

Tertio, qđ nōnullis sit psuasum, ut Ioan. Gerson sentit, sanctis in cœlo, sic esse distributa dona eiusmodi, sicuti in terris habuerunt dona diuersa spiritus, iuxta illud i. Cor. xij. Alij gratia curationum &c. Ad hæc.

Primo illud Christi oppono, Primum quærite regnum dei iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Et iterum, Hæc enim omnia gentes inquirunt. Si Christus eos appellat gentes qui talia quærunt, spero mihi licere eos infirmos Christianos appellare, aut certe ignauos & pusilli desiderij homines.

Secundo, Nec prohibeo sanctos inuocari pro temporalibus, sed quod solū pro temporalibus id faciant, damno, neglectis eorum uirtutibus & exemplis. Ostende tu unum ex oibus sanctis, qui pro humilitate, uel alia uirtute, tantū habeat cōcursum cultu & uoie, quātum habet sanctus Valentinus pro morbo caduco.

Tertio, fateor, quod ecclesia in litanis a fulgure & tempestate, alijsq; corporalibus necessitatibus, orat. Sed ordine recto id facit, primū misericordiam, & remissionem peccatorū. Nam & Paulus iussit orari, ut pacem & tranquillitatē haberemus in uita

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Sicuti quoque fac, & uiues, atque ex me nihil audies contrarium tibi.

Quarto, fateor, infirmis in fide licere, ut sanitatem & uitam perant, quo deinceps melius uiuant. Sed duo hic dicam. Quis scit, aut de seipso audet affirmare, tam purum se habere cor, ut tam simplici intentione illa petat? Quod maior pars simulet potius emendationem uitae, exitus probat. Nam fere & semper efficiunt peiores, qui ex plaga, aut castigatione dei liberantur importunis suis uotis, ut hoc ipso deus stultitiam nostram uideatur testari, scilicet nos non intelligere, quod dum flagellat, sanat, & dum remittit manum ad nostrum uotum, potius magis sinit aegrotare.

Secundo, si uis uitam emendare, nunquam id melius feceris, quam si in flagello, id est, uerissima emendatione, & medicina uitae, coepto perseueres usque ad mortem. Haec enim emendatio uitae, tanto est solidior, & constantior, quo non ex te, sed ex deo longe uotum tuum praeueniens coepit. Aut quomodo possum nunc recitare omnem gloriam & dignitatem uitae passivae? Stulti sumus omnes qui uitam praesumimus emendare in bona ualitudine, quam in aegritudine non intelligamus eam esse emendari coeptam, & longe esse excellentiorem, quam omnem uitam actiuam. Quare Christianis id potius suadendum esset, ut non modo aegritudines libenter ferrent, sed & ipsam mortem quantocius optarent uenire. Nihil utilius Christiano, quam mori uelocissime, ut S. Cyprianus docet. At nos Iuuenalem magis audimus, Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano, non sic B. Augu. Quando nos sumus sani, tunc maxime concupiscentiae morbus est insanus. non quod quaerenda sit mala ualerudo, sed quod illata per deum, ut optimus nuncius dei sit excipienda, quia nullum bonum sine uoluntate dei quaerendum est.

Quinto, hoc ipsum quod deus optime prouidit, ut aliqui sancti habeant formidabiles, & uelut uindices, propter obstinatos & duras ceruices. Sicut S. Antonius, & nonnulli alij. At nos Christianos docemus, quorum est fiducia, ut sanctorum consortio aliquando copulentur.

Sexto, scio nouam illam opinionem eorum, quod sicut in uita sancti diuersis donis spiritus erant dotati. Ita & nunc in caelo eos de habere, differentes gratias auxiliandi, sed ego non uideo, quomodo id possint probare, nisi arguendo a simili, quod argumentum in his quae sunt fidei, est nocentissimum. Quid enim aliud facit diabolus, cum in angelum lucis sese transfiguratur, quam quod arguit a simili: aut

quot errores in ecclesiā inundauerūt sub nomine Christi, & sanctorum eius, sub specie sanctitatis, sub pia, ut dicitur, intentione, & zelo catholice fidei, id est, a simili: immo quot ueritates reijciuntur sub pietate aurium nimis tenera sub nomine scandaliz.

Id ego uideo, quod ecclesia non dicit, Sancte Paule cura mea uulnera, sed, Ora pro me. Ideo sciendum est, quod omnes sancti omnia possunt, & tantum per eos tibi a deo dari, quantum credis te accepturum. Quare omnia tua cōmendes ei, in quem magis es affectus, primum peccata tua & necessitatem animæ, sicut sancta Cæcilia fecit in nuptijs suis. Omnes sanctos per ordinem inuocans, pro sua castitate seruanda apud deum.

Quod sane etiā B. Aug. in quadā Epistola sentit, quod uidelicet deus per unū sanctū, imo in uno loco facit, qđ in alio non facit, non improbo. Quis consiliū dei nouit: si ipse distribuerit, recte distributū est. At nō ideo tibi salutare est in sanctos partiri negotia p̄ tua sumptioe, unde nō dixit, qđ martyres alia & alia dona acceperint i gloria, sed ait, Nō uoluit fieri in oībus memorijs sanctorū ista, quæ in illo fiunt &c. Est, ut dixi, deus ita suffert infirmos, qđ talia solū quærunt in sanctis, donans pro sua uoluntate, qđ quærūt, nostrū tñ est, Christianos erudire, & ad perfectionem inducere, & ea, quæ sunt salubria, & meritoria docere, ne aliqñ ad id labant̄ erroris, ut ex sanctis dei sibi idola fingāt. Neq̄ em̄ est meritū sanari corpus, aut pecuniā augeri, sed infirmari & egere, id demum est pulchrum si meritum prudenter tuleris,

Hæc de honore sanctorum primo, id est, corporali, & exteriori.

Secundo coluntur sancti uere & interne. Hic autē cultus consistit in laude cordis primum, deinde in uoce & opere foris, id est, quando deus laudatur in sanctis, & sancti laudantur in deo, sicut scriptum est, Laudate dominū in sanctis eius, laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.

Sic Paulus Galat. i. fecisse scribit primitiuos Christianos, & in me, inquit, clarificabant deū, sic facit Psal. cx. Confitebor tibi domine in toto corde meo, in consilio iustorū, & congregatione Magna opera domini exquisita in omēs uolūtates eius. Vult em̄ dominus enarrari gloriā suā, & annunciari opera manū suarū. Sic ut dicit, Ut annuncient in Sion nomē domini, & laudē eius

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES:

in Hierusalé. Et rursus, Narrabo omnia mirabilia tua. Ité, Ut enarem omnes predicatiões tuas in portis filia Sion. Et multa alia in Psalterio, ideo em operat tot & rata in sanctis, ut ipse glorificet. Rursus dicit, In domino laudabitur anima mea. Et alibi, Lauda mini in nomine sancto eius. Et Psal. xvi. Lætabimur in salutari tuo, & in nomine domini dei nostri magnificabimur. Sic em Apostolus docet, Quod qui gloria, in domino gloria. Quare non est dubiũ, quin sancti nolint in seipsis laudari & glorificari sed in domino, & dominũ in se. Et iste modus colendi non modo erit deo gratus, & ipsis sanctis acceptus, uerum & tibi salutaris, & incomparabiliter utilior, q̄ si propter te & tua, eos colueris, immo solum ille est salutaris, & alius quilibet noxius.

Vnde ut pro rudibus demus modũ, ille scilicet colit uere sanctos dei in deo, qui opera & gratiã dei in illis intuitus, & meditatatus, mouet & soluit in dulcẽ affectũ erga deũ, q̄ tanta, & talia largiri in illis dignat⁹ est, uelut diceret, Bñdico te & gratias ago tibi pijsime deus, qa æterna misericordia tua. Sanctũ em hũc p̄uenisti, & de peccati, pditiõisq; massa, tã eximiũ gloriã uas tibi pfecisti. Sic deũ laudasti in sancto suo. Rursum & sanctũ ipm in dño ita laudabis, O sancte dei. N. bñdictus tu in filijs hoim, qui dignus deo uisus es, tã ineffabilis gratiã, & gloriã dei donis ornari. Quẽadmodũ S. Elizabeth benedixit beatã uirginẽ, dicens. Benedicta tu in mulieribus. Beata q̄ credidisti, pficientẽ in te, que dicta sunt tibi a dño. Oportet em ut diuinã gratiã odorẽ, effusum in sanctos eius percipias, & guttulas bonitatis eius p̄gustes ut & tu in amorẽ dei succendaris. Quid em aliud sunt sancti, nisi uelut guttulæ roris, sed guttæ noctiũ in cincinnis & capite spõsi sicut dicit, Aperi mihi soror mea spõsa, quia caput meũ plenum est rore & cincinni mei guttis noctiũ. Sic em Micheã v. sanctos appellat rorem, dicẽs, Erunt reliquiã iacob in medio populoꝝ multoꝝ, tanq̄ ros a dño. Quia totum qd sunt & faciunt, ros & gratia cœlestis est, spirans suauissimã dei misericordiã sup filios hominũ, Sic sic oportet omnem gloriã sanctorum referre in deum, qui dedit eis hanc potestatem. Vide ecclesiam, quã de b. Virgine canit, Benedicta filia tu (sed) a domino, quia nõ a te, sed per te fructum uitæ cõmunicauimus. Et in omniũ sanctorũ festis, Ecclesia orationem dirigit nõ ad sanctos, sed ad deum cum

nomnibus sanctorum, eorum merita ex deo uenisse protestata
deinde per eadem, preces suas deo cōmendans. Isto enim sa-
crificio laudis primū rite peracto, tunc demū subnectenda est pe-
titio nostra, primum pro simili dei gratia, nouissime pro tem-
poralibus. Si tamen temporalia petere potest, qui sitit spiritualia

Verū ista inuocatio, & cultura sanctorū adeo est neglecta, ut
nō solū nō meditent opera misericordiae dei in sanctis suis, sed
etiā nesciāt eorū gesta, imo & nomina, sicut ille, qui sanctā trini-
tate nominauit drey falcken. adeo nō quid deus boni in illis fe-
cit, ut glorificet, sed quid boni nobis faciant, ut nos laetemur, cō-
syderamus. At spiritus sanctus & ecclesia Christi id intēdunt cer-
te, in omni cultu, & festis sanctorū, scilicet eleuare cor nostrū in de-
um, & diuina opera, & parare fiduciā ex contēplatione gratiae
in illos collatarum, sicut Christus Mat. v. Sic luceāt opera uestra
bona. Ad quid: ut crus meū non doleat: non. sed ut glorificent
patrē uestrū qui in caelis est. Hic B. Aug. ut nō desperēt, inqt etiā
sibi, si uoluerint, posse praestari. Et sancti quidē hac regula, & eo
fine, uixerūt, & bona fecerūt, ut lucerent ad gloriā dei, Et sit dia-
bolo operante, ut eorū uita & opera nō eo fine praedicentur aut
celebrent. Ipsi per oēm uitā quaesierunt, quae dei sunt, Nos uero
non solū in nostra, sed & in sanctorū uita, non nisi quae nostra
sunt, quaerimus, nihil solliciti de gloria dei. Et passim praedicat
solum quid & quantū possint in nostris cōmodis, non quantū
fuerit misericors deus in ipsis. Inde proceditur ad extremam tem-
eritatem & audacem contentionem, uter sanctorum in caelo
sublimior sit corā deo, quasi ipsi aliquid fecerint ac nō potius de-
us. Oculos omnino in carnem uersimus & a deo auertimus.

Immo nostra aetate (quod detestabilius) eo redactus est cultus
sanctorū, ut melius fuerit, neq; festa sanctorū agi, neq; nomina eo-
rum sciri. Quod ut cognoscas percurrere superstitiones stulti uulgi
& uide patrocinia illa diuersa diuersorū artificū. Aurarij fabri
sanctū Elogiū, sutores Crispū & Crispinianū, fullones S. Seuerū
pictores S. Lucā, medici Cosimā & Damianū, iuristae S. Iuonē, ar-
tistae S. Catharinā, aliqñ & Aristotelē habēt patronos. Alij alios
Et Franci suū Kilianū, quaelibet natio suū. Sed quō hos honorēt
aduerte. Primū nihil eorū opera uel exempla curāt. deinde qñ
ad summū honoris itur, mane missam celebrant, & eo toto die

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES,

feriantur, nec alio quoq; indicio nisi ueste & otio, tantū feriam simulantes potius q̄ agentes. cæterū lasciujs, cantibus, moribus corde nunq; tam alieno a deo q̄ eo die, tempus perdentes, imo sanctos illudentes, ac si Bacchanalia uel Saturnalia agerent. Atq; usq; in alterum diem potando, ludendo, & breuiter usq; ad cædes aliquando insaniendo, perdurant. Hęc enim est gloria festorum dierum his perditis temporibus. Ita ut nec Anubis aut ullū portentum gentilium deorum, sit fœdus deonestatum, immo nec porcus tuus ita se coli sustineret. Sed ita preualuit ira dei & tradidit in sensum reprobum, ut sint omnia peruersissima.

Quanto rectius erat, humili & quieto corde, pacatq; domo parce refici, & pauperibus uocatis ministrare prandiū, imo melius erat laborare & omnia opera seruilia perficere, q̄ ita feriari. Non enim eo tumultu pompæ & luxuriæ, sed quietudine (unde & sabbatizare dicitur) & charitate in proximū seruitur sanctis, Quod si turpissimū tu ipse iudicares, si quis in festo paschæ uel natali Christi talia perpetraret, cur patronū tuū eo honoras, quem tunc maxime proposuisti honorare? An qui totum annū fuit quietus & securus a tuis irrisionibus & ignominijs hoc die, quo minime oportuit eisdem uexatur? Cur execramur Turcas quod imagines Christi & sanctorū fœde conspurcare dicuntur. An nondū intelligimus quod illorū figura ostendit nobis deus quam sibi displiceat, quod nos Christiani sanctos suos in ueritate & fœdus conspurcamus? Quā pulchra religio & pietas, sanctos dei nemo fœdus blasphematur, q̄ ipse cuius est patronus, nec id alio die magis q̄ eo, qui cultui eiusdem sacratus est. Finge an tu talē sustinere possis ab infimo homine cultū, id est illusionē.

Hic itaq; Pōtificibus esset summe uigilandū, imo saluberrimū foret, oēs dies festos abrogare, paucissimis seruatis, in qbus mane uerbū dei audiret & missa. Nihil em̄ sunt sabbata nostra, nisi opprobriū ecclesiæ, & non eusebia, sed asebia in deū, ut satis nimis ualde docet experientia. Potest & nobis deus multo amplius q̄ ludæis dicere, Odi & proieci solēnitates uestras, & illud Iſa. primo, Sabbata uestra & Neomenias uestras odiuit anima mea.

Superest adhuc geminus abusus in cultu sanctorum.

Primus est in superbia & abusione per gloriā uanam, qua inuicem quidam cōcertant etiam de sanctis, dum quisq; eum qui

uel sui studij uel ordinis fuit, nititur ita celebré facere, ut eum cæteris omnibus præferat, nõ tam quod uelint sanctos dei honorificari, quam seipfos, qui tales habeant patronos. Horum uanitas & si late patet, & plurimos occupet, nõ tamen audeo latius prosequi, tum quod pulcherrima specie adornati, facile me temerarium iudicem proclamare audent, seq; purissime excusare, tum quod ipsos proceres & optimates ecclesiæ quoq; ea res tangit, qui sunt multo impassibiliores, quã cælum ipsum. Nam cœpit & hinc ferme turba fraternitatũ quædam oriri, & nescio an tot fraternitatibus tandem efficiant, ut nec fratres nec sorores retineant. Sed sit hic aliorum iudicium. Species est bona, non licet acrius taxare, donec clarius seipsum prodat negotium.

Huc dicerem pertinere eos, qui festum Conceptionis beatæ Virginis uolunt esse primum & summũ omnium, & qui nouorum festorum dignitate, priuilegijs, indulgentijs, replent totos sermones. Nec frustra nos quoq; uixisse uidebit posteritas, quia nouis festis fecimus uetera uere ueterasse, si nihil aliud fecimus, hoc unum satis est dignum æterna memoria.

Spero futurũ, quod adhuc festum Abrahæ etiam celebrabitur quia in fide eius fuit origo salutis & promissus Christus. Si em̄ Abrahæ non promississet deus, nõ fuisset Christus natus. Et forte diem Adæ & Heuæ quoq; celebrandum, est prædestinatũ. Ita q; uenerũt dies in quibus omnia libentissime docemus & audimus, præter ea, quæ sunt antiquæ & solidæ ueritatis, ut Apostolus ait. A ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas aut conuertentur, coaceruantes sibi Magistros prurientes auribus. Non quod damnem affectum pium ad noua festa, sed quod uideam non pauca agi & extolli, ad inuidiam usq; aliorum. Non egent sancti nostra superbia & discordia, immo nõ ipsi, sed nos idola ex nobis facimus, & sub nomine sanctorũ nos ipsos colimus.

Alter abusus est auaritiæ. Eriguntur passim erectæq; sunt ecclesiæ super imaginibus nõ consecratis, præsertim ubi concurrit seductilis turba uulgi, nec ipsæ ecclesiæ cõsecrantur, in quibus præter speciem & nomen pietatis, nihil nisi quæstus quæritur. Si enim sub nomine Christi diabolus mittit Pseudochristos, quanto magis sub nomine & imagine Mariæ aut alterius sancti, potest operari errorem & illusionem. Atq; eo liberius, quo negle

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

etius nos Pauli consilium habemus, Omnia probate, quod bonum est tenete. Et illud Ioan. Probate spiritus utrum ex deo sint nos uero specie bona contenti, statim sine probatione accurrimus. Facit hos discursus diabolus. Primo, ut populum a locis sacris trahat, & affectu eius alienet a sacris, prophanisq; distrahat, dum nouis semper & alienis accendit curiosumq; facit. Hoc enim meruerunt, qui fastidiunt ecclesiam suam domesticam.

Secundo, ut per hoc accipiant occasionem uelut iustam, negligendi uerbi dei & parochialiu officiorum. Omitto qd per uias perdunt tempus, & substantiam profundunt, peccatis multis sese onerant, dum uana fabulantur, uel audiunt uel uident, & domum, rem, familiam, negligunt, hoc est frustra laborant, & multa mala committunt.

Quod autem tales concursus sint ex diabolo, praeter ea quae dicta sunt, ipse etiam praecipuus concursus uulgi declarat, ferunt enim uxores & famulos inter laborandum aut operandum raptos fuisse, ac uelut relinquere opus coactos, qd a spiritu sancto sit nequaquam, sed est euidentiissima daemone illusio. Spiritus sanctus non est spiritus temeritatis & praecipitationis, sed spiritus consilij, nec reuocat praecipitum, quo praecipit mulieri esse sub potestate uiri, sine cuius consensu etiam uota sua nulla sunt. Et seruis, ut dominis suis fideliter seruiant, nihil fraudantes, quomodo ergo nunc eosdem raperet ad inobedientiam tam rigide prohibitam? Unde audiui, ubi tales ecclesiae fuerunt consecratae & legimo dei cultu ordinatae, cessasse talem concursum. Sed & nunc dicunt aliquae ideo non consecrari, ne deficiat concursus, & arescat lucrum. O Christianos, qui ea impietate lucrum quaerunt, Hoc ne ex deo est, quod crucem & benedictionem sustinere non potest? Quis unquam crederet posse Christianos, uel ab astutissimo daemone in hunc erroris barathrum praecipitari?

Sed ego noui hominem, qui simile excelsum illusionis cepit profiteri, sub nomine uirginis Mariae, quae sibi in somnis apparuerat (adeo sancta & digna sibi superbia uideretur) sed a maioribus ecclesiae prohibitus, statim ibi quieuit diabolus, & migravit alio, & ibidem praualuit erigere lupanar suum. Vere haec sunt signa & idola prostitutionis, quae dominus per Prophetam arguit, in quibus fornicantur animae fideles a suo Christo, qui prohibuit ne credemus hijs, qui cum obseruatione locorum nobis praedicant, Ecce hic est aut illic est Christus, Nolite inquit credere, ecce praedixi uobis,

Quare tibi sit merito suspectū tanq̄ negotiū perambulans in tenebris, quantūlibet speciosum fuerit, q̄d in locis illis prophanis agit. Non enim frustra ecclesia instituit, ecclesias & loca earū sanctificari per uerbū & orationē. Quod si cuius uxor & seruus uociferet, sese arripi tali peregrinādi spiritu, audi consiliū, arripe & tu, quernā aliquā crucem, & sanctifica dorsum eius aliq̄t ictibus fortiter, & uidebis q̄d hoc digito dei eiciet dæmoniū illud, Mulieres enim sunt seductiles, solet familiarius istis nugis illudere.

Tertio. Vbi nō habet potestatem (sicut uere non ubiq̄ habet) in locis prophanis, facit hoc in locis sacris. Hoc aut̄ facit quando relicta matrice ecclesia, peregrinari sollicitat ad dedicationes & patrocinia aliarū ecclesiarū, uel in deserto uel pagis positarū, ubi tamen uideas tot tabernas & ganeas, ut Babylonē credere possis (sic enim hodie agunt dedicationū & patronorū festa) uespere uero domū redeūt pleni indulgentijs, id est cereuisia, luxuria, & alijs portentis peccatorū, quibus ibidem seruiērūt. Si tamen redeūt, nam ferme est uelut regulare, aliquos occidi, aut saltem grauiter uulnerari in dedicationibus, adeo ut in prouerbiū transferit, Indulgentias dedicationis distribui sero, cū sese trucidauerint, aut saltē leserint. Has diabolus miserrimas nobis assidue auget ignominias, & adhuc melius ducimus esse tales dedicationes nō tolli, q̄ illas fieri. det dominus Episcopis nostris aliquando gratiā, ut has indulgentias una cū dedicationibus reuocent, & nō sinant diabolū etiam de eade nostra nobis illudere, cui nimis fuerat permissum, q̄d erroribus nos illuderet. At hic mihi obijciuntur, receptæ illæ pegrinationes ad S. Petrum in urbe, ad S. Iacobum, ad Hierusalem, ad Treuerim, deniq̄ in diuersa loca ad honorandas reliquias sanctorū & indulgentias obtinendas.

Respondeo. Non peccaret, qui omnes eas ommitteret & domi maneret, non præceptæ sunt, sed uoluntarie assumptæ, Tamen ego non resistā tanto iam usui & consuetudini præualidæ, eant sane qui uolunt, dum modo id discant, sese interim eisdem sumptibus posse incōparabiliter melius deo seruire, & salutem suā operari, si domi seruiant pauperibus, immo sibi cōmissis, ut uxor, filijs, familiæ, dominis. deinde si flagella dei patienter tulerint, & quascunq̄ aduersitates. Quasi uero nō satis nobis pugnet relictum sit domi cū diabolo, nisi & foras cum Dina egressi plus

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

occasionū corruptionis quæramus. **Quanti** enim resistūt cauillationibus & curis, quibus in domestica ecclesia impugnat corda nra: deinde crapulis, lusibus, & otijs p omnes dies nos uexat oia tentans, ne purus sit apud nos dei cultus, & integra salus nra

Id quoq; nuper inuentā est a nostra philargyria, quod septem aureæ missæ (scilicet ab aureo nummo sic dictæ quo persoluntur) certis cereolis, certisq; alijs ritibus celebratur, nescio pro quo certissimo euentu. ita iniquissimus hostis, nec hoc saltem sacrificium nobis reliquit syncerum.

Quid si faccus ille auaritiæ pertusus & insatiabilis huc pertinet: ubi ad structuras ecclesię offerē, mendicatur, corradit thesaurus sine fine, & reliquijs & indulgētis in hanc rē uaferrime utitur, ut ubi cōgesta fuerit pecunia, nec structuræ, nec paupib⁹, sed p bello, aut litib⁹ uel p sentibus expendant uel futuris reseruent:

Sic enim & dauos Christi fecerūt auaritiæ ministeriū, tamen sub sanctissima pietatis specie, ut aureos & argenteos nummos perforant. Cur si sola deuotio quæritur. nō potius papyrus aut tabulam perforant: Sed quid ego Lernā auaritiæ in ecclesia describere tento, de qua propheta ipse desperans, omniaq; in unū concludens dixit. Omnes sequuntur auaritiā a maximo usq; ad minimū. Sit tandem summa summa. Omnes hij sanctorum cultores contra hoc primū peccant præceptum, qui nō quæ dei sed quæ sua sunt, in ipso etiam deo & sanctis eius quærunt, sunt q; sibi ipsis huius operis sui ultimus (ut dicitur) finis, & idolum, utentes deo, fruentes seipsis, de quibus potest illud dici Psalmo. lxxvij. Cum occideret eos, querebant eum & reuertebantur, & diluculo ueniebāt ad eum, & rememorati sunt, quia deus adiutor est eorum, & deus excelsus redemptor eorū est, sed quo corde id fecerint, sequitur, & dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiri sunt ei. Cor autem eorum nō erat rectum cū eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius. Et illud Christi, Ioan. vi. **A**meu dico uobis, quæritis me, non quia signa uidistis, sed quia manducaistis & saturati estis. Eadem causa & illum repulit, qui dixit, Magister, sequar te, quocūq; ieris. ipse uero, Vulpes, inquit, foveas habent, & uolucres cœli nidos, filius autem hominis nō habet ubi caput suum reclinet, scilicet ostendens, quod non propter Iesum tantū, sed propter suam cupiditatem hæc dixisset ille.

Stat ergo sententia fixa, Qui uult uenire post me, abneget, nō pecuniā, non uestē, nō deniq; sanitatē, sed seipsum, & tollat crucem suā & sequatur me. Item, Qui nō renunciauerit oībus quae possidet, nō potest esse meus discipulus. Itē, Qui non odit patrē & matrē, adhuc autē & animā suā, nō pōt meus esse discipulus.

Porro cū illi etiā corpus suū quærāt, & quae corporis sunt, certum est, quod non sunt digni Christo, sunt tamen digni aliquibus donis mercenariorū, sicut filij Abrahæ ex Cetura, sed nō hae reditate cū Isaac. Si autē non sunt digni Christo, clarū est, quod non faciunt uoluntatem eius, ergo nec seruāt mandatum eius.

Non hęc dico, quod uelim omnes esse damnatos, qui tales sunt, sed ut discant solū suam miserā, & non sese ideo Christianos esse confidāt, qui sic honorant, & colunt deum, & sanctos, imo imperfectū suum uidētes intelligāt, quid ille gemitus significet, quem nos Christus docuit cōfiteri, deinde iussit orare nos, Dimitte nobis debita nostra, Et, Fiat uoluntas tua, &c. quia scilicet tales non sumus, cū tamen esse debeamus. Ideo si consiliū dei liceat capere, non ista bona dat ut ihs uelit satiare, sed magis irritare paruis his ad maiora perēda, uel ipsos imperfectos, uel saltem filios suos, quibus talia nō tribuit. Et hęc sat sint de hac materia.

Verū ne Pighardi hæretici infœlices, suas partes a me adiutas confidāt, qui præ nimia ruditate nobis Teutonicis (supbissimo fastidio indignati) imponūt, qđ sanctos dei colamus, & idola faciamus, & ideo cōtra nos aceruū uersuū scripturæ cōgregant, in quibus prohibet, ne adoret qs nisi unū deū, & ut nobis apud suos iustissimā inuidiā conflare uideant, insidiosissime omittūt qđ scribit rex Dauid & Salomō & multi alij adorati, siml̄ impij peruersores scripturæ, & subdoli calumniatores nostræ pietatis. Ita enim rustici illi nos tandem docent, quod solus deus sit adorandus, & glorientur, ac si nos id ipsum negauerimus unquam tamen negare nō possint, frequenter aulicos regios honorari, ac uelut adorari, ut facilius ad regem perueniāt. Propter horum itaq; rudissimā & insulsissimā rusticitatem. Dico ego, ad sanctorū suffragia recurrentū omni modo, sicut in Iob dicitur, & ad sanctorum aliquē conuerrere. Et sicut Salomon suum patrē allegat, Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius, Sed & Iacob patriarcha dixit de Ephraim & Manasse,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Inuocetur nomen meum super pueros istos, & nomina patrum meorum Abraham & Isaac. Sed de ijs suo tempore, si deus uolet.

Hic fiducia quoque indulgentiarum taxanda fuisset, nisi iam plus satis illa, multis modis a me taxata esset.

N V N C de altera specie transgressionis dicendum, scilicet eorum qui pro uero deo, idolum sapientiae & iustitiae suae colunt. Hi sunt filij supbiae, quorum rex, Behemoth ille diabolus, uocatur a deo, Job xli. Horum est libero arbitrio confidere, non esse male habentes; non egere medico. His solis Christus gratis est mortuus, quia sine ipso possunt bene uiuere. Sic olim Pelagiani praecipue, deinde haeretici omnes perditii sunt. Porro hodie quoque sunt, qui Pelagiani quidem non sunt sapientes tamen idem uel peius, quam Pelagiani. Nam Pelagiani deo saltem id tribuerunt, quod per doctrinam legis, erudiret liberum arbitrium. Hi uero habent dictamen rectae rationis, quae deprecatur ad optima, ut legis eruditione, non pro necessitate, sed pro commoditate tantum utantur, dissentiunt tamen a Pelagianis, quod sine Christo, non posse bene uiui meritorie concedunt, & ita Christus non est mortuus propter peccatum, sed propter non meritum. Non fuisset necesse eum mori, ut inferni poenas solueret, sed tantum ut mereri caelum contingeret. Nam si iuge paruulum adulescere sine peccato mortali actuali (id enim & si difficile, tamen asserunt possibile) huic non est necessarius Christus redemptor de potestate diaboli, sed adiutor dumtaxat ad caelum, quia si is moreretur, nec ad infernum, nec caelum ueniret. Qua theologia mihi uidentur asserere, neminem nasci filium irae & filium diaboli, nisi filium irae, diabolique dixeris, id esse quod non meritorium. Et dum sacerdos exsufflat Satanam in paruulis baptizandis, ut locum det spiritui sancto, intelligitur, solum facere, ex uase non meritorio, meritorium, sic enim uasa irae Apostolus cogitur nunc demum intellexisse. Et Baptismi sacramentum confert gratiam non in remissionem peccati, sed initium meriti dumtaxat, & illud symboli, Confiteor unum baptismum in remissionem peccatorum, noua glossa oportet intelligi, non de peccatis damnationis, sed de peccatis non meritorijs. Ac sic peccatum originale nullum damnatum intulit mundo, nisi quod priuauit merito & uisione dei. Et ea priuatio uisionis, id est, omnium bonorum, non est malum, nisi uoce tantum, scilicet priuatiue. Sic enim Theologizamus hodie. Et Christus pro nobis factus maledictum & peccatum, ut de maledicto & peccato nos liberaret.

non aliter intelligitur, quam quod est factus non meritorium, ut de non meritorio nos liberaret. denique uocabulum illud, peccatum, per totam scripturam, nouam accipiet significationem, id est scriptura induet confusionem. Sed mittamus has tenebras, aliquid reperi reſeruemus, quia & alias ſapiffime de his diximus & egimus

Igitur, ſicut ſupra diximus, Cū ſimus iuxta B. Augu. una maſſa perditionis, nemo iuſtificatur, niſi per puram ſine meritis gratiam Chriſti. Ideoque neceſſe eſt, ut ſuperbiat, ſibique aliquid eſſe uideat, qui nondum de ſe, ſua ratione, pia intentione, ſuis operibus internis & externis deſperauit, & ad thronum gratie tremens & miſer acceſſit. Nam omnes illae uirtutes morales, & ſcientiae ſpeculatiuae duplo malo conſiciunt hominem. Primo, quod non ſunt uerae uirtutes & ſcientiae, ſed peccata & errores, quia ſunt neceſſario ex corde malo, & nondum ſanato per gratiam, quod non poteſt niſi ſeipſum quaerere in omnibus, & ſic faciunt hominem uacuum & inanem.

Altero, quod fallunt & inflant, ut homo ſibi non malus nec ſtultus uideatur. Quibus ſit, ut ſit ſecurus, & nihil, uel minus ſollicitus de gratia quaerenda, dum ſcit ſe nihil mali facere, licet fateatur ſe nihil meriti in tot bonis facere.

Inde procedit malum latius, ut omnes deſpiciat, iudicet, damnet mordeat, zelet, arguat, detrahat, qui ſibi diſſimiles fuerint, quia cum phariſaio non eſt ſicut caeteri hominum, nec unus ex ipsis.

Hi ſunt qui domum ſuam ſuper harenam aedificant, horrendo periculo & aeterna ruina caſuram.

Veri autem ſerui iuſticiae, ſciunt & conſitentur ſe totos eſſe peccatum, totumque ſuum bonum, non intra ſe, ſed extra ſe, in deo & miſericordia eius ſitum eſſe uolunt, quia iuſtus ex fide uiuet. Non autem iuſtificatur in conſpectu dei omnis uiuens, unde ſuis malis preſſi, neminem iudicant, niſi ſeipſos. nulli detrahunt, neminem contemnunt, niſi ſeipſos. & implent hanc diſſinitionem iuſticiae, iuſticia eſt accuſatio ſui in principio, & iuſtus primus eſt accuſator ſui. Hi habent uere unum deum, ex quo, per quem, & in quem iuſtificantur, & ſunt ſine peccato per miſericordiam dei ignoſcentem, non per ſuam iuſticiam operantem. Sic glorificatur deus, & colitur uere, dum eius operibus tribuitur quicquid ſumus, imo dum opera noſtra non ſunt noſtra, ſed dei, ſicut Chriſtus ait, Doctrina mea non eſt mea, ita nihil nobis relictum eſt, niſi peccatum,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Stultitia, malitia, perditio, & confusio, ac per hoc nō possumus nobis in ullo placere, aut idolum facere, redacti in nihilum, ex quo & uenimus, remanente solo deo, omnia in omnibus.

Sed quando hæc dicimus, obijciunt, ergo non sunt facienda bona: Sicut Apostolo quoq; hæc ipsa docenti, obijciebantur, faciamus mala, ut ueniant bona, quorum damnatio iusta est.

Ideo illis respondendum, Primū, quod non prohibentur, sed quā maxime docentur bona fieri, controuersia duntaxat in uocabulo bona consistit. Nam sine fide impossibile est placere deo & omne quod nō est ex fide, peccatū est. Illa sane bona, quæ illi uocāt, naturaliter & moraliter facta, ideo sunt mala coram deo quia non fiunt ex deo, nec propter deum, id est, nō cognoscuntur nec referuntur in deum, sed homo sibi ea tribuit, & in eis tanquam suis, placet, cum non sint sua. Illud enim additamentū Leuiathan, facit, ut omnia sint apud deum mala, quātumlibet speciosa sint coram hominibus, unde Paulus libera uoce tam supergentes q̄ ludæos clamat, Non est iustus, non est qui faciat bonū omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Vt autem homo agnoscat opera sua esse dei solius, gratia eum illuminat, natura non docet. Inde fit ut talis homo sit patiens & mitis, siue uituperentur siue laudentur eius uerba & opera, sciens, quia nihil amittit, cū non sint sua. At natura furit, ubi uituperat, & insanit, ubi laudatur. Ratio omnium est, quod fides & spes nō habet aliud fundamentū, nisi solum deum Iesum Christum, petram ipsam, & nullam prorsus creaturam. Ratio autem & natura habet fundamentū harenam, opera sua bona & sapientiam suam. Inde fit ut homo ruentibus suis operibus bonis, si per diffamiam, irascatur, si per cōscientiæ & iudicij diuini reuelationem, desperet in æternum. Iustus autem etiam si cadit resurgit, & contra cōscientiam, in dei misericordia nititur, sicut scriptum est, Quoniā rex sperat in domino, in misericordia altissimi non cōmouebitur.

Quocirca diffinitio spei apud Magistrum Sententiarū, uel est falsa, uel est obscure, & nō intelligibiliter posita, quia spes non puenit ex meritis, sed contra, merita proueniunt ex spe, quia sicut fides, ita spes, ita charitas, necesse est, ut sint ante omne opus meriti priores. Prouenit enim spes nō nisi ex misereunte & infundente deo. Nec habet obiectum uel materiā seu fundamentū aliud.

quam ipsam nudam dei misericordiam, nequaquam opera nostra, quæ sunt potius obiectum, & ex quibus prouenit desperatio Christus nobis uixit, & meritum nostrum est, si credimus in eum. Credentes autem in eo, iam non sibi uiuunt, nec sua merita cumulant, sed Christo seruiunt, & uicissim Christo merentur. Sic enim Apostolus docet Roma. xiiij. Siue uiuimus, domino uiuimus, siue morimur, domino morimur, ipse spes nostra, & nos, ut ita dixerim, spes seu expectatio eius, sicut filius est spes patris, & pater spes filij, cui omnia prouidit & thesaurifauit.

Quomodo autem de superbia rerum spiritualium, dixi, ita & de corporaliu rerum superbia intelligat, ut sunt diuitiae, forma, gloria, potentia, fauor, genus, uoluptas & similia. In ijs enim qui confidunt, & superbit, aliosque fastidit sui dissimiles, manifestum est, quod hæc sua facit, deoque rapit, & sibi in idola transmutat. Quæ si solius dei esse cognosceret, non distingueret inter se, & quemlibet per dissimilem hominem, nihilque plus sese habere fateretur, nisi quod fors iesus Christus eius fiducia est. Sic fieret, si hoc præceptum seruaretur, ut nulla superbia, id est, nulla radix, nullum initium peccati, ac per hoc nulla peccata essent. Sed pax, amor, mititas, largitas, patientia, & omni uirtutum plenitudo, quod non in hac uita sperandum est, ideo semper manemus peccatores, & huius præcepti transgressores, solo hoc sacrificio salui, quod hanc transgressionem non ignoramus, neque negamus, neque cum impijs uerbis malitiæ in peccatis nos excusamus, sed confitemur, & gemimus auxilium gratiæ, & regni futuri accelerationem. Qua humilitate meremur nobis ignosci, in ijs quæ minus facimus, sicut B. August. ait. Omnia mandata implentur, quando quicquid non fit, ignoscitur. Ignoscitur autem confitentibus, quia humilibus deus dat gratiam.

Vnde cauenda est illa punitiosa & adulatrix glossa, imo totius humilitatis expultrix, & uastatrix, qua dicitur, Deus non requirit hoc præceptum impleri in hac uita, facit enim hæc glossa securitatem nocentissimam, dissoluit manus, & remittit genua strenuorum belliciosorum. Et est unum de puluillis, & cervicalibus, quæ in Ezechiele damnat dominus. Nisi sane intelligatur, scilicet, quod non requirit quidem ab ijs qui ipsi a seipsis requirunt eiusmodi plenitudinem, & dolent, atque confitentur sese non implere, & ideo festinant egredi & cupiunt dissolui, ne sint diutius cum peccato, & inobediencia hu

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

ius præcepti, sed cū Christo & iustitia, & plena obedientia præcepti, lis inq̄, non imputat, nec requirit. Verū qui ipsi non requirunt, & exigūt a seipsis, sed consuunt sibi puluillos sub manibus & sine timore incedunt, certi, q̄d non requirant, ab ijs certe exiget usq; ad nouissimū quadrantem. De ijs dicit Psal. ix. Propter qd irritauit impius deū: dixit em̄ in corde suo, nō requiret. Qui em̄ nō agnoscit se præceptū nō debere, quō se agnosceret esse peccatorē: qui aut̄ non agnoscit se peccatorē, quō timebit deum & iudiciū eius: qui aut̄ nō timet, quomodo humiliabitur: qui nō humiliatur, quō gratiā consequetur: qui gratiam non consequetur, quō iustificabitur, qui non iustificat, quomodo saluus erit:

NON ASSUMES NOMEN DOMINI
DEI TVI IN VANVM.

*prophetam
Reuerentem*

Hoc præceptum, sicut & omnia alia, fuit ex primo. seruato Henim primo, & hoc facile seruatur, imo seruatū est. Quia ideo ponitur, ut cæcitati nostræ manifestetur insipiētia nostra, cum nō esset necessariū, si Adam steteret, omnia em̄ illa sciuissemus. At nunc nec ipsa scimus, quæ necessaria sunt foris fieri nedum intus. Igitur in primo præcepto, cor & interior homo erga deum institutus est, in hoc os instituitur. Tribus em̄ rebus peccamus, corde, ore, opere, cōtra deum, ideo super singulo, singulum est præceptū, & sunt omnia tria negatiua, siue prohibitiua. Nec est in toto decalogo, nisi unum præceptū affirmatiuum scilicet, Honora patrem & matrē &c. Nam tertium, qd est, Sabbatū sanctifices, ipse dominus exponit negatiue, dicens, Non facies omne opus in eo, quod & nomē indicat, sabbatū, id est, requies, id est, uacatio ab operibus. Nullum em̄ opus in illo præcipitur, unde & solū lectioni legis intendebant illo die. Igitur malum in omnibus prohibet, ideo & nullū aliud habet promissionem, nisi unum, scilicet affirmatiuū de honore parentum. Cætera uero, quia malum prohibent, pœnam minantur.

Ideo, sicut qui corde non peccat, nec ore, nec opere peccat.

Ita qui corde peccat, nec ore, nec opere iuste facere potest.

Qui primū præceptū nō seruat, nec secundū, nec tertiuū seruat.

Qui uero primū seruat, & secundū & tertiuū seruat. Non em̄ est metuendū, qd qui in deū suā fiduciā posuit, deū super oīa diligit, sperat, querit, litit, nomē eius in uanū & irreuerenter nomi

net. Sicut nō est timendū, qđ subditus principem diligens, non etiam nomē eius uelit ubiq; clarū facere & habere. Vnde & pro maiori parte, in primo mandato dicti sunt, qui contra illud peccant, scilicet duplicis generis hoīes rudissimi & stultissimi, per omnia similiter hic dicenda sunt. Hoc enim praecipit nō prohibetur maledictio, nisi quādo fit per nomen dei, sed nec blasphemia in hominē, nisi fiat per nomen dei, sed infra, Non occides.

Id autē in primis notandum, qđ hoc praecipit subindicat affirmatiue, nomen dei esse assumendū in os uere, uel in necessitate salutis, & qđ solum ibi prohibetur, ne in uanū assumatur. Vnde in scripturis frequenter praecipitur nomen dei inuocari, laudari confiteri, benedici. Sic Ro. ix. Omnis quicumq; inuocauerit nomen domini, saluus erit. Videamus itaq; primū rudiores, inter quos primo occurrunt superstitiosi, sortilegi, & quidā ex Iudaicis fabulis superstitiosa quaedam de noīe tetragramaton fingentes. Quod nō nomen domini in uanū assumant, patet, quia nec ad salutem animae, nec ad gloriā dei assumunt nomen dei. Sed ad curiositatem suā, ad pactum dāmonū, in signis, uerbis, gestibus, ut supra dictū est. Non enim id curēt ad salutem animae inde consequantē, multo minus an, deus in hoc glorificetur, sed tantum ut suae satisfaciāt cōcupiscentia. Igitur sicut illi deū abiecerunt de corde suo, & uanum fecerūt in semetipsis, contra primū ita & nunc nomen eius polluunt in ore suo, & frustra assumūt.

Frustra autē & uanum dicitur, quod sine necessitate & causa fit. Et autē necessitas uel utilitas nominis dei assumendi duplex scilicet salus nostra, & gloria dei, imo sola gloria dei, quia nec salutem nostrā debemus per nomen eius querere, nisi ad gloriam ipsius. Assumere autem intelligitur, ut cum aliquis sumit uel intendit facere, uel dicere, uel ad hoc adhibet nomen dei. Sicut in corde assumit per fidem gratiā dei ad salutem suā. Ita in ore assumit, per reuerentiā nomen dei, ad salutem suā & aliorū. De istis ergo satis persuasum est ut abstineant, in praecipito primo. Nec per hoc sese excusent, quia sancta uerba, & orationes adhibent, cū per hoc magis turpiter peccent, ut in simili. Nonne furiosum putes eum qui sacris uestibus, officijs diuinis apratis, ad choreas spectacula, uel bella procedat, & iocum hmōi ex eo serio faceret. Si ergo huic grauissime reprehenderes, cur nō multo magis re-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

prehendis te uel illū, qui sancto, plus q̄ oēs uestes, imo quo sanctificauit, & uestes, & omnia, nō ad choreas, sed ad stupra, ad dæmoniaca opa abutaris, uel saltē ad corporis salutē, contempra anima. Talis est ergo illorū excusatio, qualis est eius, qui sibi sacris abusus corripit & dicit, Eia res tū sacra & bona: Quid em̄ huic dicitur: q̄ illud quasi ego nesciam, eam esse bonā & sacram: hoc me nūc doces: cū ideo te arguam, q̄d sacris ita abuteris. At nos nunciij sumus Christiani, qui calceos nouos, ne polluamus calpodia emimus, & uestes bonas nullo modo in lutū trahimus, nec aureis uasis contumeliā facimus cū urina, imo aqua immunda. At sacrū dei nomen ad quæcūq; indigna trahimus, sine om̄i fronte. Quod si hoc nullus in suis facit, finge aliquem ita furiosum, ut in suis idipsum faciat. Quid si de alienis: & eius qui uult sua mūda haberi, Quanc̄ gratā rem faceret, qui principis titulū, & nomen, & insignia ad lutū traheret, & inuolueret, ipso scilicet uidente, & prohibente, imo præcipiente in sublimi loco statui. At nos cū audimus Turcas templa prophanare, altaria, & omnia sacra polluere, miro stupore accendimur ad irā, & cogitamus iniuriā bello uindicare, & querimur, q̄d principes nō contra Turcā bellāt, sed palpa sinū tuum, & Turcā palpasti. Interim deus eo magis, in pœnā, principes in mutua bella tradit, ut nos magis, quā Turcas puniat, quia peius polluimus sacra quā illi.

Secundo, nobis occurrunt, periuri, mendaces, dolosi, fraudulenti, & quicunq; ueritatem relinquunt, ubi deum testem adhibent & nomen eius, imo & per deum maledicentes, iniuste excommunicantes, iocosi quoq; ac blasphemi in deum, de quibus supra aliqua dicta sunt, & infra plura dicent. Hic uero uideamus qui iurando peccent in nomen domini. Notandū itaq; quod duplex est iuramentū. Bonum, de quo Deut. vi. & x. Dominū deum tuum timebis, & ei soli seruias, & p̄ nomen illius iurabis. Ita em̄ deus ipse iurat sæpius in prophetis, d. Viuo ego dicit dominus. Et psal. cix. iurauit dominus, & non pœnitebit eum. & cxxxi. iurauit dñs Dauid ueritatem. Sic Christus iurat in Euangelio, Et patriarchæ, prophetæ, apostoli, & omnes sancti iurant ac iurauerunt. Et hoc est opus meritoriū, quia fit in ijs quæ pertinent ad salutem. Vnde quoties aliquis dicit uel facit, quod expedit ad salutē, ut credatur, ubi timetur non credi, debet iurari. Sic

iurat Apoft. ad Ro. qđ ſæpe propoſuit uenire ad eos. Quæ ratio iurandi: niſi quia expediuit eis, id credere ad ſalutē, ut eum fidelem paſtorē, non quæſtuariū agnoſcerent, & charitatem uerā in eo eſſe cōſiderent. Sic ſal. lxij. Laudabuntur oēs qui iurant in eo

Ratio, quare hoc iurare placeat deo, quia per ipſum inuocatur ueritas eius, & creditur in eum, ac propter eum fit pax & cōcordia iurantium, ideo ſanctē colitur in eo opere, quia deſtruitur opus diaboli, ſcilicet diſſenſio & lis. Quia qui tibi non credit nec quieſcit, propter nomē dei tibi credit, quod inuocas, & quieſcit, ideo hunc honorem ſoli deo debemus. Vnde Apoftolus Hebræ. Omnis controuerſiæ finis eſt iuramentum.

N.B. Aliud eſt malū, Et hoc duplex, Aliud enim eſt, qđ ex conſuetudine fit, & hoc eſt malū, quia ſic uileſcit aſſiduitate reuerentia nominis dei, Sic Teuto. Bey got, vuerlich, furuuar, als vuar als got im hymel iſt, Bey gott vnd allen heiligen, p deum uiuū, per deū ſanctū, vff mein theures creutz. Vff mein theures bluot. Bey dé creutz gottes. Es iſt marter groſz, Marter ſchon, id eſt, per paſſionem Chriſti ita eſt. Itē ſic deteſtari, der teufel hol mich, brech mir den halz, gott helff mir ny mēmer, als mir gott helff, Vff mein ſeel, In conſcientia mea, bey meiner treuu vnd eer, bey meiner prieſterschafft. Iſta & multa ſimilia heu proh dolor, tā ſunt aſſidua multis in ore, ut prope ſecundū uerbū ſit, iuramentū hmōi. Hic patres & matreſſfamilias uigilare ſuper liberis, & ſeruis, ac familia deberēt. Quia eſt peſſima cōſuetudo, & cōtra hoc pceptū.

Sed propter rudes quærit. An nomen dei tangatur, quādo iuratur in hæc uerba, uere, ueritatem dico &c. Reſpondetur, quod ſic, Quia ueritas eſt nomen dei, cū ipſe ſit ueritas. Sic enim Apoftolus iurat Roma. nono, per ueritatem & cōſcientiam ſuam. Et quamuis hoc ideo poſſit uideri prohibitū, quia conſcientia non eſt nomen dei, cum æque ſit peccatum iurare uane, & nō iurare per deum, ſeu per aliud qđ deum etiā uere, tamen Chriſtus Matt. vij. hoc totum, refert ad deum, quādo dicit, Neq; per cœlū, quia thronus dei eſt, neq; per terram, quia ſcabellū pedum eius, neq; per Hieroſolymā, quia ciuitas regis magni eſt, neq; per caput tuum iuraueris, quia non potes unum capillū facere album aut nigrum. Ex quo patet, qđ qui iurat per ea quæ dei ſunt, uel ei applicata, etiā per deum iurat, ex quo, in quo, per quem omnia ſunt.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POP VLARES.

Alterum est iuramentū falsum, Vbi quis ex proposito iurat & scienter falsum, secundū formas prædictas, hoc est uehementer graue peccatū. Et raro transit hoc peccatum impunitū, etiam in hac uita. Quod si dubitas, interroga piuros. Sed grauissimū est quando hoc fit in facie ecclesiæ, cū solennitate & præscripta forma, ut faciunt contrahentes matrimonia clandestina, & in pœnam peccati, postea odientes sese separant̃ per iuramentū, horribilis culpa, sed horribilis & pœna. Vnde inter omnia madata, solū hoc habet additā pœnæ minationem, d. Non enim habebit insonantem dominus eum, qui assumpserit nomen domini dei sui frustra, licet & primū, habeat cōminationem, quod in quartā generationē uisitet iniquitates eorum, qui oderunt. Sed quia Apostolus promissionē, quæ in hoc continetur non numerat, sed quæ in quarto, quā dicit primā, ergo & hæc cōminatio primi præcepti, non uideat̃ numeranda. Et grande peccatū est profecto periuurium, quod primo patet ex detestatione scripturæ, quia præcipit dominus in lege, nō peierabis. Et prophetae uehementer periuurium arguunt, unde Oseæ. iij. non est ueritas, non est misericordia, nō est scientia dei in terra, maledictum & mendaciū, & homicidiū, & furtum, & adulteriū inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Deniq; adeo sanctū id uoluit, ut etiā regi Babylo nis nō seruatum a Zedechia uindicaret. Item nec Gabaonitis licuit nocere, licet falsi ab eis iurassent. Itē nec filijs Benjamin, filias suas dari ausi sunt, propter iuramentū, & potius gentile sanguinem pmiserūt misceri fraterno sanguini, q̃ iuramentū soluerent.

Secūdo ex re ipsa, Quia iurare, est deū testem adhibere, & medium, quo uniunt sese discordes. At sic falso iurans, deum ludibrio exponit, imo q̃d est horrendū, quando dicit, Sicut deus est, uiuit, uerax est, corde dicit quod non sit ita uerū. Ac per hoc deū negat ore, immo & corde, quo cōsentit in negationem oris. Et ista negatio est pessima, quia scit deum esse, & corde credit, & tamen simul etiā corde consentit in negationem eius, quia nō negaret foris, nisi uellet negare. Et tamē contra cor suum, & conscientiam negat, ideo grauissimū est hoc mendaciū, & directe contra deum, quia uult eum non esse, ut suum mendaciū stet firmū.

Tercio, a simili, Si principem permoueres, ut pro fide tua literas & sigillum suum appenderet, in tua causa, ut sic pro nomine

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRÆCEP-

eius tibi crederetur, & tu postea nequiter denegares, & principē in confusione relinqueres, quid putas de te cogitaret? An putas, quod fideiufforem habeas? Aut si, ut adesset pacto tuo cū aliorogares, & in faciem ueniētē neges esse principē, & projicias? At deus quanta maiestas, solus dñs est. Pro planiori intelligentia notandū, contra hoc mandatū in iuratione dupliciter agi. Primo in iurando. Secundo, in soluendo iuramento. Iurando, ut qui scienter in actu peierant, dolose dicentes se facere, quod uolunt facere ut liberentur, uel negantes dolose quod sciūt, ut fit in negotijs depositis, quæstionibus iudicialibus. Hi grauius peccāt quam superstitiosi illi, quia nō nomen dei assumunt in uanum, hi autē ad mendacium, quod longe grauius est, & hoc in negationibus fit potissimū. Psal. xxiij. Nec iurauit in dolo proximo suo

Soluendo, ut qui sine dolo quidem iurauerūt, sed tamen postea mutantur, & non soluunt, quod in affirmationibus fit, ut Psal. xiiij. Qui iurat proximo suo & non decipit. Verum si non potest soluere, nō ideo periurauit. At dicis, Quid nisi iurem damni uel periculum, uel mortem incurram? uidetur quod redēdus sim, ut si latro, uel hostis cogit fateri, quicquid habes.

Respondetur, Nullum peccatū est faciendū, pro quacunq; re, neq; pro æterna, quantominus pro temporali. At dicis, quis mihi reddet? Respondetur, deus pro quo ueritatem dixisti. Sed nō omnes casus huius monstri percensere possum, quia uere hodie inundauit & nihil curatur. O si paucitatē saluandorū attendere mus, & timeremus, q̄ cito ista securitas de salute cessaret a nobis.

Dicit itaq; dominus Matth. quinto, Audistis, quia dictū est antiquis, Non periurabis, reddes autē domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis, Non iurare omnino. Hoc loco sudatum est a multis, an liceat iurare. Et alij quod a malo pœnæ, alij a malo iurantis sit, si iuretur. Sed inspiciendo Christi sensum, uult utriq; nequaquam iurari, quia dicit, Non iurare omnino. Est ergo sensus, Iudeis præceptū est ne periurarent, iurare autem permissum est ad libitum. uobis autem præcipio, nullo modo iurare, neq; per cœlum &c. In quo utiq; hoc uult, ut nullus uoluntate sua iurare debeat unquam, libidinem scilicet & uolūtatem propriam iurandi prohibuit, & inquantū in eo est, Non debet iurare quis ideo si ultra dicat quam est, est, non, non, peccat, & malum est.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POP VLARES

Per hoc tamen nō prohibet, quin exactus iurare debeat quilibet fidelis, siue in q̄ exactus ui alteri⁹, aut necessitate fratris. Quin potest ex me extorquere uel hostis, uel amicus, ut faciā omnia quę uult, dūmodo sint licita, sicut dixit sequenter, q̄d auferenti palliū, & tunica dimittēda, & etiā alia duo millia passuū eunda. Iam enī non ipse iurat, quia nō est suā uoluntatis, sed serui per humilitatē alienā uoluntati, uel per charitatē alienę necessitati. Cessantibus ergo ijs, nullo modo licet iurare, quin sit peccatū & a malo, q̄a ex mera uoluntate iurat, sine necessitate. Christus enī eo in loco instituit hoīem interiorem, qui nō tantum p̄ iuriū, sed etiam iuramentū iurare debet. Iudæis prohibet. Ne falsum iurent, Christianis aut̄ etiam ne uerum iurent, quia p̄fectior & integrior esse debet honor noīs dei in noua lege, q̄ ueteri.

Secūdo. Quia Christianus temporalia nō debet amare, ideo propter ea num̄ debet iurare. Quoniam qui nō debet quærere quę sua sunt, quō etiam pro eis iurare p̄mittē, pluris itaq; nōmē dei q̄ sua estimare debet. q̄d tūc apud Iudeos dissimulatū est

Ubi uero alteri seruiendū fuit, ibi sine scrupulo, tñ cum timore dei, frater fratri tenet̄ facere, quę sunt pro eius necessitate faciēda. Et ratio est prohibitionis, quia scit q̄d nos nō assumim⁹ nomen domini, nisi in uanū semper, pr̄ter q̄ ubi in charitate & humilitate pro alijs, uel sua salute assumitur, q̄d fundamentū est huius prohibitionis. Primo Corin. vii. Nemo potest dicere, dominus Iesus, nisi in spiritu sancto &c. Vel melius, Non iurare oīs no, dicit̄ contra eos, qui effugiū quērunt, quia iurant, sed non p̄ nomen domini, sed per cœlum, terrā, Hierusalē, caput, animā, quasi ideo non sint rei, si periurent, quia non per nomen dei iurant, ac sic iurare eiusmodi, quasi pro nō iurare reputant. Quod hæc sit mens Christi, uidet̄ ex hoc, quod statim secutus exponit quō non uelit iurari omnino, scilicet neq; per Hierusalē &c.

PRÆCEPTVM TERTIVM. MEMENTO VT DIEM SABBATVM SANCTIFICES.

HOc est præceptum meū, ut diligatis inuicem. Io. xv. Charitas plenitudo legis, ait Apostolus. Qua habita, nulla est lex necessaria, Sine qua nulla lex satis est. Igitur in hoc tertio præcepto, iam opus præcipitur, immo quies, ut nō offendatur

Præceptum

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

deus operibus. Neq; enim aliquod in eo praecipitur opus. Quare haec tria praeccepta parat hominem deo, uelut pura materiam ut quiescat corde, ore, opere, id est, interiori & exteriori, & medio homine, qui sunt sensualis, rationalis, spiritualis, & sit pura quies. Hic ante omnia duo noranda sunt.

Primū, Quod Sabbatum fuit Iudaeis praecceptū in figura, sicut expresse significat Apostolus Colof. ij. Quae sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Vnde opera seruilis seu manualia, cum sint utiq; bona, significant opera peccati, & illicita ueteris hominis. Nam sicut quaedam animalia erant immunda, tantū significatiue in seipsis bona, mūda, sana, quia creata a deo, & tamen immunda & mala significabant, Ita & opera corporalia, quae de se sunt bona, tamen prohibita sunt, ad significationē futurorum, id est, malorum reuelandorū. Sic sabbatum significat ipsum spirituale tempus, qd sol iustitiae Christus illuminauit, qd non habet noctem. Vnde Isaiæ. lxvi. Erit mensis ex mense, Sabbatum ex sabbato. Et Apostolus Galatas arguit, qd dies & menses obseruent, & tempora, & annos secundū ritum Iudaicum id est, externae tantum. Ideo istud praecceptū cessauit proprie, imo omnia, quo ad pfectos Christianos, Quia iusto nō est lex posita

Veruntamen ecclesia festa retinuit, propter necessitatem uerbi dei, pro imperfectis. nam iustus uerus, sic deiformis est, ut sicut deus indifferens est ad omnem diem, omnem locum, omnem personam, ita & ipse. omnis dies est illi festus. Verum infirmis, qui non dum sunt mortificati secundū ueterem hominem, illis opus est, ut certis officijs, diebus, modis occupentur, uigilijs, ieiunijs, laboribus, orationibus, disciplinis, & similibus, quibus pueniant ad profectum interioris hominis, ut ubi corpus castigatum, & in seruitutem fuerit redactum, & mortificatae passionis tum ipsa cessent paulatim, & tantum minuantur, quantum profecerit interior homo, adeo ut si perfectus fuerit, illa omnino cessare debeant, hoc est, quod Apostolus ait, Lex pædagogus noster fuit in Christo. Nihil enim ad perfectum duxit lex. Ioannes autem praecessit parare domino plebem perfectam.

Proinde, qui illis operibus factis, uelut magnū aut totum se fecisse putat, & ibi stat, cōfidens in illa, securus, nec aliud p ea quaetens, ipse est uetula Ephraim docta diligere triturā, qui hoc putat

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POP VLARES.

esse bonū hominē, bona operari. s. cū hoc sit, hominē parari, ut bonus sit. Est em̄ baptisimus aquæ tantū. De quibus in tota scriptura, multa imo fere omnia dicunt, sunt enim hypocritæ, iusti ciarij, qui & scripturā ad hæc torquent, nescientes (ut ait Apostolus) neq; de quibus affirmant, neq; quæ loquuntur. Sicut artificij cuiusq; discipulus, ea facit, quæ artifex nō nisi libeat facit, sed per hæc ad magisteriū proficit, quod si in ijs steter, uelut om̄ia sciens, stultus & ridiculus omnibus erit. Sic hic per bona opera, nō effici mur boni, sed perparamur. Non enim operando, sed patiēdo boni sumus, cum patimur diuinas actiones, quæ ipse.

Igitur hoc præceptū Ecclesia, & multa alia figuralia tenet pro infirmis exercendis, ut proficiat, nō ut ibidē stent, ijs factis securi

Secundo notandū, quod B. Grego. hic quærit, Quare dominus id unū mandatū adducat, cum om̄ia scripta plena sint mandatis. Verum omnia mandata (ut dixi) requirūt charitatē, cum sine charitate, id est, facili, prompta, hilari, libere, uolūtate, si implentur, nō implent, manet em̄ inuita, ideoq; & rea uoluntas, licet opus faciat manu & extra. Sic enim, Qui offendit in uno, factus est omnium reus. Sic psal. i. Beatus uir dicitur, cuius uoluntas in lege domini sit (id est, qui habet charitatem, & diligit proximū.) Et psal. cix. Populi tui spontanei. Et Apostolus, Hilarem datorem diligit deus. Non enim placet deo coacta seruitia, sed libera, & uoluntaria, ut psal. liij. Voluntarie sacrificabo tibi. Voluntas ipsa est charitas secundum beatum Augustinum.

Quare ergo non dedit, & sufficit in uno illo?

Respondeo, sufficit quidem, sed ostendendū fuit hominī, in quibus charitatē habere deberet. Ne falsa opinione & fiducia se ipsum seduceret, charitatē sese habere putans, cū nō haberet. Facile em̄ optima de nobis, & pessima de proximo sentimus, cū debeamus cōtra. Ideo decalogus præceptorū uelut speculū est, in q̄ homo seipsum cōsideret, in quo & quantū deficiat aut pficiat. Nam in illis omnibus, non oportet attēdere, ut faciat, sed oīno quo corde & uoluntate faciat. Data sunt inquam in cognitionē nostræ uoluntatis, deinde & in exercitationē eiusdem, quæ oīa fiunt in onus ijs, qui inuiti, & difficiles sunt. Nam ecce ut id ipsum declarem, primū mandatū omnia alia in se continet. Qui enim hoc seruat, om̄ia seruat, & qui aliqd non seruat, hoc

non seruat, quia cor eius aliud q̄ solum deum respicit. Verum Adam ille uetus noster a deo peruerse superbus est, ut sepius uelit sapientior & sanctior uideri, quam omnes sancti. Idcirco fronte posita audet dicere, se primū mandatum seruare, & sibi nō esse consciū. Non idolū habere, nihil iuxta deum amare. ideo remittendus fuit ad opera & uerba, quae ei testimoniū perhibeant de seipso, & eum conuincant superbe temeritatis, uel mendacij. Ut si praesumit quod nō habet deum alienū, quaerat linguā, si iuret: si inuanū assumat nomen dei: Quia ex abundantia cordis os loquitur, facilis est error in opiniōe cordis, & lubrica temeritas. Neq̄ facile potest sciri an seruet primū, nisi opera & uerba interroget.

Igitur, si iuret, aut uane deum nominet, sciat se mentiri, aut falli. Si dixerit se deū amare, & primū praecipitū seruare. Non recte discussit & probauit cor suū. Sed ecce, seruare uideatur sibi & secundū. Non est sibi conscius, interroget se in tertio, an promp̄te sanctificet sabbatū, an auide uerbū dei audiat, oret, meditetur, legat disputet de deo, intersit diuinis. Si haec nō facit, uel difficilius facit, q̄ alia sua, si dixerit se seruare primū & secundū, fallitur. opa enim testimoniū perhibēt de eo. An potest fieri, ut quis assumat nō uane nomen dei, qui ipse uanus est: Quomodo uanus aliud agat, q̄ uanum: uanū loquitur, uanum cogitat, etiā si deum cogitet, loquatur. Vanus aut̄ est, qui alia agit, q̄ quae dei sunt, & inuitus quae dei sunt, praesertim, quae sua sunt. Et omnis homo uanitas

Tertio, uideat sibi & hoc seruare, crassius signū probet, uideat quō suscipiat uicarios dei, quos uidet, parentes inq̄, & praesidentes: si hos uiliter aestimat & cōtemnit, quos uidet, quō audet dicere se deum aestimare, & non aliud praesertim illo, quem tamen nō uidet.

Quarto in ijs, quae ad proximū, quem diligere utiq̄ est uolūtas dei, quae in primo precepto intelligitur semper. Si dicis quod diligis proximū, & eum odis, mordes, detrahis, laedis, despicias, occidis, maledicis, contumeliaris, ecce opus tuum testimoniū dat contra te. Itidem, si nō defendis laesum, excusas, benedicis. Quia dilectio facit haec, si est uera. Vide ergo hoc speculum bene.

Quinto. Si nec ex illo te cognoscis: sicut uere non satis ex illo cognosci potest, quia uaria est cōcupiscentia, & nulli satis etiā sui ipsius cognita, ideo p̄ multa, imo per oīa, ducenda, examinanda.

Igitur nō laesisti proximū in corpore & persona, quid si in cor

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

pore uxoris suæ, quæ eadem caro est: Si eam concupiscis, impu
dice inspicias, tractas, alloqueris, aut talia facientem non reuocas,
adiuuas, reducis, quõ diligis eum quæso, sicut teipsum: cū hæc
omnia uelis tibi ab illo fieri, quia sic utiq; te diligis, tibi faues.

Sexto. Esto & hic tibi nõ sis conscius, & Adam tuus sibi totus
integer uideat, sicut solet secundũ cæcitatẽ suã, cū in nullo sit pu
rus, cogita qd in bonis eius externis pecces, f. an fueris: id est, qua
cũq; fraude ad te aliquid pducas: falsaq; merce, pecunia, mensura
usura, dolo, rapina, furto, cõsilio, cõsensu ei noceas, aut nocueris

Septimo. Quid in bonis famæ: An detrahas, mordeas, & nul
lo linguæ peccato in eũ reus sis: An gaudeas alios facere, quod
ipse omittis.

Octauo. Si in operibus & uerbis integer es (quod rarissimum
est) intra nunc, discute cordis secreta & pondera desyderia eius.
Et nisi mentiaris, inuenies, quod sis plenus cõcupiscentia. Nec di
cas tibi, Non cõcupisco, quia contra scriptura dicit, Quis gloria
bitur, se mundũ habere cor: Nullus est mundus intus, nam non
satis est, ut concupiscentiã frenes, sed & nõ concupiscere debes,
de quibus suo loco latius. Ideo ultima dno præcepta sunt maxi
ma, quæ sola Apostolus ad Romanos adducit, dicens, Non cõ
cupisces. Quare qui dilectionẽ habet, id est, sanã & plenam uolũ
tatem in legem dei, & diligit eam, hic implet legem dei. Non
enim est timendũ, quod diligens deum, nomẽ eius inhonoret,
aut aliũ deum quærat, aut polluat sabbatũ. Et qui diligit prox
mũ, non est timendũ, quod contemnat parentes, occidat, moe
chetur, fureẽ, falsum testimoniũ dicat, aut etiam cõcupiscat. Cũ
potius quærat, ut beneficiat proximo. Dilectio, inquit Apосто
lus, proximo malũ nõ operat, neq; uerbo, neq; facto, neq; uoto.

Verum ad materiã huius præcepti tertij reuertamur. Sabbatũ
dixi, olim fuisse, sicut & nũc, figurale & ceremoniale propter in
firmos. Nunc uero oẽm diem esse festũ, in quor; nullo sit peccan
dum. Quia si ille olim lapidibus obrutus est, qui ligna collegit
in die sabbati, Num. decimoquinto, quid erit, qui in tẽpore gra
tiæ, enormia ppetrant crimina: maxime etiã festis diebus. In ter
rorem nostrũ hoc scriptũ est. Quia ligna colligere, non est malũ
tantũ, sed significat malũ, sicut & alia opa eiusdem diei seruilia.

Primi igit sunt, q crasse & ruditer peccat in die festo, f. luxuria

ebrietate, ludis, ira, homicidijs, maledictis, rapinis, infidijs, fraudibus, dolis, & similibus, de quibus dicit Mala. ij. Dispergā sup uultū uestrū, stercus solennitatū uestrag, & assumet uos secū. Vnde, stercus appellat solēnitates taliū, quia & stercoṛāt in illis, sicut porci immundi. Et Amos. v. Odi & proieci festiuitates uestras.

Hi enim similiter cum Iudæis (de quibus hic loquitur) totum decus festi statuunt in ornatu uestiū, & uictus splendore, & otio laboris. Quæ tria si sola sunt, sine eo quod significant, Iudaicam solennitatem faciunt, & non nisi prouocamenta sunt libidinis, & uitiorum. Nam uenter repletus, & anima otiosa, deinde obiectis ornamentis, coram oculis, quid faciant, nisi ut in luxuriā ducant & mala desyderia: Et non cogitant, qui sic sabbatiffant, quod si hoc esset sabbatiffare, qualibet meretrix hoc posset, & qualibet Turca, aut paganus, immo equus & sus, scilicet comedere & bibere, deinde otuari, tandem pompose adornari.

Hic inuenias aliquos, qui uigiliam ieiunent, nō nunq̄ in pane & aqua, sed diem in crapula, & luxuria cōsumunt. Et factum est uniuersaliter, ut sabbatum celebrius agatur, quā dominica, quia abstinetur a carnibus saltem & otio, & pompa, quæ in dominica prodige aguntur. & uniuersæ uigiliæ sunt sanctificationes, q̄ ipse dies celebritatis, mera scilicet peruersitate.

M Y S T E R I A .

Otium corporale significat otium spirituale, ut cesset a cupiditatibus & cogitationibus malis, ut capax possit esse uerbi dei, quod requirit animā uacua. Quare qualibet Christianus se debet interrogare, quare hodie otiaris: Et sic monumentum & memoriale sibi habere, quod uacandum ei sit, ad deum audiendū.

Ornatus uestimentorū, significat bona opera, ut audire miseriam, orare, eleemosynas dare, & alia misericordiæ opera facere ut Christus contra Phariseos docuit, de quibus latius infra.

Lautus uictus significat meditari, legere	} Beneficia dei. Passionem Christi, & ruminare uerbum dei. Peccata propria. De quibus infra.

Secundū sunt, qui operibus alias licitis, operantur, ut sunt opera necessitatis & substantiæ nostræ parandæ. Et ij minus peccant q̄

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

præcedentes, & adeo minus, q̄d etiã in multis casibus excusent̄.

Quorum primus est Necessitas. Hæc aut̄ necessitas quomodo intelligenda sit, ambiguum est, quia mire uariat. Est aut̄ non melius æstimanda, q̄ secundũ regulam Saluatoris, qui in Euangelio dicit, non esse peccatum, asinum uel bouem de puteo leuare & adaquare. Ex quo sumitur talis regula, Quod si damnũ imineret tantũ, uel etiam minus, quantũ asinus uel ualor eius pensatur potest opus fieri, quo tale damnũ cauetur. Quod tamẽ intelligitur, si tale aliquid, nõ uoluntate eligente, sed necessitate casus accidente contigerit. Hoc enim addit̄, ne auari sibi licentiã datã arbitrent̄ uendendi, uel emendi, quia scilicet si nõ uenderent uel emerent, eius diei tantũ lucrum, periret. Sic enim nullus esset ponendus dies festus, quia quilibet fraudat lucrũ, dũ impedit negotia lucri & labores. Probat̄ regula, Quia si illud Iudæis p̄missum est, & nõ fuit peccatũ, quantomagis Christianis, qui liberiores sunt a ceremonijs iusticialibus. Ex ijs nunc particularia æstimentur. Ut si mercator in die festo, emerit uel uendiderit, q̄d altero die uel hora, nõ sine magno damno emere uel uendere potest, ut quia emptor aut uenditor transitorius est, neq; expectare uult, hic ideo excusatur, quia non quæsiuit opus & lucrum, sed oblatũ accepit, ut damnũ cauere, alias nõ factur̄us ex intentione, malens quod altero tempore offerretur. Tunc enim sicut oblatum est insperate, ita potest & cito expedire, & ad feriandũ reuerti. Par ratio est de quibuscunq; alijs damnis etiã minoribus, sub ea tamen conditione, ut diuina scilicet missa & uerbum dei non omittant̄, nisi sit necessitas magna, quam arbitriũ boni uiri excuset. Sed ut dixi, de damnis intelligitur, quæ nõ propter nõ usum negotij ueniunt, seu propter intermissionẽ negotij, sed casu. Nam damnũ intermissione negotij, potest omni hora fieri.

Secundo, de coquentibus, & paratibus uictũ, hæc em̄ necessaria sunt, & non est hic Iudaica superstitione insaniendũ, qui non coquunt die sabbati, licet uorent, crapulent̄, & luxurientur. Sic etiã afferri potũ & cibũ licet, & ut nostris moribus accedã, Vas cereuisiæ in cellariũ locare, non est peccatũ. hoc aut̄ magis est peccatũ, quod tot modijs & cantharis educitur, ut etiã usq; ad uomitũ inebrient̄. Sic maius est peccatũ, ex coquina & cellario nimis afferri, q̄ inferri, hoc Iudæi nõ curant, illud aut̄ curant, q̄s se-

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE

quuntur multi. Mira aut stulticia, qd cibum nō parant. Cur non & amictū omittunt & nudi incedūt: quandoquidē induere est labor & opus. Deinde cur ambulant & uadunt, stant: cur nō sedent, dormiunt: cur comedūt & bibunt: An hęc nō sunt opera Quō ergo sabbariffant, id est, quiescunt: Deinde, non est paruus labor, stare ad missam & sermonem, & diuina officia, qd probo per omnes, qui inuite hoc faciunt, quorum multi sunt hic & alibi. Ergo dicunt illi, feriadū mihi est, nō laborandū. Et ex praecepto contra praeceptū agunt. huc enim puenit sapiētia Iudaica,

Sic enim aliqui descenderūt ad minuta, ut etiam ferra facere, dicant prohibita. Quod si intelligant de ijs, qui uendūt illa, uege est. Virgo aut bene potest mane facere fertum suum, pro decore suo, quia potest illud ruptum reficere, ergo & efficere. Immo uestes induere & ornare se, uestes excutere & purgare p induendo cōponere peplū, & alia ornamenta, nō est contra hoc praeceptū nisi fiat more quorundā, quæ a speculo non pnt recedere, & sic p hęc diuina negligant. Quæ uero ad superbiā, uel concupiscētiā sese ornant, nō contra hoc peccant praeceptū, sed tanto grauius peccant, quod cōtra aliud praeceptū dei, in die sancto peccant

Tertio de animalibus prouidendis in uictu & strato, mulgendo, pascendo, curando &c.

Quarto de tabernarijs, lanijs, pistoribus, piscatoribus, & alijs artificibus, pro uictu & amictu aliorum agentibus. Non peccat hī, nisi ubi ebriosis & ludentibus, per hęc patrocinentur, & auxiliantur, aut faueant.

Quinto, in communi utilitate, ut in reficiendo ponte, prohibendo fluuio, repugando hosti, incendio extinguendo, & alijs publicis necessitatibus prouidendo.

Sexto, de medicinis, cursoribus, nuncijs necessaria ferentibus fabris equos sufferrantibus, molendinis &c. Hęc omnia in necessitate excusantur, dūmodo tñ per hęc diuina nō negligantur

Septimo, de nundinas quærentibus, quia alio tempore non possunt. Et ex ijs iudicetur de similibus.

Verum hic mouetur quæstio, An Vuittenbergenses sint excusati, quod die festo exercent balistarū artem pro aue deijcienda de hastili erecto, cum id æque possint alio die facere, cumq; non sit hic necessitas, nec pietas, nec modicitas, ac dimidius ille dies

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

festus post prandium, possit deo dari, sicut & ante prandiu. Si-
mile iudicium de armorum ostensione, quasi non & alia die fie-
ti possit aequè bene. Hic domini consules uigilare deberent.

Alterū est modicitas seu paucitas. Ergo omnia opera hic face-
re licet, quæ alijs diebus, dummodo sint pauca. Ut si sutor par uel
duo paria calciorum scinderet, sartor tunicam, mercator uende-
ret aliquid, quod nō exposuit uenale. Sic de similibus per omnia
officia & opera curre.

Tertium est, pietas, ubi subuenit pauperibus & indigentibus
item ecclesijs. Sic enim balneare infirmū, lauare immūdum, ue-
stes, lectum eius lauare, parare, seruire in uictu & obsequio, est et-
iam sanctum, alioquin & eleemosynas petere & dare non lice-
ret, cum id fratres mendicantes, nunquā in diebus festis agant, si-
militer & alij omnes. Sic uehere eis frumentum, ligna, potum,
cibum, licitum est, dummodo tamen fiat ex pietate, & nō ex cu-
piditate retributionis aut gulæ, ut nunc passim habetur mos.

Tertij sunt, Qui sanctificant diem literaliter, sed non spiritua-
liter, ut qui faciunt quidē opera externæ sanctificationis, sed sine
corde. Et quanq̄ satisfaciunt ecclesiæ, & minus peccent, q̄ præce-
dentes, tñ sunt Cainistæ, offerentes nō personā, sed opus psonæ
tantū euent scandalū, & utinā tñ oēs tales essent, qui peius agūt

Sunt autem quinque facienda pro sanctificatione festi, ut collis-
gitur ex decreto, scilicet audire missam, audire uerbum dei, ora-
re, offerre secundum aliquos, & conteri de peccatis.

Primū. Audire missam. Hic nimiū stulte quidā interpretantur
canonē, uolentes ideo missam legendā altiore uoce, q̄d non ui-
deri, sed audiri sit præcepta, quasi non magis præceptū sit, Cano-
nem missæ, qui solus proprie est missa. pressa uoce legi, ne audia-
tur. cætera aut sunt orationes, & paramenta ad Canonē missæ.
Quod si propter euangelium uolūt eam altius legendā esse, cur
nō cogitant, q̄d aliud est præceptū de uerbo dei, & aliud de mis-
sa. Sed cessent ista uana somnia, cū per oēm ecclesiam nullus nisi
sacerdos solus, missam audiat totā, Magno scilicet eo sacramen-
to, quod Christus uerus sacerdos, quanq̄ multa operat̄ in eccle-
sia p externa sacramenta, & uisibiles ceremonias, in quibus ei fi-
deles cōiungunt & cooperant̄, sicut clerus nunc facit sacerdoti, in

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE

cantu, oratione, responsione, tñ plurima agit inuisibiliter p nos
bis apud deū, quæ populus & ecclesia eius nō uidet, neq; p̄cipit.

Deinde anceps quæstio est, an satis sit, audire missam matu-
ram. Item, An satis sit, in monasterijs eam audire. Hic distinguit

Si est necessitas (de qua supra dictū est) tunc satis est audire ma-
turam priuatam, uel etiam monasticā missam. Quia necessitas
non habet legem. Vbi autem non est necessitas, distinguitur fe-
re semper, quod si nō omittatur parochia ex contemptu, sed ex
deuotione petitur monasteriū, licet in monasterio audire. Sed
meo iudicio dicam, saluo uniuscuiusq; sensu, in hac perdita tem-
poris miseria, prorsus nō est tutum, relinquī unumquemq; prae-
sertim simplicitatis & rudioris animi hoiem, suæ deuotioni &
discretioni contra apertos Canones. Cuius ratio est, quia ideo
sunt positi Canones patrū, ut dirigant populū. Et debet unicui-
q; sua deuotio semper est suspecta, & tanto magis, quāto magis
placet, cū est contra cōmunem usum, uel decretū patrū. Cū scia-
mus, qd angelus Sathanae in lucis angelū sese transfigurans, sum-
me sit timendus & cauendus, Qui sub specie deuotionis facile o-
mnia decreta solueret. Et illud Deut. xij. & Iud. xix. ubi p̄cipitur,
immo prohibet, ac reprehendit, ne quilibet faciat, qd sibi rectū &
bonū uidetur. Alioquin, primo auferet timor ab hominibus, &
reuerētia ecclesiae suae, & cōmunitatis. Deinde nutritur securitas
etiā paulatim ad maiora alia pmittenda. Tertio, Redit illa anti-
qui populi licentia in excelsis, & lucis, & extra templū religio, q̄
summe prohibita fuit. Nam de facto uidemus, hac deuotionis
licentia permessa, non tantū parochias, sed etiā monasteria ciui-
tatis dimitti, & ecclesias campi, & uillarū, eadem deuotionis si-
mulatiōe p̄ferri. Et sic ecclesiae cultū, in tabernae redigi frequen-
tiā, ac nundinae negotiationē, praetextu dedicationis, patrono-
rum, uotorū &c. Dico igitur mea sententia, Quicquid sit de ali-
bi audienda missa, nulli esse licitū in hoc ipso suum iudicium, su-
am opinionem, suā deuotionem sequi, sed auctoritatem eccles-
siae, & captiuandum sensum in obsequium Christi, quia scriptū
est, Stultus est qui confidit in corde suo. Et ecclesia non potest er-
rare. quilibet aut potest in sua deuotione errare, cū & multi pro-
phetae, sancti, reges similiter errauerint, nobis in monitionē &
terrorē, Ne ergo ulli credas glossae, super decretū istud, qui enim

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

sic glossat, ignarus est in lege dei, & nondum cognouit, quid sit diabolus & homo, multo minus, quid sit deus. Et mira peruersitas glossæ, quæ uagam concedit deuotionis licentiã, quam textus data opa, uoluit coercere. Immo semper, quicquid tibi teipsum dederit ac permiserit, tene suspectum, quia facit ut inuentur uoluntas tua in ieiunio tuo, ut dicit Esa. Sic illusit Micheas Ahab dicens, ascende &c. Quicquid aut tibi teipsum abstulerit, hoc sequere Matth. vi. Esto cõsentiens aduersario tuo &c. Mich. vij. Ab amico custodi te. Item, Ois amicus fraudulenter incedit.

Secundũ, Est audire uerbũ dei, quod iterum sub præcepto est in parochia audiri, sicut & missam, nisi ubi intermittitur, propter dedicationẽ aliarum ecclesiæ, uel monasteriorũ. In quibus post prandiũ audire, est de consilio quidem ecclesiæ, sed tamen de præcepto dei, qui uult uerbũ suum omni deuotione ubiq; audiri. Et hoc secundũ est magis necessariũ, q̃ primũ, imo primũ est propter hoc secundũ, ut ex Christo patet, qui dicit, Quotiescunq; hæc facietis, in meã memoriã facietis, q. di. nõ celebrabitis missam, nisi prædicetis Euangeliũ. Et Apostolus, Quotiescunq; enim manducabitis panẽ hunc, & calicẽ bibetis, mortẽ domini annunciabitis &c. Ideo nõ licet missam p̃ficere sine Euangelio, priuatã priuato, publicã publico. Immo in primitiua ecclesia, etiam excõmunicati, pœnitentes, catechumeni, energumeni, intererant missæ usq; post euangeliũ, quæ & missa catechumenon uocabatur, ut ex Dionysio patet, q̃d utinã adhuc hodie fieret, ut saltem uerbũ dei audirent excõmunicati, quo facilius intelligerent, ac cõpungerentur. Atrox esset nimiũ excõmunicatio, etiã ab auditu uerbi dei, q̃d tamen oibus creaturis p̃ceptũ est p̃dicari

Hic iterum quæstio est.

An satis sit audire Euangeliũ missæ priuatæ. Respondetur, q̃d sit satis, si est intelligens simul, & coactus proficisci. Alioquin etiã si intelligat, tenetur tñ uocale audire solẽniter. alioqui cuilibet liceret publicã prædicationẽ relinquere, & fieret ipsa contemptibilis. Immo si fuerit necessitas proficisci, etiam si non intelligit, imo si nõ audit, est excusatus. Debet tñ quilibet nõ solũ cogitare quãta necessitate cogatur absens esse, cũ sit corporalis, sed etiam quanta necessitate uerbum dei sit habendum, cum sit spiritualis. Ideo pietas cœlestis debet semper uincere cupiditatẽ terrenam.

Hic tamen notandū, qđ si populus tāto rigore, ad audiendū uerbū dei est astrictus, quanto quæso sunt astricti sacerdotes, ut etiā uerbū dei dicant, & dici procurent: Quod cum sit super oīa præcepta instantissime mandatū, nescio qua miseria, hodie nihil minus curatur, in multis locis penitus obmittitur, in plurib⁹ ea prædicant, quæ obmitti salubrius erat. In alijs locis prædicantur humana, & doctrinæ iuris ac philosophorū. EVANGELIUM, id est, memoria Christi tam rara, ut horror sit hoc attendere. Cogitur populus ad parochiā, & non obedit, quia cogunt sacerdotes euangelizare, & non faciunt. Quid ergo mirū, si uagenť populi licentia superstitiosa ad alias ecclesias, quando sacerdotes nugant, crassa ignorantia, per fabulosas & uanas doctrinas: Tu non prædicas euangeliū, & grande crimē putas, qđ populus discurret ad idolorū excelsū: Cum tu absis ecclesiæ, & officio & uerbo, quid sequet, nisi ut populus absit & obsequio & auditu: Tu ad literā es intus inutilis, spiritu foris. Ideo & populus corpore migrat foris pariter & spiritu, tāto minus peccās q̄ tu, quāto promptior est audire euangeliū si diceres, imo si didicisses. Tui occasione igitur euacuat ecclesia. & pasua & uictū ouibus, dum cogis pecus in caulas, negas. Ideo dispergunt oues Christi in montibus, quia non erat pastor, dicit dominus.

Tertiū est, Orare, de oratione multa sunt dicēda, hic tñ de uocali uult intelligi, quod non est negandū, sed tñ ea debet esse minor & modica ad orationē spirituale. Oratio em̄ est ascensio mētis in deū, uerba sunt scale, sed uox est apparatus scalarū. Ideo dixi, quod hi sanctificāt diem literaliter & male, qui uoce tantū orant, imo non orant, sed orationes tantū proferunt aliorū, nō aliter q̄ sicut liber, alterius scriptiones & uerba ipse mortuus nihil intelligēs. Vel sicut organū profert cantū cleri, ipse nihil sentiens, aut intelligēs illū, quod hodie magnū est mysteriū, quale est em̄ organū, talis & clerus, id est, boator sine sensu, uox sine uerbis, sicut organū non nisi uelut mutam & elingūē uocem, ac sonum refert. De spiritali autem oratione postea in quinto.

Quartum, secundum quosdam est offerre, sed hoc abolitum est, licet in Ecclesia primitiua fieret hæc oblatio panis & escarum in communi, de quo offerebatur. & reliquum in pauperes conferebatur. At nunc uice huius, dotata sunt ecclesiæ, monasteria,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

hospitalia &c. pro pauperibus.

Quintū, quod est maximū & oīm primū, scilicet reconciliari deo, per examinationē conscientiae, & cōtritionem peccatorū.

Hæc autē contritio sic paranda est, ut non tantū ex odio, quantum ex amore procedat. Ex amore autē procedet (ut rudibus exempli gratia dicā) si homo secū ruminet beneficia dei in se per totam uitā collata. Tum illis opponat suā ingratitude, & uitia, in abusu talium bonorū, ut quod dedit v. sensus, tot periculis seruauit, tot bona corporis, mentis rege dedit. Quæ oīa non bestijs non lapidibus, non deniq; plurimis hoīm dedit. Post hæc fiat ascensus ad spiritualia, quod filiū suum misit in carnē, crucifigi, mori, & alia infinitæ dignitatis, tandē promissa æterna bona. Hæc oīa ruminata, & peccatis cōposita proprijs, mire excitant odiū ac detestationē sui, amorē uero & laudem dei. Hæc est uerissima cōtritio, uiua & efficax, ubi illa, de timore inferni, & peccati turpitudine, est literalis ficta & breui durans, quia non radicata amore, sed incussa timore tantū. Sic de quodā legitur, qui per totam uitā pessime uiuens, miris tamen beneficijs, ac donis dei prouehēbat, tandem etiā ad episcopatū prouectus est. Tunc ad se reuersus, & admiratus dei benignitatē erga suā indignitatem exclamauit. Vicisti dñe, & conclusisti me nimia bonitate tua, ideoq; Ecce amodo totus tibi seruiā, & ita fecit. Neq; contemni debet rudis ille ascensus a primis corporalibus bonis &c. Nā legit in historijs, q̄ tēpore Cōcilij Constan. duo Card. ad Conci. equitantes, pastorem in agro flentē uiderunt. Vnus autē eorum animo misericordiore, nō possum (ait) abire, nisi audito illo homine & cōsolato, & accedens, causam fletus percunctat. Ille dissimulat tristis, instat Cardi. & cogit fateri. Tandem, ecce inquit, hanc bestiā (buffonem intuitus) tam eximiam creaturā fecit me deus, hominem erectum, decorū, rationalem, & nuncq; gratias egi, quod non me quoq; tam deformem buffonem fecerit, hoc est quod amare fleo. Tunc Cardi. insolita contritione hominis percussus & sua maiora beneficia, maiore ingratitude sua, subito conspiciens, de mulo examinis cecidit. Tandem leuatus cura famulorū, & in ciuitatem perductus, semp̄ exclamauit. O Augustine sancte, quā uere dixisti, Surgūt indocti & rapiunt cœlū, & nos cum doctrinis nostris, uolutamur in carne & sanguine.

Hæc sunt opa ueræ sanctificatiōis, q̄ significant oībus exterioribus. Sic Tren. iij. Memoria memor ero, & tabescet in me anīa mea. Sine ijs duobus, non accenditur mens & cor. Corde autē non succenso, oīa alia frigide, uane, & noxie fiunt, quia sine fructu. Et hæc duo debēt ex Euāgelio audiri, auditaq; ruminari. Sunt em̄ hæc duo, scilicet dei bona, & nostra mala, scala ipsa in deū, in qua descēdimus in nos, & ascēdimus in deū, sicut figuratum est Gen. xxviij. Sūt etiā duo illa sacrificia, laudis & cōfessionis, de qbus, Sacrificiū laudis honorificabit me. & q̄ ille sit ascēsus in deū, sequit̄. Et illic iter, q̄ ostēdā illi salutare dei. i. reuelabo ei æternā salutē. De altero, cōfessionis scilicet, sacrificiū deo spiritus contribulatus, cor contritū & humiliatū deus nō despiciet. Et hæc duo simul oportet offerri, ut sint eo perfectiora.

PRAECEPTVM QVARTVM.

27. 1. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.
 HONORA PATREM ET MATREM, VT SIS
 LONGAEVVS SVPER TERRAM.

Hoc præceptū Iudæi fecerūt irritū per traditiones suas, sicut & omīa alia, Quia honorē hunc exponebant solū in uerbis & signis, irritatores facti uerborū legis. Quia enim honorare significat signū reuerentiæ exhibere, acceperunt illud secundū huius significationis corticem, ut solo exteriori signo honorādos docerent. Sed ut sapius dixi, Lex domini est spiritualis immaculata, cōuertens animas, ac interiorem instituens hominem. Ideo cor primum obligat & requirit. Quare procedamus secundum hunc duplicem sensum, scilicet literæ & spiritus.

Honor parentum spiritualis, est exhibitio cordis, & reuerentia promptæ uoluntatis. In quo includuntur duo.

Primo, prompta obedientia ac uoluntas ad omnia, quæ uolunt parentes. Secundo, digna æstimatio & opinio parentū. Honor em̄ cordis, est magna pietas, & maior q̄ charitas in proximū, quia charitas solummodo diligit, prompta seruire proximo, & preciosum eum existimās. Ideo istud præceptum statim post præcepta primæ tabulæ ponit̄, quia est de illis, qui sunt uicarij dei, quare sicut deus colendus est honore & timore, ita & uicarius eius. Patet itaq; quod qui spiritualiter honorat parētes exhibet eis primo promptā obediētiā & uoluntatē. Ac per hoc

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

non solum succurrit eis in necessarijs, sed etiam in omnibus obedi-
dit eorum beneplacitis. Et qui tale cor suis parentibus non exhibet,
sciat se non implere hoc praeceptum, quanquam & nunc quoque
in ista intelligentia caeci, in nuda superficie uerborum laborent
plurimi. Ergo honora dicit, scilicet corde intimo, & affectu pleno,
parentes tuos &c. Quomodo enim parentibus inobediens sit, qui cor
eis non solum obtulit, sed & cum honore obtulit.

Secundo (quod maius est) exhibet reuerentiam (non in litera
foris, sed in spiritu intus) id est, magnificam opinionem in corde de
illis habens. Et hoc potissimum in hoc praecepto commendatur, per
quod & differt (ut dixi) a charitate, qua quilibet alteri obedire &
seruire iubetur Gal. v. Sed unde nascitur illa sublimis opinio de
parentibus in filijs: Maxime, cum quandoque sint pauperes, ignobiles,
infirmi, deformes, aut alias minus reputabiles. In ijs enim multi
offenduntur, ut fastidiant, & erubescant parentes suos, dolentes,
quod non de diuitibus, potentibus, nobilibus &c. nati sunt. O
caecitas magna. His tradenda est regula. Opinio parentum grandis
fit respectu dei, & uoluntatis eius. Sic enim pius filius cogitabit.
Ecce si summa maiestati non fuit indignum uisum, quod talem
hominem uoluit parentem meum esse, cur mihi indignum uideatur?
Si deo summo placuit in illo operari, & me creare, cur mihi displiceat
in illo fieri, aut factum esse? Nam quid faciunt parentes ad
formationem filij: qui nec si sit masculus, foemina, oculatus, auritus,
pedatus, uiuus, mortuus, albus, niger, capillatus siue non, futurus
unquam, cogitant. Ergo officinam dei mei, artificis mei uerborum.
Non aduertam oculos in paupertate, deformitate, ignobilitate
parentum, sed in deum operatorem. Sic sic fluit reuerentia ex
deo in parentes, non ex parentibus, dum altius intuentur, quam ut sunt
caro & sanguis, sed ut officina summæ maiestatis. Quis enim contem-
net officinam principis: quod fabrefactum opus odit officinam
suam in qua factum est? Cum igitur deus uelit parentes honorari,
& iustissima sit causa, scilicet, quia uicaria & officina dei est. So-
lo hoc differt istud mandatum a precedentibus, quod deus in illis ho-
norat ut in seipso. In isto, ut in alio scilicet regentibus, qui sunt se-
des, officina, altare, propitiatorium eius. Hic ergo est uerus honor
Honor parentum literalis, est inuito corde, & contemptore ani-
mo, sola scilicet formidine poenae, exterius signo honorare pa-

rentes. Nam qui sola formidine pœnæ honorat, scilicet ne confundatur corâ hominibus, uel puniatur hic, aut in futuro, tam diu honorat, q̄ diu timet, & pœnam cogitat. Semper aut̄ intus corde contemnit, oblitus autem pœnæ, etiam opere foris contemnit. ut in multis exemplis probatū est, & quotidie experitur.

Dictum est, quo modo se filij debeant habere erga parentes. Sed oportet, ut illi rursū se exhibeāt parentes, ut digno nomine sint parentes, ne honor filiorū cōferatur in idola, & mortua simulacra parentum. Immo forte sunt peiores aliquādo q̄ latrones, quia fouent carnem illorum, & interficiunt animas eorum.

Sapius enim fit, ut filius in patre peiorem homicidā habeat, & utilius fuerit, filium a latrone occidi, q̄ a patre foueri. Aut cur putatis quod pestis potissimū sauit in paruulos? nisi quia deus implet in eis, quod Sap. iij. ait. Raptus est ne malicia mutaret intellectum, aut ne fictio deciperet animā illius, propter hoc prope rauit illum educere de medio iniquitatū. Et infra, Condemnat enim iustus mortuus uiuos impios, & iuuentus celerius cōsummata, longam uitam iniusti &c. Sed de ijs latius postea.

Nunc ut uideamus, quid eis debeant, ut sint parentes. Apostolus Ephe. vi. postq̄ filios iussit, ut parentes honorarent, & præceptum illud cōmendasset, atq; interpretatus fuisset, dicit, Filij obedite parentibus uestris in dño. Vtriq; uolens, ut sint non tantū in carne parentes, sicut gentes, sed in domino, & illi obediant etiā in domino. Statim de parentibus dicit. Patres, nolite ad iracundiā prouocare filios uestros (quod Colos. ij. exponit, Ne pusillo animo fiant) sed educate illos in disciplina & correptione domini.

Primū, quod eis impendi uoluit, ad animū scilicet pertinens (nihil enim de corpore eorū prædicauit) ut non prouocent eos ad iram, & deiectionem, hoc est contra eos, qui furiose regunt filios, & dum animus adhuc mollis est, in totū timorem & pusillanimitatē uertitur, ita ut odio parentū, tandem aufugiant, & faciant quæ alias nunq; fecissent. Quæ enim spes hominis, qui diffidentia in parentes & odio, de illis desperat. Non enim uult Apostolus, ut filij nō offendantur, aut uerberentur, sed ex amore castigentur, nō ut illi furiosum animū expleant, nihil solliciti, quō emendent filiorū errorem. Factus enim pusillo animo, ad omnia inutilis & desperatus efficitur, timidus omnia agere & ag-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

gredi. Et qđ peius, qđ talis timiditas, teneris annis imbibita, uix unq̄ postea eradicabitur, quia em̄ ad om̄e uerbū didicerunt terri, ideo postea etiā ad foliū arboris timent sonantis. Sed & illa nutricule, quę pueris illudūt terribilibus formis & gestibus præcipue de nocte, sunt compescendæ. Omni studio puer est formadus ad timorē bonū, ut timeat, quæ timenda sunt, nō autem ad esse timidū, sicut parentibus quibusdam satis est, si timidos tantūmodo habeant, quod est nocentissimū futuræ ætati.

Hoc pro declinatione ad sinistram, nunc ne etiā in alterā partem peccetur, dicit Secūdo, Sed educate eos in disciplina, & correptione dñi, id est, docete eos docenda, & corripite nō seruantes ea. Vtrumq̄ illis necessariū, & eruditio eorum, quæ ignorant de deo, & correptio, si cognita non sequant̄. Vide itaq̄ ut ante omnia, filios uelis institui in spiritualibus, ut prius deo tradant̄ q̄ mundi negotijs. Et heu q̄ ista nunc sunt oīa peruersa. Nec mirum quādo nec parentes ipsi sunt eruditi, aut correptione probati. Fuit aut̄ una spes reliq̄ in Scholarū magistris, ut saltē ibi, sub literis erudirent̄ in pietate, sed & hæc perijt. Om̄es gētes, p̄sertim Iudæi, diligētius instituunt pueros suos, q̄ Christiani. Ideo & ecclesia pessime habet, quia tota eius uis consistit in successoribus qui in prima ætate negliguntur, sicut hortus in uerno tempore

Igitur in eruditione domini sunt educādi. Est aut̄ eruditio domini, qua docent̄ cognoscere dominū Iesum Christū, infigere eis recētī memoria, quō ipse p̄ nobis passus sit, ac q̄ fecit, q̄ p̄misit, sicut filijs Israel præceptū fuit, ut nota facerent filijs suis, ut cognoscat generatio altera mirabilia, quæ fecit cum patribus eorū in Aegypto. Et hoc cognito, si nō discāt amare dominū, & gratias agere, & orare, & sequi Christū, adhibet̄ correptio domini, id est, terror iudicij dei, & minationes iræ dei super malos. Hoc em̄ qui ab ineunte ætate didicerit, scilicet bñficia dei & promissa, unde diligat, deinde plagas & cōminatiōes, unde timeat dominum, facile hæc tenebit factus maior. Nam in ijs duobus uult dominus coli, Amari ut pater, ex beneficijs præteritis, præsentibus, & futuris, Timeri ut iudex, ex plagis præteritis, præsentibus & futuris, sicut dicit, Si ego sum pater, ubi est amor me⁹. Si sum dominus, ubi est timor meus. Sic ergo discant filij domino cantare misericordiam & iudicium. Hæc duo em̄ Apostolus inten-

dit, quando dicit in eruditione & correptione domini. Ad eruditionem pertinet ut dicas ei, quomodo deus oia creauit, ei sensum, uitam, animam dedit, quotidie omnibus bonis iuuat, que creauit, pro eo passus est, & mirabilia fecit, predicauit, adhuc maiora promisit, ut pro his gratus sit deo, & patre agnoscat, ac diligat. Ad correptionem pertinet, ut ei dicas, quantis olim plagis percussit Aegyptios, gentes, zodomitas, filios Isarel, denique omnes in Adam. Item quot adhuc ante oculos percutit peste, patibulo, gladio, aqua, igne, bestijs, morbis, & quanta cominet in futuro, in gehenna cum diabolis. Et uult haec potius adhiberi, quam correptiones hominum, id est proprias. Non sine causa, scilicet ut discant semper sursum ad deum aspicere, & non homines sed deum timere, Ne si parentum rugas timeant, tandem etiam in ijs quae dei sunt, homines timeant, hoc est, ne pusillo animo fiant. Hoc enim agendum est cum filijs, non ut parentes timeant, sed deum offendere se sciant, si parentes non timeant. Sic enim non fient pusillo animo, quia ubi parentes etiam proprios, non nisi deum timendo, timere didicerint, postea etiam in aduersis & prosperis, non a deo recedant, timore uel amore quocumque.

Quod autem gratum sit hoc deo sacrificium, in filijs erudiendis, patet in Gen. ubi dominus Abraham non potuit celare, quod facturus erat, sola hac causa motus, dicit, Scio enim quod docturus est filios suos, ut timeant dominum, Ecce quomodo correptionem domini super zodomitas, dicit profuturam per Abraham in educatione filiorum, ad timorem eorum. Similiter Ionadab, pater Rechabitarum, eximia laudatur, & filijs benedicitur, quia eos pie & religiose educarat in timore domini. Sic Thobias, Ioachim uxor Susanna, educati sunt. Econtra Heli. i. Reg. iij. quod meruit, filios suos negligendo ibidem patet. Item, quid ille puer quinquennis apud B. Grego.

Et uere stultissimi sumus. Ecce in proprijs filijs potest mereri uel uitam, uel mortem, & non aduertunt. Nam quid prodest, si tua culpa malos filios educes, etiam si tu sis in teipso irreprehensibilis.

Multi alienis studijs, deo seruire praepostere nituntur, ieiunando, uestes portando asperas, & alijs affectatis obseruantijs. Et hanc domesticam pietatem caeci non minus transeunt, quam olim Iudaei, relicto templo dei, in excelsis immolabant. Primum erat attendere, quid dominus a te requirat, cuius officij tibi onus

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

Imposuit, ut Apostolus ait, in qua uocatione uocatus quisq; sit. Hoc enim ante omnes indulgentias, orationes, ecclesiarum uisitaciones, uota quæcunq; curandum fuit & agendum.

Dictum fuit, quò parentes se gerere erga filios debêt, ut digno noie parentes uocent, ne ex parentibus fiant p dentes, & pereuntes simul cum filijs. Videamus igitur, qui sunt isti p dentes, ac perditores filiorum. Primi scilicet, Qui omittūt, & scienter sinunt eos crescere sine eruditione, & correptione domini quanq; nullo malo exemplo noceant, tamen permissione eos perdunt, ut qui nimis carnaliter eos diligunt, ac tenere fouent, dicentes, pueri sunt nò intelligunt, quid faciunt. Et uerum dicunt, Sed nec canis, nec equus, nec mulus intelligunt, quid faciunt. At uide, quò discunt ire, uenire, sequi, facere, ommittere, quæ non intelligunt, Sed nec lapis, nec lignū intelligit, quam sit inepra res ad domū, sed formatur ab artifice, & statim intelligit, quātomagis homo. Aut si aliorum pueri intelligunt, cur tui nò intelligunt? Hi ergo peccata filiorū portabunt, quia faciunt eadem, ut sint sua. An nò puer ille quinquennis, de quo B. Grego. fuit non intelligens?

Secūdi, Qui uerbis impudicis, & maledicis, deinde exemplis ac gestibus malis, eos præcedunt. Sunt reperti, & utinam nusq; adhuc sint, sicut ego noui, qui prostitutæ filiarum lucro uictitabant & iussu parentū, filia ac uxor fornicabantur. Quis dubitet ijs filiabus pro parentibus, utiliores fuisse latrones? Sunt adhuc tam stulti, quibus mire placet, si filios habent Mauortios, & percussores faciles, tanq; laude dignissimos, quod nullos timeant. Horum stultitiæ præmiū finale solet esse, luctus & dolor, de subita filiorum occisione, & iuste. Nunc filij (ut iuuentus fert feruida) proni sunt, ad concupiscendum & irascendum, ideo cauenda exempla parētum, in uerbis & gestibus. Quid enim filius discat maledici ac impudici, quā maledicere & impudice loqui?

Tertij, Qui occasionem dant filijs ad mundū diligendū, ut q nihil sunt aliud solliciti, q quò discant incedere, saltare choreas, ornari, hominibus placere, cōcupiscentias irritare, mundo conformari. Vbi sunt nostra ætate, qui tanta cura filijs prouident deum, quanta prouident uestes, luxus, diuitias, honores &c. Mare hic plenū reptilium maiorū & minorū occurrit. Vide, quæ portenta uestiū, hec licentia attulit in utroq; sexu, præcipue in mulie

ribus, deus custodiat uiros, ne lineum pepulū portent, quia mulieres birrhera nudis capillis portant, sicut masculi, forte in uindictā, quia uiri portare coeperūt reticula capillaria, quæ mulierū essant, ideo mulieres receperunt a uiris birrhera. Et quare utrunq; mūdus pulchre decere putat, nisi quia placet nouus mos? Sed cogita tecū, quid sit uiri caput inuolui reticulo muliebri, & mysterium simul, q̄d Apostolus tetigit, quādo caput nō uelari uoluit,

Sed primū distinguamus, Aut ornatus eiusmodi sit uolentibus maritis ac iubentibus, hic possunt mulieres certe excusari, si tñ inuitæ faciunt solum ut placeant uiris, uiris, inquā sensatis & habentibus, ut S. Cæcilia foris in aurea ueste incedebat, intus induta cilicio ad carnē. Et Anastasia similiter. Item Hester olim in Vete. lege. Quin S. Aug. grauiter arguit quandā Editiam, q̄d abiecerat inuito uiro, uestes matronales, & habitū triduale sumpserat. His ergo omissis, quia uiro obediendū est in ijs, quæ sine peccato fieri possunt, De ijs uideamus, q̄ inuitis & coactis maritis expostulant hos luxus, de quibus nō me, sed primū Apostolū Petrum audite, qui pastor fidelis oīm constitutus est, i. Pe. iij. Similiter & mulieres uiris suis subditæ sint, ut si qui non credunt uerbo, per mulierū conuersationem sine uerbo lucrifiant, considerantes in timore sanctā cōuersationem uestram (spiritualiter & corde subsunt, q̄d est in timore seu reuerentia subesse, ut magnifice opinentur de eis) Quarū non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti uestimentorū cultus, sed qui absconditus est, homo cordis, in incorruptibilitate, quieti & modesti spiritus qui est in conspectu dei locuples. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres, sperātes in deo, ornabant se, subiecte proprijs uiris. Sicut Sara obediebat Abraham, dñm eum uocans. Cuius estis filiae benefaciētes, & nō pertinentes ullā perturbationē.

Hæc uobis lectio recitatur mulieres, hoc latinum (ut pueris) uobis proponitur, discite & aduertite. Episcopus, Papa, Apostolus, pater, pastor uester, hoc dicit, & seruandum tradit. Postea & uiris, quid tradat audiamus.

Ac primū, ne quis de mulieribus, in hoc præcepto, nō dicendum putet, sciat, q̄d omnis superior potestas humana hic præcipitur honorari, ut & antea dixi. Vir aut caput & dñs mulieris est ac superior. Sicut econtra potestas omnis hic monetur, ut se dis

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

gnā honore præstet, Quare post filiorū eruditionē, imo cū eorū eruditiōe, recte ac proxie, de coniugatis etiā inter se, dicendū est.

Vide aut̄ quanta suauitate & modestia, quanta quiete & lenitate docendi, procedat pijs̄simus Apostolus, Non est turbulētus non fulminat, non minatur, sed leniter ac suauiter docet, ita ut uel ipsa dicendi gratia permouere debeat, ad seruāda ea quæ docet nedum utilitate rerū, quas docet, ac solum docere intendit.

Primum uult, ut mulieres sint subditæ uiris suis, cui cōsonat Paulus Colof. iij. Mulieres uiris subditæ sint, sicut oportet in domino. & Ephesi. v. Mulieres uiris suis subditæ sint sicut domino quoniam uir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesiæ, ipse saluator corporis eius, id est, non corruptor. Sed sicut ecclesia subiecta est Christo, Ita & mulieres uiris suis in omnibus. Ista autem subiectio, quid sit, satis exponit sequenter, quādo conuersationem eorū in reuerentia & timore ergo uiros cōmendat uti lem ad uirorū salutem, Ergo subditas esse, est reueri uirū, & honorare, in oibus obedire. Nam ad hoc inducit exemplum, Saræ quod subdita uiro suo fuerit, quia dñm eum uocauerit, & p̄ hoc eum timuerit, ac reuerita fuerit, parata in omnibus obedire & cedere. Quod si Petrus maritis infidelibus sic subdi præcipit, quā tomagis id fidelibus præstandū. Sicut & rursus Paulus, Vxor uirū suum timeat, id est, reuereatur, Ephes. v. Contra hoc agunt cōtemptrices, contentiosæ, pertinaces in uiros suos, quæ nouissimū uerbum habere uolūt, aut quæ agunt sine scitu & uoluntate uirorū, dispensantes &c. Hæ omes huius præcepti sunt reæ, quia nō sunt subditæ suo maiori, nam Aposto. i. Corin. xiiij. dicit, qđ mulieres subditæ uiris lex dicat. Lex quidē Mosi in multis locis hoc habet, sed prima est Gen. iij. præceptū dei ad Heuam, sub potestate uiri eris, & ipsa dominabit̄ tui, hic expressa est diffinitio domini super mulierem. Si ergo nō licet filio contra patrem, seruo contra dñm populo contra principē, aut sacerdotem cōtendere & erigi, ita nec mulieri contra uirū. Et notate hoc primū, grande enim est, & rarissime tenetur. Sic sancta Monica faciebat & suo uiro tacuit & cessit, Alijs uero quæ a uiris uerberabant̄ dicebat, oportere memores conditionis suæ, nō superbire contra dominos suos quādo recitatis tabellis matrimonialibus intelligere deberat̄ se ancillas esse factas, Igit̄, aut subdita sit uxor, aut

non nubat. Si nō uult habere dominū, desistat accipere uirum, quia sic deus in apostolis & scriptura sua praecipit, & ordinat.

COROLLARIUM.

Quaecunq; habet morosum uirum, non praesumat par pari, nimui repellere, sed moribus contrarijs ac placitis mutare. Sic enim hic docet Apostolus, ut ad fidem cōuertantur uiri, per bonam conuersationem mulierū. Quod aut de fide, hoc de quolibet alio minore bono faciendū est. Sic & Paulus i. Corint. vij. Sanctificatus enim est uir infidelis per mulierem fidelem. Malū enim malo non uincit, sed auget & roborat, uincitur aut bono.

Secundū, qd ornatus eorū non sit in exteriori capillatura, aut auro, aut indumentis. At iste nunc est potissimū ornatus Christianarū mulierū, & usq; ad monstra pductus hodie, quod. d. Apostolus, Iste externus cultus sit gentiliū mulierū, Christianae alio ornentur. Quis autem potest in tanto abusu tacere? Primū, Scio aliquot mulieres (nam nō sunt omnes stultae illius uanitatis cupidae) quae cogunt inuitae se ornare istis cultibus, ac mire fastidiunt, sicut Hester regina, Sicut S. Elizabeth regina, Et frequenter illae sunt tales, q̄ abundant ut possint ornari. Illae enim magis cupiunt, q̄ non possunt. Sicut nūc nobiles, & ciues, quo sunt egeniores suis auis, eo sunt in cultu effusiores. De istis itaq; dicamus.

Sancta Agatha cum esset ex nobili genere, non tantū in ueloficut mulier incessit, sed etiā in seruili ueste, & de hoc reprehensa gloriabatur sese ancillā Christi, ut patet in eius legenda. Ac primū nescio magis ne maritos an uxores arguam, aut certe magistratū ciuitatis, quod mulieribus talia permittāt, quibus extentur eorū res scienter ac uolenter. Cur enim ille nō ponit leges ut alibi sit: aut cur maritus uxorem, non compescit, cum sit dñs eius. Aut si hoc sustinet uolens, quid miratur exactionem principū? Et uidete, nisi mutaueritis, nō cessabit, sed crescet exactio, de quo uos uolo certificare, quia ista finita, ueniet maior alia, qui sic prouocastis deum & prouocatis. Nonne debet pudescere honesta matrona, quod tanti precij habet uela, & calyptra, ut modesto ciui, ad integram rem familiarem sufficeret? Quid dicam de tunicis, & sumptuosissimis abusibus sericorū, purpurarum, auri, & argenti? Et sane mitius damnum est, quod in fibulas, catenas, & annulos uertitur argenteos, q̄ quod in aureas uittas,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

reticula, fimbrias, texturas, plumaria, ac polymita fit ex serico. Hæc em̄ usu cōsumunt, illa p̄manent utibilia, & si nondū utilia.

Sed quid de illis nouis, nescio an questus, an damni magistris qui ad plananda uela & cætera linea, rotarū sumptuosas machinas ædificant, ut xvij. xx. flore. constant uela, xl. uel. l. cōstet machina planatoria, potuit fulmen rotas sanctę Catherinæ paratas perdere, & nō potest & has uanissimas ac mundanissimas machinas tangere. Sed hæc omnia sunt signa, quod interior cultus displicet, qui non ita displiceret, si exterior non ita placeret, facile contemnit honesta matrona externum cultum, quæ studiosa est interni cultus, neq; possunt uterq; ex æquo curari.

Redijt itaq; tempus Synagogæ quod Esaias ca. iij. describit, dicens, Pro eo qđ filia Sion eleuata sunt, & ambulabant extento collo, & nutibus oculorū ibant, & plaudebant, & ambulabant pedibus suis, & composito gressu incedebant. Decaluabit dñs uerticem filiarū Sion, & dominus crinem earum denudabit, in die illa auferet dñs ornamentum calciamentorū, & lunulas & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelides, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, & gēmas in fronte pendentēs, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus & specula, & syndones, & uittas, & theriſtra. Et erit pro suauī odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitiū, & pro fascia pectorali cilicium &c. Ecce quot & quanta mulierē luxus congregauit. xxi. ornamenta mulieri nō satis sunt. Quis nō horreat uxorē ducere: nōne optimo uocabulo, tam Græci q̄ Latini, ornatū mullerem appellant mundum: quia uelut cōgeries rerū, ita illa mundū quendā constituunt. Lege etiam Theophrastū, B. Hiero. cōtra Iouinianū, & Plautum in Aulularia, & uidebis quod mulieri si licentia detur, infinita cupiditas est ornatus, ideo non explenda, sed præcidenda oibus uiribus. Et quid agit honesta Matrona, aut uirgo, ut tanto studio cupiat meretricibus cōformari: aut quid quæris ornatu tanto: ut irrites animos alienorū uirorum. An significas, quia inuitā habes castitatem. An meretrix optas fieri. Quid quæris a liij placere q̄ uiro tuo. Quis non habeat suspectū hoc uotum placendi. Mulier satis abunde placet, si ita est ornata, quod uiro placet, huic em̄ soli debet placere, huic data est & subiecta. Similiter

& uirgines, cur stulte cupiunt placere iuuenibus: An nō cogitas quod terretur ducere te, si cogitet, quod tanto sumptu te cogatur ductā ornare: Si uis iuuenem amore capere, audi utilissimū cōsiliū, Esto pudica, paucis ornata, paucis uerbis loquens, Nec oculos aliquando in faciem eius iaciens. Maximus cultus uirginis & mulieris est, pudica uerecundia, hæc enim prouocat & capit animos uiroꝝ, super omnem ornatum. Insuper neq; stabile facit matrimoniū, ubi amor carnis, ornatu excitatus, cito fastidire facit nuptias quia non moribus bonis, sed futili nixus est ornatu. Sic fac, & uirum acquires (etiā deo benedicente) citius quā dissolutissimæ ille uoragine rerum, lupis & meretricibus similimæ, de quibus Psal. cxliij. Filiæ eorū compositæ, circumornatæ ut similitudo templi, id est præ alijs eminenter decoratæ, sicut templū præ cæteris domibus eminet, ornatur & spectatur &c.

Dictum est, quo modo mulier se erga uirū habere debeat, ut honoret suū maiorē, secundū hoc præceptū, duplici scilicet cultu obedientiæ & reuerentiæ, ut sit prompti cordis, ad eius uoluntatem agi, deinde honoret eum ex corde, magnifice de eo sentiens. Si quærat autem, quō possit uirū habere in honore, qui sit difformis, morosus, ac prorsus nec amorē quidē dignus, nedū honore. Respondeo, sicut de parentibus dixi, quod deus in illo suspiciendus est, quia deo placuit, ut uir eius sit, & uices eius gerat, ut ait Apostolus. Vir imago dei est & gloria dei. Mulier autē gloria uiri. Ideo non debet sibi displicere, qd deo cernit placuisse & placere. Magna dignitas uiri, quod nomen dei, & officiū participat, ideo honorandus est ab uxore. deus enim uir est oīs ecclesiæ & animæ, qd sacramentū maximū, etiam causa est, cur uirū honorare debeat mulier, timere, & audire. Auerte ergo oculū a carne, & deū in uiro agnosce, & cole, & facile erit honorare eū.

At contra, Vt uiri etiam se præbeant dignos uiri & maioris nomine, nunc dicendum est, Sequitur ergo S. Petrus ubi supra. Viri similiter cohabitent secundum scientiam, quasi infirmiori uasculo impartientes honorem, tanq̄ etiam cohæredes gratiæ uitæ, non impediatur orationes uestræ.

Primum docet uiros, ut non simpliciter cohabitent mulieribus, sed secundū scientiam, id est, non secundū passiones & sensum tantūmodo uoluptatis causa, nihil discernens inter uxore

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

& meretricē, nam sic & bestiae cohabitant, gentes. Erudit itaq; oculum uiri, quo uxorem inspicere debet, nempe non oculo cōcupiscentiae, sed scientiae & cogitationis, Qua scientia duo iubet scire & agnoscere uirum in uxore. Primū, inquit, quasi infirmo ri uasculo. Secundum, tanquam cohæredes eis sint mulieres. Et sic seipsum exponit, quid uelit, per cohabitationem secundum scientiam intelligi, scilicet ut uir agnoscens uxorem, & infirmus uasculum, & tamen cohæredē gratiae, habeat eam in honore, & non in passione desyderij, Declaremus autem latius.

Scire debetis uiri, qđ mulier sit infirmus uasculū q̄ uir, ideo secundū hāc scientiā eis cohabetis. Vasculū uocat, & quo ad corpus, & quo ad animā, nam & uir eodē modo uasculū est, sed firmius. Mulier em̄ sicut est mollioris corporis, ita & animi, ideo ei impartendus est honor a uiris firmioribus. Vasculum omnes dicimur, propter animam in corpore, ut in uase morantem.

Est autē iste honor uasculi, honor corpori muliebri impartitus qui nihil est aliud, nisi casto amore uxore diligere, ut i. Thes. iij. Vt sciat unusquisq; uestrū, uas suū possidere in sanctificatione & honore, non in passione desyderij, sicut & gentes, quæ ignorāt deum, hoc est, abstinentū ab uxore est, & non satisfaciendum concupiscentiae, Sanctificatio em̄ illa est castitas. Sed Apostolus hęc docēs, per obliquū etiā uxores uiris cōmendare uolens, ut patientiā cum ipsis habeāt, uelut epitheto breuissimo, patientiā uiroꝝ tāgit, dicens, infirmiori uasculo muliebri, q. d. Mulier est, infirma est, uasculū est, habēs animā nobilissimā. Hęc igitē scientes impertite eis honore propter eas, tum etiam propter uos, ne impediant orationes uestræ, passionēs em̄ concupiscentiae, quæ sinunt orare: imo aliquod honestum agere. Cum oratio maxime requirat animū abstractum a passionibus carnis. Sed cum sit infirmius uas mulier, etiam ferenda est, & dissimulanda eius culpa, & non exacte semper puniēda, pro rebus leuibus, sicut aliqui uiri nimis tempestuosi facillima causa tragœdiam agunt. Sicut Psalmista dicit domino, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit: Ita impossibile est in re familiari, durare pacem inter uirum & mulierē, si alter alteri nihil condonet ac dissimulet, sed omnia ad unguem obseruet. Quis enim non offendit aliquando: ideo dissimulanda sunt multa, ignoranda

plurima, ut pacis ratio possit constare. Igitur uirum moueat ad uxorem caste seruandam, quod est infirmius uasculum propter corpus, scilicet mollius & animum molliorem, deinde magis, quia est cohæres tantæ gratiæ. Tertio maxime ne & uirorum salus ipsa impediatur. uide, efficax persuasio & uehemens.

Similiter Apostolus Paulus Ephesi. v. Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam. Et unusquisq; uxorem suam sicut seipsum diligat. Vxor autem timeat uirum suum, id est honoret ac reuereatur. Puchre distinxit, uir diligat, uxor timeat, utrumq; caste, castus amor descendat, castus timor ascendat, hunc inferiori superiori, illum superior inferiori debet. Et Col. iij. dicit. Viri diligite uxores uestras, & nolite esse amari ad illas, hoc est, quod supra dixi, ne nimis exquirant & obseruent materiã obiurgandi.

Quomodo ergo Christus dilexit ecclesiã: utiq; spiritualiter, cum non inueniret quod amaret, sed quod odiret in illa, tamen tradidit semetipsum pro ea, sanctificans illam &c. Ita uir si inueniat in uxore minus amabile, oportet ut ipse mutetur, & tradat se, id est relinquat suum desiderium, quod non impletur propter defectum uxoris, ut sic tantummodo ea, in illa aspiciat, quæ amabilia sunt, & sic mundet eam sibi ipsi, ut exhibeat eam sibi absque ruga. Quod non fit, nisi ut dixi, in bono uicerit malum, & discat diligere, etiam non diligibilia, ut fiant diligibilia, uel ipsis mutatis, uel ipso. Nam cum omnes res sint indifferentes, possunt tamen diligere, tum odire, secundum quod mutat animus, ut honor mundi idem manens, diligitur & oditur ab eodem homine auerso & conuerso. Et iste est modus optimus mutationis, ubi non res, & obiectum, sed potentia mutatur hoc enim est stabile. Christianorum est hæc mutatio, & dexteræ excelsi, sed mundanorum est, solum quærere mutationem obiectorum.

Satis de isto, Nunc de Familia.

Honora patrem & matrem, quod sub patre etiam intelligatur dominus domus. patet ex. iij. Reg. v. ubi serui Naaman uocauerunt eum patrem. Inde denique est nomen paterfamilias. Quare honorandi sunt seruis sui domini, eadem expositione, qua supra, scilicet honore spirituali intus, prompte eis obediendo, & sublimiter de illis sentiendo propter dominum, cuius & nomen & officium in illis lucere uident, cuius & uoluntas hoc uult. ut 1. Pet. ij. Serui subditi sitis (ecce obedientia) in omni timore (ecce reuerentia)

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

dominis. Non tantū bonis & modestis, sed etiā discolis, id est
 difficilibus, prauis, morosis, obliquis, tortuosis &c. Quanquam
 hic Apostolus de seruis proprie loquitur, nō conducticijs, tamē
 eosdem tangit idem mandatum. Igitur serui, qui res dominorū
 suorū fraudant studiose ac uolenter, non secus q̄ fures reputan-
 di sunt, & tenentur ad refusionē, quia mercenarij sunt, ut sint fi-
 deles. At nunc tota querela totius mūdi est contra familiā. Ideo
 hoc præceptū eis diligentissime est notandū, quia hoc nō est ho-
 norare dominos, appellare eos dominos, sed ex corde obedire
 & timere. Et pulchre isto uerbo Apostolus cōsolatur familiā,
 quæ de dominis suis queritur, quod sunt mali seu discoli, id est,
 difficiles, dicens. Hæc est enim gratia, si propter conscientia dei
 sustinet, quis tristitias, patiens iniuste. Quæ enim est gratia, si pe-
 ccantes colaphisamini, & tunc suffertis? Et Paulus Colof. iij. Ser-
 ui obedite per oīa dominis carnalibus, non ad oculū seruientes
 quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes
 dñm, quodcunq; facitis, ex animo operamini, sicut domino, &
 non hominibus, Sciens, quod a dño accipietis retributionem
 hereditatis, domino Christo enim seruitis. Ecce q̄ pulchre ducit
 Apostolus hoc præceptū in spiritualem intelligentiam, quod ex
 corde honorandi sunt domini, quia nō illis, sed domino seruit
 in illis. Si ego hæc tam expresse dicerem, nemo crederet. Sed se-
 quitur quoq; cōsolatio eorum, sicut & Petrus fecit, dicens. Qui
 enim iniuriam facit, recipiet id qd inique gessit (ecce patientiam
 eorum format) & non est acceptio personarū apud deum, id est
 nō uos turbet, quod illi sunt dñi, uos serui. Idem est apud deum
 qui bene uel male operat, accipiet. Eadē Ephe. vi. Serui obedite
 dominis carnalibus, cū timore & tremore, in simplicitate cor-
 dis uestri, sicut Christo, nō ad oculū seruientes, quasi hominib⁹
 placētes, sed ut serui Christi (id est quia Christo seruitis) facientes
 uoluntatem dei ex animo, cū bona uolūtate seruientes, sicut do-
 mino & nō hominibus (in hoc enim non hoīm, sed dei uolūta-
 tem facitis, & deo seruitis) Sciens quoniā unusquisq; quodcū-
 q; fecerit bonum, hoc recipiet a domino, siue seruus, siue liber.
 Et Tit. ij. Seruos dominis suis subditos esse, in omnibus placen-
 tes, non contradicentes, non fraudantes. Sed oēm fidem bonā
 ostendētes, ut doctrinā saluatoris nostri dei ornent in omnibus

Contra, dominos oportet etiam se non tyrannos exhibere, quia ut supra dictum est, impossibile est, ut seruus non aliquando obmittat, aut comittat, oportet multa dissimulare in bono seruo. Nam si illi debent obedientiam & reuerentiam, utiq; domino etiam debent clementiam & benivolentiam. Vnde Ephe. vi. & uos domini eadem facite illis, remittentes minas, Sciens quia & uester dominus est in caelis, & non est personarum acceptio apud deum. Quis enim potest seruire ei, qui ad omnem auditum increpat, iurgat, totusq; turbulentus est.

Hos sequuntur, & alij mercenarij & operarij, ut manuales, murarij, fabri lignarij, & similis generis, de quibus & fraude eorum, ubiq; grandis est quaestio, multo precio conducuntur, pigre operantur, & maiore parte fraudant dominos, quibus seruiunt, & heu nullam conscientiam sentiunt in hoc ipso, quasi non manifeste sint latrones & fures alienae rei, quam iniuste accipiunt dum non satis laborum pro ea faciunt.

Nouissime huc pertinent Episcopi, & Principes, Plebani, & Senatus, utrumq; scilicet dominiũ, qui sunt q̄ maxime timendi quia gladium domini portant, quibus cauendum est, ne obloquatur ullus, Quia lex dicit, principi populi tui ne maledicas. Et iterum, Dijs tuis non detrahas. Et heu nullis liberius detrahitur quam illis, Nullus timor est dei in illis presidentis. Omnis enim potestas a deo est, & licet exactioent, & premant rusticos, aut ciues suos, aut sacerdotes, tamen sunt ferendi, non secus ac manus domini prementis peccata nostra, & demerita.

Hij quia, praepotentia non possunt nocere in operibus, nocent in uerbis, ideo lex praecipit, ne detrahatur eis, neq; maledicatur. Hoc est enim iudicare suum superius, q̄d omnino repugnat ordini. At quo illorum uita magis est in luce, eo magis iudicatur & reprehenditur, sed minus catholice immo orthodoxe.

Concludamus,

Iudaei hoc praepceptũ irritum fecerunt, quando pro sua auaritia docebant, Munus quod per me, tibi prodest, id est, si obtulero illud pro te deo, erit utilius qua si tibi dedero. Quamuis & nunc illa stulticia passim regnet agente eadem auaritia sacerdotum ut plus tribuant ad mortuos lapides & ligna, & paratiore animo, qua proprijs parentibus, ac proximis uiuentibus. Quare ut dicitur

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

xi sapius) ne cū Iudæorū uanissima hypocriti, legem dei oblitī, arguamur. Primū honoremus dei præceptū, & sic honoremus ut spiritualiter illud operemur, & intelligamus. Hoc est, ut ante omnia istis externis bonis, seu corporis, seu rerum (quia deus illorū non eget, nec ullum uerbū de ijs sibi conferendis in primis præceptis posuit, ut dicit apud Hieremiam septimo) parentibus obsequamur, si egeāt, deinde propinquis postea pauperibus & egenis. Tandem quibuscunq; opus fuerit, mutuo uel gratis demus proximis & fidelibus. Et nō sic, ut illis prætermisiss (ut nūc furor regnat) templa, imagines, uela, uasa, in illis sumptuose cōparemus. Hæc sint nouissima & modica, quia nō necessaria. Necessarijs enim caremus, quia superflua struimus. Non enim necesse ut superfluis studeamus, cū tot sint necessaria ad salutem, ut nemo sufficiat ea perficere. Alioquin si illa sunt necessaria ad salutem, ubi pauperes saluabuntur, qui hæc non habent. Sed nunc miserrimo tempore, ita illis instatur, tanq̄ hæc sint & necessaria & sola ad cultum dei pertinentia, cum ad hoīm consolationem data sint, & deus non egeat, sed homo illorū. & non dantur hominibus sed deo, mira cæcitate. Et sunt qui dicāt, Scimus, quod nō eget deus illis, sed nō respondent, si dixeris eis, Cur ergo das illa deo, non cupienti, & subtrahis eadem fratri indigenti, cōtra uolūtatem dei præcipientis. Et tantū de illo præcepto quarto.

P R A E C E P T U M Q U I N T U M .
N O N O C C I D E S .

D lectum est de præceptis, quæ respiciunt deum tam in seipso q̄ suis locū tenentibus. Iam sex sequentia respiciunt proximū. Et uide mirū & aptum ordinē. Incipit enim prohibitio a maiori usq; ad minimū, nam maximū damnū est, occisio hominis, dein de proximū, uiolatio coniugis. Tertiū, ablatio facultatis. Quod qui in ijs nocere nō possunt, saltem lingua nocēt ideo quartum est, læsio famæ. Quod si in ijs non præualent omnibus, saltem corde lædunt proximū, cupiendo quæ eius sunt in quo & inuidia proprie consistit, de quibus uidebimus. Talis processus est & in primis. iij. Nam maximū est corde, ore, opere abijcere deum, deinde saltem ore in uanum nominare, quem corde & ore cōfiteris. Tandem, quem ore & corde colis, opere nō colere. Et nouissimū, in suis uicarijs despiciere, quod leuius sit

*Præceptum
quintum*

inter quatuor illa, tamen est maius, quæ cætera quæ sequuntur, eo quod non deus proprie in illis impetitur, sed homo & proximus.

Hoc aut præceptum, sicut & omnia alia ad literam traduxerunt Pharisæi, tanquam nullus contra ipsum faceret, nisi manu propria occideret alium. Sic docebant, & ita quoque uiuebant. Quod aut sic docebant, patet per omnes Prophetas, Vnde & Psal. xvij. intuitus, quod doceret opa illa externa tantum, non ex corde, tedio affectus dicit, Cæli enarrat gloriam dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. q. d. isti solummodo docent opera hominum, non opera dei, Quibus fit ut legem dei corrumpant, quæ est immaculata, conuertens animas, sed illi solas conuertunt animas. Et ratio est, quia lex est spiritualis. Et hic notandum, quod quoniam lex dicitur spiritualis, intelligitur non quod sit mystice intelligenda, sicut intelliguntur figuræ, & mysteria, aliud enim est mysticum, & aliud spirituale, sed spiritualis dicitur, quia solo spiritu impletur, & spiritum requirit, hoc est nisi corde, & hilari uoluntate impleatur, non impletur. Sed talis spiritus non est in nobis, sed datur per gratiam spiritus sancti, quæ facit uoluntarios in lege domini. Vnde quoniam auditur lex quæcumque, præcipiens illa, semper oportet cogitare, & subaudire, quia præcipit uoluntate talia facere, id est libere, sine timore pœne, & ex hilaritate, quod cum in nobis non sit, statim intelligitur, quod lex cogit ire ad gratiam, ut impleatur. Sic Psal. i. Sed in lege domini uoluntas eius. Qui aut mysticum & spirituale idem intelligunt, oportet ut decalogum legis non spirituale intelligant, sed tantum ceremonias legis, cum nullum sit mysticum præceptum in illo. Ac per hoc Apostolo resistat Ro. v. Lex spiritualis est, & loquitur decalogi, ut patet expresse in textu. Quare mysticum & spirituale differunt, sicut superius & inferius, Omne spirituale est mysticum, sed non contra, quia spirituale est nihil aliud, nisi quod est uel significat uiuam uoluntatem ad faciendam uel obmittendam. Mysticum autem sæpe significat externas operationes, ut immolatio passeris significat carnis macerationem. Sed hæc est adhuc literalis, licet mystica, quia potest fieri sine spiritu, & uoluntate, quia & euangelij præcepta sæpius in litera seruantur ex timore, & non ex uoluntate, quamquam uere secundum euangelium uiuere, sit præcepta ex uoluntate libenter facere. Et qui aliter uiuit, non secundum euangelium uiuit, sed secundum literam legis.

Quo circa, qui intelligentiam spirituales, & doctrinam spiritus,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

intelligunt ipsum euangelium & hoc secundum opera exteriora, prope sunt Pelagiani, quia talia opera etiam ab impijs fiunt, sed opera euangelij non nominantur secundum suum exterius, sed secundum suum interius. Ideo sunt opera abscondita, licet foris luceant, uoluntas tamen latet. Eadem causa etiam uocantur opera dei, quia sunt opera gratiae, & spiritus. cum homo ex se non habeat uoluntatem istam, ac per hoc nec opera ipsa. De istis ergo operibus in scriptura frequens est mentio. Et opera hominum acriter arguuntur, quod sunt similia quidem ueris, sed uera non sunt, quia sine uoluntate gratuite fiunt, sed semper habent, uel timorem poenae, uel amorem commodi pro fine. Taliter enim Iudaei uiuebant & docebant, ut dixi. Nam cum Christum ad Pilatum ducerent, nolebant eum interficere ne peccarent, sed tradiderunt eum ad occisionem. Sic Saul quoque de Dauid, Non sit manus mea in illum, & tradidit illum, in manibus Philistinorum, quasi ideo esset innocens, quia non manu occideret, sed corde.

Quo circa Christus Matthaei quinto. Nisi abundauerit iustitia uestra plusquam scribarum & pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum, Et quare hoc? Quia accipiebant legem secundum dicta & sonum syllabarum, id est, non secundum intentionem legislatoris. Ideo dicit, Audistis, quia dictum est antiquis, quasi diceret, dictum, sed non intellectum, uerba tantum audierunt, intellectum autem non cognouerunt, ideo secundum literam uixerunt, & hoc totum, quia fuerunt antiqui, carnales, Adamitae, terreni. Ego autem dico uobis, quibus uobis: utique non antiquis, sed nouis caelestibus Christianis, spiritualibus, spiritualiter dico. Igitur audiamus, quomodo Christus hanc legem spiritualiter exponit, Et uidebimus quot genera contra hoc mandatum peccent.

Primi itaque sunt, qui irascuntur in effectu, qui occidunt ad literam & in opere, de quibus dicit. Qui autem occiderit, reus erit iudicio, uel potius, reus erit iudicij, aut iudicio, in dandi casu, pro eo quod est, obnoxius iudicio, Hoc facile omnes intelligunt, nisi quod sub opere illo comprehendunt omnes, qui hortati sunt consilium, auxilium, aut quocumque alio modo causam mortis dederunt, aut socij & participes fuerunt.

Secundi sunt, qui irascuntur in uerbo, de quibus dicit, Omnis qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennae ignis. In uerbo autem

fatue, intelliguntur omnes maledictiones, cōtumeliæ, blasphemiam, quæ procedūt ex ira deliberata. Tales enim, & si opere nō occidunt, tamen uerbis ea super ipsū dicunt, quæ si fierent, uti q̄ ille moreretur. Quomodo enim uiueret, si diabolus auferret, si pestilentia occideret, si fulmen percuteret, imo aliquando usq̄ ad animæ mortem maledicunt, dicentes, ut absorbeat te ignis inferni. Assumit autem Christus uerbū modestius, scilicet fatue, ut intelligamus, quid sit de illis, qui durius maledicunt, & hoc ex ira plena, & quæ optet interitum illius, quem maledicit.

Tertij sunt, Qui irascuntur in signo, de quibus dicit, Omnis qui dicit fratri suo Racha, reus erit concilio, in quo intelliguntur omnia signa alia, quæ ex eadem ira mortali procedūt, ut sunt a uerti facie, tacere salutationē, aut responsionē, gratulatorijs uerbis malum eius protestari, & indignabundis prospera eius prosequi. de quo philosophus ij. Ethicorū fecit uirtutem Nemefim, Nam hoc signū leuissimū Christus ponit, ut iudicandū relinqueret de prioribus, imo quia parce & uerecunde exprimit spiritus mala hoīm, sed profunde uult intelligi. Racha certe, si meo iudicio sentire liceat, etiam usitatū uidetur apud omnes linguas, nā & nos cū indignamur, fragore quodā gutturis proferimus, uelut caninū arch seu rach. Talem enim fragorem & asperitatem gutturis, puto dñm significare uoluisse, per dictionem istam, & hoc esse quod alij interiectionē indignantis exponunt. Non est enim alia interiectio indignantis & quidē uehementior, rach seu rarch ut notū est. Talis itaq̄, licet nec uerbo, nec opere occidat, tñ id signat, quo cupit eum nō esse ira motus, ideo occidit signo.

Quarti sunt, qui irascuntur affectu, & is gradus est causa, quæ supra dicti sunt peccata, quo sine, etiam fierent, & possent fieri, nō essent peccata. Ipse enim affectus iræ est caput & uita iræ uerbalis, signi & operis, sine quo non essent ira, de quibus dicit, Omnis qui irascitur fratri suo, reus est iudicio. Tales enim licet nō occidant opere, uerbo, signo, tñ corde, de quibus Ioann. in Cap. sua, Qui odit fratrem suum, homicida est. Quare: quia nō fauet ei uitā, sed mortem, ideo quo ad cor est occisor fratris corā deo.

Igitur hoc præceptum est profundissimū, nec ullus est, qui id impleat sine gratia, cum nullus sit, quin habeat cui irascatur, si reete seipsum consideret, alioquin falsa erit oratio dominica, quæ

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Sine charitate enim impossibile est, ut hoc præceptum non transgrediatur. aut enim diligit, aut odit homo proximū suum licet nunc nati sint neutrales quidam, dicentes, quod potest nec diligere, nec odisse, uerum tu ne illis confidas suadeo.

Quare, qui uult hoc præceptū implere, studeat omnibus modis, omnem hominem dulci affectu diligere, immo petat a domino gratiam dilectionis. Et nō sibi frustra palpet, quod neminem odiat, ualde enim mitis & humilis est homo, qui hoc præcepto nō peccat. Quia spiritualis illa ira, quæ prohibetur in isto affectu, ita profunda est, ut etiam foris non apparente signo uel uerbo, intus uehementissime uiuat. de quibus Esa. x. Ve uobis, qui profundi estis corde, & quorū sunt in tenebris opera eorū.

Est autem & ira alia spiritualis & bona, quæ uocatur zelus dei. Nam nisi dñs etiam uellet significare iram bonā, absolute dixisset, Omnis qui irascitur, nūc dicit, Omnis qui irascitur fratri suo, ne contradicat sibi ipsi, ubi ait, Qui odit animā suā in hoc mundo &c. Quare ira & odiū sui ipsius est nobilissimū, de quo alias Sufficit itaq; nobis huius præcepti ista expositio domini, præter hoc qd & multos mouit, cur dñs hūc ordinem fecerit, ut simplicem iram iudicio, Racha concilio, fatue geennæ deputarēt. Nam id facile patet, quod per iudicium, quod dicit lex, Qui autē occiderit, reus erit iudicio, intelligatur hæc omnia tria in spiritu sicut ipse dominus legem interpretatur, qd sicut sub, Non occides, cōprehensa est uniuersæ prohibitio iræ, ita sub iudicio uniuersa pœna iræ, Cur ergo nunc iudiciū distinguit a concilio, & geennæ? Primus Lyra sentit, quod textus sit transpositus, cū concilium prius uideatur q̄ pœna B. Aug. li. i. de ser. do. dicit, Quod ordo grauitatis hic ostenditur in pœna, sicut & est in ordine culpæ. Sed quō id peragatur inuisibiliter in animabus, nō posse dici, itaq; relinquit in cognitū, solum asserens, qd peior & grauior pœna illis gradibus est expressa. Nam in iudicio adhuc datur defensionis locus. In cōcilio uero tractatur de conuictō, qua sententia sit plectendus. In geenna uero, est certa & definita damnatio rei. Per illum itaq; processum iuridicū exprimitur grauitas differentiu criminū, quæ quo modo uindicentur, cū id B. Aug. non expresserit, nec posse exprimi dicat, ego quoq; desistā exprimere

Nam si dominus differentes pœnas uellet illis gradibus significari, ita quod reus iudicio, non sit reus concilio, aut gehennæ, sequitur, quod mortalis inuidia, non sit rea gehennæ ignis, neque maledictio, neque detractio, quod est falsissimum. Immo sequitur, quod occidens opere, peius mereatur supplicium, quam gehennæ ignis, quia peior & grauior illis tribus est, cum tamen non sit peius supplicium.

Quare ut meditari liceat, sine temeritate omnium istorum quatuor, seu sint plures gradus occisionis, etiam in opere, quod utique uerum est, quia grauius occidit, qui patrem & matrem, aut uxorem occidit, quam alium hominem, una est pœna, scilicet æterna damnatio & gehenna ignis, sed differentibus gradibus inferenda, quod significatur illis ordinibus graduum. Nam sicut remotior est a pœna, & tardius ad eam uenit, qui iudicio tantum sistitur, in temporalibus, ita tardius, id est, minus intense, ac leuius punitur in inferno qui solum iratus fuit. Nam quod in tempore est, tarditas, aut celeritas hoc in æternis est intensio, aut remissio. Immo tarditas & celeritas in corporalibus proueniunt ex intensione & remissione spiritualium, ut patet in feruidis & ignauis animalibus, quæ multa breui, & modica longo tempore perficiunt. Segnis enim anima, modica agit, ubi intenta facit plurima. Ita sic ut qui concilio reus est, propior est malo suo, quam qui iudicio, & tamen remotior, quam qui gehennæ, ita intensius in illa punitur hic quam ille. Reus uero gehennæ sine mora est, id est, intense nimis punitur, & non remisse.

Qui uero occidit, & peius quam occidit, utique intensissime punietur. Hæc ita dixerim, ut nihil affirmauerim.

Sed sunt quidam occulte, superbi, qui secure sibi persuadent, se non esse reos huius præcepti, quia non occidunt, non irascuntur, nec conscij sibi sunt odij, quod potest fieri, & uerum esse, sed non in hoc se iustificatos putare debent, & hoc præceptum penitus euacuasse ac impleuisse. Quia lex immaculata, & igne examinata, ac septuplum purgata. Idcirco non ante se quis gloriatur, non peccare in ira contra fratrem, quam se senserit ita mitem, & pacatum, ut si auferantur ei etiam omnia cum uita, uon uelit irasci contra auferentem, ac non irascatur cum fuerit ita factum. O quam grande & profundum est uerbum hoc, Facile est non irasci pacificis, & ijs qui non lædunt, hoc & gentes, hoc bestia quoque faciunt, & bestia etiam immaniores. Quam egregia ergo est iactantia iustitiæ, quod non irasceris pacifi-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

cis, scilicet usq; ad serpentū & leonum pertuenisti mansuetudinē. Verū si auferatur tibi pecunia, domus, pater, mater, frater, soror, filius, ager, corporis membrū, & ipsa uita, hic uide si possis, non solū non irasci, sed etiā gaudere, & benedicere deū, ac benefacere hęc facientibus. Si hęc potes, gratias age, quia gratiā dei habes. Si nō posse te inueneris, intellige radicalē illam irā, ipsam spiritualē occidendi uoluntatē intus latentē. Hanc em̄ lex prohibet & expugnat, ideo gratia hic opus est, quā sic cognita impossibilitas per legem cogit querere. Dicis itaq; m̄hi, Ita ne purū esse oportet hoīem, ut ne uelit irasci quidem in oībus malis sibi illatis: Respondeo, ita purū utiq; quia nihil inquinatū intrabit in regnum cœlorū. Quā diu enim ista manet uolūtas in nobis, quæ data occasione, uir in irā, sumus imundi. Oportet ergo ita mūdā fieri, ut non solū, sicut dixi, non irascatur, sed etiam benedicat maledicentibus, benefaciat persequentibus, gratias agat deo in aduersis, & optet plus aduersitates, ut solum peccatū odiat, & non pœnam, secundū illud, Benedicite lux & tenebre dñm. Et benedicam dñm in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Ideo quod iudæorū sancti tales nō essent, dictum est de eis Psal. viij. Destruas inimicū, & defensorem. Ideo dixi, quod lex est spiritualis, qui enim aliter hoc præceptū intelligit, iudaice & literaliter intelligit, & non abundat iustitia eius a iustitia pharisæorū.

Inde B. Aug. lib. i. de ser. do. sex gradus colligit in hoc mandato. Primus est, lædere etiam si non sis læsus, quæ est summa iniustitia. Secundus est, lædere grauius quam sis læsus, quod accedit ad legem Mosi. Tertius est, lædere tantum quantū sis læsus, hucusq; lex Mosi processit, quæ dicit, Dentem pro dente, oculū pro oculo, hęc enim donat aliquid, cū maiori pœna dignus sit nocens, q̄ innocens omni iure. Quartus est, læsus nō lædas tantum quantū sis læsus. Quintus est, Læsus omnino non lædere, hic appropinquat præcepto domini, sed nondū est ibi. Sextus est, læsus, paratus ut sis amplius lædi, hoc est, alteram maxillam prebere. Vide itaq; quā funditus iram extirpari uelit, ut non solū nō irascatur, sed etiam optet lædi, hic enim mundus est. Nonne qui hęc audis, cogitas illud psal. Latum mandatū tuum nimis? Quod si quis nō læditur ab alio, necesse est, ut seipsum lædat, & irascatur sibi multis cōrritionibus. Ideo nō est melius, nisi ut sicut

praecipuum est, diligere proximum sicut seipsum, ita quisque odiat se ipsum, sicut proximum, ut sic omnia reducantur ad iustam formam.

Quocirca, uis irascibilis, quae hoc praecipuo occidit & mortificatur, ipsa est inimica crucis Christi. Ideo quoniam ipsa est homicida, & occidit, oportet ipsam quoque non uulnerari, sed prorsus occidi & mortificari, & legem talionis in illam exerceri. Qui enim occidit occidetur, occiditur autem ista lege, id est, significatur occidenda, gratia autem sola occidit eam in effectu. Qua occisa, homo fit mitis, patiens, suavis ad quoscunque etiam paratus inimicos diligere, & eis benefacere, gaudere in tribulationibus. Quae omnia impedit impatiens illa, ac cruda uis irascibilis, quam heu quam pauci attendunt, securi de alijs suis bonis operibus, ignorantes quam uehementer sit spiritualis, & immaculata lex domini.

Igitur qui amat crucem, & gloriatur in cruce domini, hic est qui non occidit, non irascitur. Nam haec est uera differentia spiritualis, irae bonae & malae, quod ira mala, propter mala poenae tantummodo irascatur. Bona autem solum propter mala culpa, ideo sibi tantum displicet, & seipsam odit propter peccata, omnes alios diligit, & non odit ullum, propter res ablatas. At dicis.

Si hoc ita esset, nullus saluus fieret, uel nimis pauci. Respondeo, ideo dixi, quod ualde spiritualis est lex, & eo conandum, ut sic impleatur, nec mirum quod pauci saluantur, nec tamen ideo desperandum, quia quod impossibile est nobis, deo possibile est ut Lucae xvij. Quae impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud deum, hoc est quod dixi, lex recte & spiritualiter intellecta terret hominem, & cogit humiliatum ad gratiam confugere, ac de seipso desperatum, oculos in caelum leuare, & dicere, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in caelis, &c. Et iterum, Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi. Quia hic nulla est fuga, huc enim oportet hominem uenire, ut sit ita mundus, siue hoc fiat in uita, siue in morte, siue in purgatorio. Noli ergo superbire, quod non pecces, si sentis te irasci pro temporalibus, quia nodum es in spiritu iustus cum Christo, sed cum Moisaicis in carne. Quod autem de isto praecipuo dixi, de omnibus intelligendum est simili modo, quodlibet enim illorum est spirituale immaculatum, fidele, probatum, purgatum septuplum, licet raro sic exponatur, ut Psal. xi. de eiusmodi conquerit. Unde quod in Grec.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

dicitur. Omnis qui irascitur fratri suo, sine causa, merito per B. Hiero. iubetur eradi. tollitur enim (ut ipse ait) ois occasio iræ in isto præcepto. & illud additū est, quia in ueris libris non habet.

At obijcitur. Tu de perfectis loqueris, non autem omnes damnantur imperfecti. Respondeo, uerum est, Sunt gradus in isto & quolibet præcepto, ut isti quatuor a domino in euāgelio isto distincti, & sex per B. Augu. ut uisum est. Primū est enim, ne occidas opere, tamen prospiciendum, ne etiā uerbo, ac deinde ne signo, inde ne corde. Quod si nūc mereri etiā uolueris, oportet ut etiā libenter optes aduersa, & feras cum gaudio. Scio non oportere statim esse perfectum, sed gradatim ascendendum. Verum oportet tandem perfici, & tendere semper ad profectū, & non stare ac contentum esse in aliquo graduum prædictorum, sicut multi faciunt, peius peccantes propter non proficere, q̄ alij propter nō incipere, eo quod illi superbiant de incepta iustitia.

Inde deniq̄ sapius uenit, ut pessimi peccatores ac meretrices, compuncti statim ita perficiantur, ut in supremū gradū euolent parati omnia amittere, & sustinere cum gaudio, ubi alij multis annis laborantes, nec secundum attingunt. Quod si dixeris, nō mirum quod magni peccatores sic compungantur.

Ecce ecce, hic te audio pharisæe, tu nō es magnus peccator, nō es sicut ceteri hoīm, inuenisti uias tuas bonas. Et cæcitas nimis profunda, & lata, quasi ista superbia nō sis peior illis omnibus.

Igitur, cogitandū semper, ut non tantū ira, sed fomes ipse iræ, & totus Adam occidatur, arbor cū fructibus & radice. Ira enim nisi iustitiā dei non operatur. Non em̄ præcepta sic tantū sunt discenda, ut scias confessionem facere, quia iste fomes nō pertinet ad cōfessionem, sed tantūmodo opera, neq̄ tollitur p̄ confessionem, quia neq̄ p̄ baptismū. Sed cognoscendū peccatū, & quid faciendū tibi sit, & quid a deo petendū, per legē enim cognitio peccati. Quia præceptū dei plus requirit, q̄ possumus. Sed hic clamant, ergo impossibilia præcipit: hæc est blasphemia, ergo iniuste, dānat. Respondetur nō, Sed ideo præcipit, ut misereatur, & humiliet ad gratiam quærendam. Qui enim solum discit ea, ut possit cōfiteri uadit p̄sumens facere, quæ didicit, & peius semper uiuit, nihil aliud faciens, nisi q̄d conscientiā auget, & magnificat.

COROLLARIUM.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

esse seruatum, nisi forte non in charitate, sed hoc non est peccatū nec transgressio huius præcepti. Quid faceremus istis Pharisaicis interpretibus, si non ipse dominus hoc præceptum exposuisset prompti enim essent negare, quod in illo ira cordis etiā prohibita sit, nisi quando non irritatus, ex malicia irasceretur homo, quod tamen nescio an huc pertinere sentiant. Si ergo scirent, qđ ista malignitas iræ radicalis radicibus hic prohibetur, utiq; non negarent præceptū in charitate fieri iussum esse, nisi dixerint aliq; que suis uiribus posse iracundiā in mititatē mutare, sine gratia.

Secundo, illud quoque uel somniant, uel somniare cogunt. Quod nō occides &c. referatur ad tempus quietis, in quo si quis irasceretur, peccaret, qđ ille nimirū uult, qui glossauit, sine causa. q. d. si fuerit non pulsatus iniuria &c. quasi non peccet, si læsus indignetur lædenti, non enim hucusq; intrant in præcepti cognitione, ut uiderent, quoniā omnia referuntur ad tempus tentationis, & probationis, ut homo ibi agnoscat spiritum eorū & carnalitatē suā, dū senserit sese rapi uiolenter ad peccandū & non inuenit in carne sua bonū, ut gemat pro gratia sanitatis, hic em̄ sine gratia homo nō potest iram obmittere, & impatientiā, ut patet experientia. Alioqui, non doceretur homo hic aliam iram ponere quā diabolicā, quæ est, non irritatū irasci ac nocere, quæ nullis ferme bestijs inest, aut quā paucissimis. Similiter somniāt de actu diligendi deum super omnia, scilicet in tempore quietis & non cogitant quam impossibile sit in tentatione & passione.

Hoc totum illi pulchre abscondunt, quādo disputant solū de operibus præceptorū secundū faciem syllabarū. tunc em̄ inueniunt Iudaicæ illius cæcitatē monstra, scilicet qđ gratia non est necessaria nec intenta in præceptis, nisi cōdicionaliter, & hoc non propter defectum hoīm, sed propter intentionē præcipientis, ut gratia fiat odiosa cunctis, dū potius uelut noua exactio imponitur supra legem, & impossibiliore faciat salutem, q̄ lex ipsa & non sit potius adiutoriū & consolatio ijs, qui legem debent implere. Sic cogunt imaginari THEOLOGĪ monstra ignorantia, & prodigia tenebrarū. Igitur in gratia fieri præcepta, nō solum est intentio præcipientis, sed indigentia facientis. Nam uerum est, qđ ille peccat, qui non occidit, existens extra gratiā, non aut peccat, qđ non occidit ad literā, sed quia intus occidit corde

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE

in spiritu ubi sine gratia, non potest esse sine ira, & fomite indignationis, ut patet experientia tentationis & occasione data per aduersitates, hoc enim latens malum irae facit, ut non possit non occidere, ergo reus est praeccepti spiritualis, licet sit non reus eiusdem praeccepti literalis. Patet ergo quod de lege loquitur ad literam.

Tertio, ex eadem caligine concludunt, quaedam esse praeccepta tantum negativa, quaedam affirmatiua, hoc iterum non est uerum, nisi corticem syllabarum teneas. Nam illo praeccepto, Non occides, exprimit uehementissimam affirmatiuam, scilicet illam, Esto mitis & ex corde mansuetus, ac patiens, & quietus, ac pacificus. Negatiua enim in scripturis ideo ponitur, quia affirmatiua non est tam uehemens, ut ibi, Maria optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea (id est) in aeternum ei cumulabitur. Et Psal. cix. Iurauit dominus et non poenitebit eum, id est, maxime & eternaliter placebit ei. Et illud Psal. i. Beatus uir qui non abiit, id est, maxime hic inter pios profecit, Et sic de multis alijs. Nam & Apostolus Rom. vij. exponit illud, Non concupisces, affirmatiue, dicens, Quod uolo bonum, id est, contrarium concupiscentiae (scilicet castitatem & amorem) non facio, facere enim positue significat. Igitur hoc praecceptum est quidem negatiuum secundum literam, sed affirmatiuissimum, secundum spiritum, quia dominus requirit, ut sint mitis & pacifici. Illi autem relinquunt internam foeditatem, quam Synagoga impropere dominus, dicens, Sordes in pedibus eius, Tren. i. & Deut. xxij. Peccauerunt ei, & non filij eius in sordibus. Sic & illud, Non moechaberis, negatiuum est, sed secundum literam, habet autem hanc affirmatiuam spiritualissimam, Esto castus, continens, temperans, sobrius, modestus. Et hoc ex intimo, proprio, gratuitoque corde. Hic autem gratia utique opus est, non propter deum intendente praecipiendo, sed propter carnalitatem nostram impotentem faciendo.

Sic illud, Non furtum facies, litera est negatiua, sed spiritus affirmatiuus, scilicet, esto pauper spiritu, contentus presentibus, ac modestus &c. Quin & illud primum, Non habebis deos alienos, est affirmatiuum, scilicet, dominum deum tuum diliges & coles, unum super te, & omnia, alioqui non erit unus, si aliud cum eo diligerit. Et illud secundum similiter, Non assumes nomen domini dei tui in uanum. Haec est litera, sed spiritus dicit, Sanctum & terribile nomen eius. Et iterum, Omnis qui inuocat nomen domini saluus erit. Vult ergo affir-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

mi nomen dei affidua reuerentia, & timorosa inuocatione, magis aut̄ glorificari & benedici humili suę ignominiaē cōfessione

Et illud tertiū, Sabbata sanctifices, id est ad literā nullū opus in eo facias, litera est negatiua, cum ibi affirmentur nobilissima, & maxima opa dei, in audiendo, docendo, meditando uerbo dei in spiritu intus, foris quies, intus maxia actuositas dei operantis

Et si hæc tria præcepta exponas spiritualiter (id est, de internis operibus) inuenies, quod primū sit Charitas dei, Secundū fides, Tertiū spes. Nam nō habere alienū deum, est deū diligere super oīa. Non assumi nomen eius in uanū, est credere in nomen eius & ipsum in fidei spiritu intus inuocare & glorificare. Quomodo em̄ inuocabunt, in quē non crediderunt, omnis em̄ qui inuocat nomen dei saluus erit. Porro sanctificare quietē, est sese passibilem deo p̄stare, ut in illo deus solus operet̄, hic patientia & spe est opus. Nam hic in caliginē intratur, ubi homo nō operat̄, sed ducit̄ uia passionis mirabiliter. Quoties ergo pateris, toties operaris non tu, sed quiescis, & deus operat̄ in te, sed tu nescis quid, quia pateris & es nuda materia. Hoc est q̄d ait, uacate & uidete, quoniā ego sum deus. Spes sola hic regnat in charitate p̄ fidem. Recte itaq; B. Aug. dicit, quod cultus & latria dei est in fide, spe, & charitate. At hæc sunt affirmatiuissima, & tres Theologicae uirtutes, sub litera istorum trium uerborū significatae negatiue.

Vnum restat affirmatiuū, Honora patrem & matrem, sed & hoc quomodo sit spirituale, dictum est supra. Licet litera solummodo honorem ligni externi docere uideatur, sed subtus affectum timoris & obedientiaē promptitudinē requirit, quæ sine gratia, non est possibile fieri, ut patet in probatione tentationis ubi occasio uenit ipsum obseruandi, cōtra uotum uniuscuiusq;.

Iam illud quartū satis notum est, Non falsum testimoniū dicēs, literam esse negatiuam, sed affirmatiuā esse in spiritu, ut proximo tuo sis ex corde paracletus, excusando, defendendo, & omnia, quæ tibi uelles fieri in famæ periculo, & conscientiaē. Reliqua duo similiter nota sunt, quod nō concupiscere ad literam hoc sit ex corde fauere proximis omnia bona, & nolle ullū malum. Ex quibus oībus patet, q̄d decalogus ad literā sonans, recte in spiritu exponit̄ a Christo & Apostolis, ubi docent fidē, spem, charitatem, obedientiā, reuerentiā, humilitatē, mansuetudinē,

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE
pacem, patientiã, modestiã, castitatẽ, paupertatẽ, bonitatẽ, beni-
gnitatem, hilaritatem, mutuam beneuolentiã &c. Hæc quidem
sunt affirmatiua, sed sunt spirituales sermones decalogi oïno.

Reuertamur itaq; ad propositum.

Incipit aut, a mansuetudine ac suauitate spiritus instruere ho-
minem, ut deo similis esse studeat homo erga proximum, sicut
uult deum erga se esse. Nam bonitas summe cõmendat deum,
ideo ut homo sit mitis, benignus, suauis, mansuetus, clemens, fa-
cilis, tractabilis, bonus, id est, deo simillimus, dicit, Non occides
non sis occisor, non sis crudus, asper, durus, amarus, difficilis, in-
dignabundus. Hoc autem efficit spiritus gratiã, qui hoc præce-
pro quæri & peti cogitur. Hoc idem dicit dominus Matthæi, v.
Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

C O R O L L A R I V M.

Frustra sibi blandiuntur, qui non occidunt, & tamẽ ut sint be-
nigni ex corde, non quærunt, quia per hoc solum speciem præ-
cepti, & literam habent mortuam, quibus uelut umbris prote-
gitur interior umbra Behemoth. Et demus simile.

Calx apparet frigere, ac sine calore, sed effusa aqua, furit ardo-
re solo autem oleo quietissime extinguitur. Sic homo adustus
fornace maternæ concupiscentiæ, occultam habet radicem iræ,
quæ erumpit, data tentatione, nec sanatur nisi p oleum gratiæ.

Aliud.

Latro uel homicida, aut alius grassator, si non occidit, aut per-
cutit de facto, nunquid contentus est in eo princeps, si arma nõ
ponat: suspiciabit enim, quod data occasiõẽ percutiet. Ita homo
& si nõ irascatur de facto, tamen habet intus gladiũ iræ, & si in
uagina reconditũ, sed non placet deo, nisi ponat gladiũ & abij-
ciat. Nec satis est quod in uagina sit, timor est de futura occasiõẽ
Nam iste est gladius, quo occisus est filius dei. Ideo etiã si non oc-
cidas, tamen coram deo occisor es, quia in armis occisionis filij
sui inueniris. Quis enim corã principe securus gladium portet,
quo constiterit filiũ principis occisum. ideo iram tam longe fie-
ri oportet & ex intimo corde, ut nõ possibile appareat aliquan-
do ipsam erumpere. Sic canis, etiam si opere non mordeat, nun-
quid ideo nõ est mordax: immo eo peior, quo insidiosior. Sed
heu has insidias nostras cordis q̄ pauci obseruant. Vnde psal. v.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

Interiora eorum insidiæ, qđ nos (cor eorum uanū est) habemus

Igitur incipientiū gradus primus, est proprius, scilicet abstinere a facto homicidij, seu per se faciendo seu consentiendo, consiliando, auxiliado, ut solet tertia lingua, & susurro, auctor cædiū facere, miscere iras & dissensiones, rixas, insidias, homicidia, ut Gal. v. docet Apost. Hic gradus uidetur facilis & exiguus, sed est grandis, si recte inspiciatur, & pauci sunt innoxij, quia pauci sic linguā temperant, ut nō seminent discordias, ac per hoc quantū in eis est, homicidia incipiunt, A quo malo magno & frequentī liberā fuisse matrem suam. Augu. dicit ex singulari gratia dei, ix. Confess. Neq; enim ab eo facile se liberum sentiat, nisi qui pacificus ac mediator utilis est, ut ea tantū narret, quæ cōciliant ac placent iratos ac discordes, aut magis cōciliant cōcordes, tacendo mala, & prædicando bona utriusq; apud utrūq;. Sicut legitur exemplū quoddam de nuncio, prudentiq; seruo, missō a dño ad quendā, ut migrare iuberet de domo eius. Ille aut̄ salutarī dixit eum a domino suo. Et ad dñm rursus reuersus, dixit, illū uelle migrare, donec mira (ut nunc omitto) ordinatione dñs mitigatus, intelligeret prudentiā serui. Quapropter recte dictum est, qđ susurro seu detractor est ter homicida, tres enim uno ictu occidit, primo seipsum, deinde eum cui susurra, tertio cui detrahit, quia os quod mentitur occidit animā. At excusant se, dicūtq; se uera dicere, sed male, quia uerum debet uere dici secundū illud. Quod iustū est, iuste exequaris. Ergo etiā uerū fit mendaciū, dū non ubi, quō, quando cui, quantū dici debet, dicit. Hinc & B. Bern. dicit, qđ detractor habet diabolū in lingua, qui auscultat in aure. Secundus occisus est ipse auditor detractoris, quia similiter peccat, præter hoc qđ ad iram, id est, mortem, eum inducit.

Tertius ipse passus, qui cognito isto malo, similiter ruit in iram id est, mortē, qđ si non ruit, nō est detractoris beneficiū, sed defecit detractor, quantū in eo fuit. Cetera mala detractoris alibi.

Et epistola Iacobi de malo linguæ tractāda foret, ut appareret, qđ latus sit iste primus gradus huius mandati, & qđ pauci in illo sint

Et breuiter id faciemus. Dicit primo capitulo. Itaq; dilectissimi fratres, sit oīs homo uelox ad audiendū, & tardus ad loquendū & tardus ad iram. Ita enim uiri iustitiā dei nō operatur. Istis uerbis ad mansuetudinē mouet, unde sequitur, Propter quod abij-

cientes omnē immunditiā, & abundantiam malitiā, suscipite in mansuetudine in seipsum uerbum &c. q. d. ne pecceritis omnem immunditiā, & abundantiā nimis malitiā, hoc est, ne tradatis uos immunditię & malitię, ut omnem expleatis, sed satis est, quod resistentibus, & abijcientibus, adhuc tamen adheret uobis immunditia & malitia. Omnem & abundantiam, addit ad significandum, quod qui contra pugnant, non sine immunditia & malitia tamen sunt, quanto magis omnem. & immunditiā habet, qui non pugnat sed obediunt secundum illud psalmi. Assitit omni uia non bonę, quia sequitur, Malitiā autem non odit.

Porro immunditiā seu sordicię uocat concupiscentiā, quę est sordicię animę & spiritus, quę & causa est irę inter homines. ideo enim inuicem irascunt, quia alter alterius concupiscentiā impedit. ideo hanc uelut immunditiā totalem & capitalē abijciendam docet

Malitiam autem ipsam iram dicit, quę & ipsa est abundantia & superfluitas quędam spiritus, sicut fœda corporis, superflua sunt. q. d. stercus & superfluitatem malitię, id est malitiam quę stercus & obscœnum est animę, abijcite & nolite fouere.

Hoc autem fit, si uelox sit quisque audire, tardus loqui. Irati enim sunt non tantum ueloces ad loquendum, & tardi ad audiendum, ueruetiam impotentes ad tacendum & audiendum, quia uelox ad iram, uelox etiã est ad loquendum, & e contra. Quare optimum remedium frangendi iram, est, ut homo sibi uim faciat & assuescat. Primum, tardus esse ad loquendum, quando fuerit iratus. Secundum, quod est perfectius, tardus ad iram, ut proponat in corde non uelle moueri ad iram, & uelle aliquando experiri, an possit tacere offensus.

At excusant se quidam, quod propter deum & iustitiã irascuntur, & loquunt, quibus occurrit, dicēs, Ira uiri iustitiã dei non operatur impossibile est, ut deo placitum faciat opus, qui iratus & ex ira facit. cum sit deus pacis & suauitatis, cui nullum turbulentum placet. Memorabilis sententia, quę multi nimis ignorat, qui contra iniustitias indignantur alienas. suas autem etiam palpant, & iactant quęque.

Ita & infra, Si quis uideatur religiosus esse inter uos, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius uana est religio. O magnus uerbum, quę multi sunt uerbosissimi. At etiã (de quibus hic proprie loquitur) amari, iracundi, & asperrimi, & tamen uolunt religiosi & sancti uideri. Idem ergo est, quod religio linguosi uana est, quod ira uiri iustitiã dei non operatur, ita ira facit per linguam religio

nē, & oēm iustitiā uanā. i. foris speciosam, sed intus uacuā. ideo
& seducit, nō alios, sed cor suum, putans se religiosum, cū nō sit.

Et capite iij. pericula linguæ & mala describens ait.

Nolite plures magistri fieri, fratres mei, sciētes quoniā maius
iudiciū sumemus. Nolite, inquit plures, id est, nolite oēs uelle
docere, & prompti esse ad loquendū, ac docendū, & tardi ad
audiendū, sed quilibet optet, se discipulū posse fieri, & alteri ce-
dat magisteriū sui. Ne fiat turbulentissima dissensio, ut ubi plu-
res sint, qui doceant, nulli qui audiant, & quilibet contra alium
oīa replent dissensionibus, sicut fecerūt hæretici in ecclesia. Ma-
gistros fieri nō est malum, sed quod multi uolunt fieri, id est, qđ
uolunt esse diuersi, neuter neutri audiens, hoc est, qđ maius iudi-
ciū sumūt. Et hoc dissuadet tali periculo, quia etiā absq; illo ma-
iori iudicio, qđ tales accipient iam satis offendimus. Non est ne-
cesse occasionem peccati quærere, & maioris iudicij accipiendū
Quia in multis em offendimus oēs. Oēs tales sumus, qđ of-
fendimus, & hoc non tantū in uerbo, sed in multis scilicet ocu-
lis, auribus, manibus, ac oībus sensibus, deinde cogitationibus.
Et istæ offensiones debent nobis sufficere, ne & maioribus nos
offeramus. Deinde hoc etiā psuadet, ne alter alterū superbe præ-
sumat docere, quasi ipse non offendat in ullo. q. d. ut quid aspe-
re uos inuicē reprehenditis, & unusquisq; alterius magister fieri
nititur. An ignoratis, qđ oēs, nullo excepto, offendimus, non
in uno tantū, sed in multis. Quod si quis in paucis, uel in ope-
re non offendit, quid de uerbo sentiet. Si quis in uerbo non of-
fendit, hic pfectus est uir, q. d. hic se pfectū & nō anteq; etiā in
uerbo nō offendit. q. d. talis nullus erit inter uos, quia in multis
offendimus oēs, multo magis & in uerbo, ut quid ergo con-
tra inuicē supbitis & eleuamini, ac non potius in māsuetudine
inuicē monetis & portatis. Hic inq; pfectus uir. Potest etiā
freno circū dare totū corpus. i. si potest linguā domare, pōt etiā
totū corpus suū a peccato custodire, quia, q nō peccat in lingua
sine dubio & alia mēbra iā domita, & obedientia habet sub fre-
no. Deinde tres pponit similitudines, a quarū una iā cōperat
Ecce equis frena in ora mittimus, ad cōsentiendū nobis, & to-
tū corpus eorū circūferimus.

Secunda.

Ecce naues cum tantæ sint, & a uentis ualidis minent, circūfe

e iij

runtur aut a modico gubernaculo quod impetus dirigentis uoluerit, ita lingua modicum membrum est, & magna exaltat, seu iactat, quod dicitur equus frenare, & dirigere possumus, & naues, imo ut infra, & bestias. Lingua autem contra, cum sit modicum membrum, debuit maxime posse comprimere, & dirigi. At ipsa magna potius iactat ac mouet, quam alias regunt bene, mouet & iactat omnia, sicut uetus naues, recte contraria gubernaculo, quod frenat naues. similis est in quantitate clauo nauium, & in effectum tamen contraria, similis potius uetis & turbinibus

Tertia similitudo.

Ecce quantulus ignis, quantam syluam, id est, fit ut paruulus ignis magnam materiam succendat, totam scilicet syluam. Et lingua ignis est uniuersitas iniquitatis, Graec. mundus iniustitiae, quod dicitur tot parat in iustitias, ut quasi mundus putari possit, quia ignis est, & multa incedit

Istis omnibus & sequentibus uerbis id agit, ut nos moneat & doceat, quia maximus hostis noster est lingua propria, atque ab ea non minus cauendum, quam ab inimico maximo, & quo est minor, eo nocentior, minor in re, sed maximus in uirtute. Nihil enim facilius laedit conscientiam quam lingua, ideo enim & in monasterijs silentium instituitur, licet contra illud diabolus LOGICAM quoque illuc introduxerit, garrulitatis garrulosissimam magistram. Eadem causa, ut uelocitatem locutionis comperceret, dominus minatur, de quolibet otioso uerbo rationem reddendam, dura, sed necessaria sententia aduersus tam lubricam pestem, ac praesentissimum uenenum.

Item id & philosophi uiderunt, quod homini ideo sunt duae aures datae, sed una tamen lingua, atque aures ipsae non tamen patulae, ac aperte foris, sed etiam auriculis circumamictibus, ut facilius audiat, denique tortuosa & uerbo quodammodo obiecta, ne facile uerbum perteruolet

Lingua autem non tamen clausa, & latens, uerum etiam offeo muro circumclusa, scilicet dentibus, deinde uallum carneum, id est, labia, praeter hoc quod tantum a pulmone distat, & corde, tot requirat instrumenta cum aures nullo indigeant, adhuc ipsa uelocior est omnibus sensibus

Ecce quinque sensus uelut quinque naues natant in rebus istis corporalibus, & inferunt in memoriam res innumerabiles, scilicet uisu, auditu, tactu, olfactu, gustu. Nec tamen tot inferre possunt, quin illa plus efferat. Sepissime loquens coniecturas, suspensiones, opiniones somnia temeraria, friuole ficta, quae nec sunt, fuerunt, nec erunt.

Item inde secunda statim plaga Aegypti fuit, ranarum immissio,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

quæ linguacitatē significant sterilem. Quia prima fuit sanguis, si gnificans, qd quando homo fit caro & sanguis, totus fit lingua & nō nisi uana loquitur, & q̄ uanior est, eo plus uult loqui. Atq; fideli signo, uanū hoīem p̄ hoc cognoscas, si fuerit multiloquus & e contra. Quo fuerit homo solidior & grauior, hoc signo co gnosces, Si fuerit parcus in uerbis, largus in ope. nam tales fasti diūt loqui, nisi dū obedientia, aut necessitate cogunt, ut psal. liij. Obmutui & silui a bonis, sicut em̄ eos tædet uitæ suæ, ita & lo queat. E contra, In multiloquio nō deerit peccatū. Et ibidē, Vbi plurima sunt uerba, ibi frequenter egestas, Iob. iij. Nunquid qui multa loquit̄ poterit iustificari? Et psal. Vir linguosus nō diriget̄ in terra. Sed hæc maxime sunt mala, dū ira magistra loquit̄. unde Aesopus dicit̄ linguas emisse, cū iussus fuisset optimas carnes & postmodū pessimas emere. Quin multi timore infamię sibi mortē consciuerūt & Poetæ dicūt Lycamben uersibus iambicis Archilochi adactā ad laqueum. Quod si quis adhuc dubitat, in terroget eū, qui amarā habet mulierē ac litigiosam, & uerbosam

Deniq; quod bestijs, dentes, unguæ, rostra, cornua, aculei, ue nenū, aut quæcunq; arma, imo quod malis hominibus tam ua ria uasa & arma, hoc lingua est animabus, unde Psal. Filij hoīm dentes eorū arma & sagittæ. Item lxxiiij. Nolite extollere in altū cornu uestrū &c. Vnde arcus, gladius. Recte itaq; mūdus iniqui tatis, & modicus ignis magnā syluam succendens. Et sequitur.

Sic lingua constituit̄ in mēbris nostris, quæ maculat totū cor pus, q. d. Nōne est mirū, quod illud maculat, & totū corpus ma culat, quod adeo non est extra nos, imo adeo intra nos, ut sit in ter propria membra? Monstri hoc simillimū, qd membrū non tantū membro, sed toti corpori officiat, cū se mutua mēbra sol licitudine foueāt. Hæc sola inter ea maculat totū corpus, i. reum facit peccatorum, ut propter ipsam totus homo sit odiosus deo & hominibus, qa adeo infamis & abominabilis est linguosus ut etiam si toto corpore sit formosus, aptus, diues, nihil tñ in eo non uelut fœdū fugit̄ ab hoībus. Quis enim libenter cū loquaci bus ac garrulis conuersatur, ac nō potius abhorret ac nauseat & dicit, Ey vvie vveschig ist der. Et inflammat rotam natiuitatis nostræ, & inflāmatur a geenna. Videtur Apostolus, natiuitatē intelligere, id quod nati sumus, ut supra c. i. Similis est uiro cōsy-

deranti uultū natiuitatis suę in speculo. Et iterū, Volūtariē enim genuit nos uerbo ueritatis, ut effemus aliquid creaturę eius. Igit̄ natiuitas generatio seu creatio a creatura, in quā nati, producti, creati sumus. Ergo rota natiuitatis dicitur, tota essentia, & quicquid creati sumus, sicut totū corpus. Et hanc totā natiuitatis, totūq; circulū nostrę essentię, seu eius qđ sumus, hoc ipsa inflāmat. Ignis scilicet est uniuersitas iniquitatis, ideo nō succendit nō patem nostri, sed totū qđ sumus, ac uiuimus. Nam forte etiā ideo totā appellauit, nō tantū propter totale esse, sed etiā totale uiuere, & operari in hoc tēpore. Vita enim nostra tota uolubilis est.

Addit aut̄ inflāmata a geenna, ne bona flāma hic inflāmare intelligat, quia ipsa infernali igne accensa, i. odio & ira, totū qđ sumus accendit ira & odio, dū prouocat & pmouet ira, ut patet in iratis qui intus & foris tremūt & feruēt. Quarta similitudo.

Omnis enim natura bestiarū & uolucrū & seprentiū, & ceterorū domantur, & domita sunt a natura, Linguam aut̄ nullus hoīm domare pōt, uide quantis uerbis & sensibus linguā incessat, ut eā igni inferno simile, ac feris inferiorē ponat. Quis a seipso nō timeat, qui nocentiorē & feriorē bestia apud se habet, qđ totus mūdus: quis nō odiat linguā suā: quis nō uereat loqui, qđ tantis noībus scēdari audiat suā linguā. Sequitur. Inquietū malū, plena ueneno mortifero. parē est qđ sit inquieta, qđ per se malū est, sed inquietū malū, i. semp̄ nocens, neq; a nocēdo quiescēs. Deinde plena ueneno mortis, i. qđ occidit, nō tantū inficit, hoc est, pñti ueneno, nō lento aut tardo. Hoc sane patet qđ profunde penetret susurronū uenenū, qđ illis, quos intoxicarint aduersus inuicē, uix tota uita remediū prouideri pōt, ubi usq; ad medullā processit inuidia & odiū. Sapius cū odio moriunt̄ potius, qđ cōciliantur. Emphaticōs itaq; & Epitaticōs dicit, ueneno nō infestorio, sed mortifero. In ipsa benedicimus deū & patrē, & in ipsa maledicimus hoīes, qui ad imaginē & similitudinē dei facti sunt, q. d. Non pōt simul utrūq; facere, nisi fiste, ideo ne se quisq; fallat, qđ deo benedicat, si hoīem maledicat, nec deū benedicat, cuius homo factura est. Quis em̄ picturā, aut statuā reprehendere ac maledicere pōt, ut maledictio eiusmodi nō redundet in pictorē, & artificem: Sic Hier. xv. de ijs, qui operibus dñi maledicunt, dicit, Omnes maledicunt mihi. Et Esa. viij. Cū esurierit ira

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

scetur, & maledicet deo, & regi suo, inde præcipue in lege prohibitū fuit & est, Dijs tuis nō detrahes, & principi populi tui ne maledicas. Et Apostolus, Maledici regnū dei non possidebunt.

Quod si hoīes id attenderēt, qđ maledicēdo hoībus, deo qđ maledicūt, cuius opus & factura maledicūt, utiq; non ita prompti essent maledicere, Sicut Prouer. xiiij. Qui calūniatur egenū, exprobrat factori eius. Quid em̄ facit, qui maledicit, nisi qđ dicit Vah, qđ nō aliud & aliter formatū: cui potius deberet misereri, & dicere orando, O dñe, fac eum aliū, sicut artificē licet monere & orare, nō maledicere, ut ibidē xiiij. Prouer. Honorat autē eum scilicet factorē eius, qui miseret pauperis. Quod si B. Petrus phibet, ne maledictū pro maledicto, nec malū pro malo reddat, similiter & Christus, Orate pro calūniantibus, & psequentibus uos. Et Paulus Ro. xij. Benedicite maledicētibus uobis benedicite & nolite maledicere, qđ illis fiet, qui maledicūt, nō maledicētibus: ideo psal. xxxiiij. Prohibe linguā tuā a malo, & labia tua nō loquant̄ dolū, diuerte a malo & fac bonū, inquire pacē & psequere eam, i. a malo, nō tm̄ ferendo, sed etiā referēdo seu reddēdo. Et bonū nō tm̄ reddendo, sed etiā cōferendo pro malo accepto, alioqn nō inquirīt pax, aut persequit̄, si malū malo reddas.

Iste ergo gradus est secundus, a dño prohibitus, ne quis maledicat, uituperet, detrahat proximo suo, & sicut in primo gradu plures sunt rei q̄ credant, ita & isto, nā tria maxima uitia lingue hoc pcepto prohibent̄, scilicet maledictio, detractio, susurratio, sed istud tertiu in primo gradu. Ac p hoc uniuersa mala lingue prohibentur p iij. & v. & vi. & viij. mandatū, per iij. periuria & blasphemiae, ac aliae offensiones cōtra deū quæcūq; sed per v. offensiones erga proximū, per v. uerba impudicitiae, per viij. uerba deceptionis & fraudis, in negotijs seu iudicijs. nā & in ipso viij. etiā detractio est, sed publica, ac corā iudice. Hic autē alia. Igitur maledictio & detractio & susurratio sic differunt, qđ maledictio est in ipm p̄sentē, uel tanq; in p̄sentem & in faciē. sub qua oīa cōtumeliā, blasphemiae, criminatiōis, uituperij, agnominationis uitia cōprehendunt̄. Detractio est de absente ipso ad aliū & sequit̄ maledictionē, qa mala in aliquē, uel foris p̄sentē, uel intus memoriæ obiectū cōgesserit, & hoc ad alium detulerit, iā maledictio facta est detractio, quare nullus est detractor, quā sit &

maledicus, saltem apud se. & hæc duo pulchre expressit uersus, Prohibe linguã tuã a malo (id est, ne ulli maledicas siue uoce, siue tacito murmure) Et labia tua ne loquantur dolum (id est, detrudere caue) Nam dolum est, si quis in tergũ loquit, nesciẽte illo cui nocet, non aut e contra, ois maledicus etiã detractor est, salte hominis eiusdẽ, licet detrahat deo, qñ maledicit hoĩem. Quod si ulterius detulerit mala duorũ cõtra inuicẽ, uel unius ad alterũ tanq̃ alterius amicus, & alterius inimicus, iam bilinguis futurus est, & discordiã seminator, peior istis duobus, ideo extra istũ gradũ in primo cum homicidis collocandus. Concludamus itaq; hunc. Sicut primũ gradũ huius præcepti non implet, nisi qui non tantũ non occidit aut lædit, aut nõ discordias seminat (quia & omittendo potest cõmittere) sed etiã ita mitis sit, ut potius uiuificet ac foueat opibus misericordiã & beneuolentiã. Et ita pacificus, ut miribus ac dulcibus uerbis etiã cõciliare studeat discordes, quantũ potest, & mediare ne fiãt discordes. Hi em̃ audient, Beati mites, Beati misericordes, Beati pacifici, qm̃ ipsi possidebũt terrã, misericordiã cõsequentur, filij dei uocabunt. Ecce istæ tres beatitudines in isto p̃cepto sunt cõprehensæ. Ita secundum gradũ nõ implet, nisi nõ tm̃ nõ maledicat, detrahat aut uituperet, sed etiã in oĩbus bñdicat p̃sequẽtibus, & excuset accusatos, oret pro oĩbus, & resistat detractoribus, quantũ potest. Ecce hæc est sp̃ualis intelligẽtia huius p̃cepti. Nũc sũt de tercio gradu.

Tertius gradus Iræ.

Est, dicere fratri suo Racha seu archa, asperando gutturis halitum, uelut fremitũ arteriã formando. In quo dixi omnia signa iræ præter uerba, imo & uerba præter maledicta & detractiões cõprehendi, ut sunt ironiã in uerbis, torsiões labrorũ, rugẽ frontis, ac nasi, ac exandescencia uultus, deinde silentiũ, auersio uultus, dirus intuitus, quæ oĩa sunt indicia animi irati & odio pleni. Adde clamorẽ & stridorẽ dentiũ &c. Hic aliqui dicunt, qd̃ necesse quidẽ est, rancorẽ dimittere, sed nõ signa rancoris. Quæ sententia & si sit in aliquibus uera, nõ tm̃ uniuersaliter, & multo melius sic poneret, Signa rancoris aliqñ utile est exhibere, nõ q̃ sint signa rancoris, sed similia signis rancoris, alioqn signa uere rancoris nõ sunt, aut nullo mō retinẽda sunt, si uere sint, unde adhuc optiẽ diceret, q̃ signa charitatis aliqñ omittẽ, & signa iræ

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

exhibere oportet. Nam si signa rancoris licet non deponere, ergo propter aliquem fructum: Quare ergo non potius exhibenda: ne scilicet sola licentia quærat omittendi bonum.

Exhibere itaq; melius est, q̄ non dimittere, quia qui exhibet, nō ex ira facit, sed ex zelo bono, ideo manet sine suspitiōe mali. Qui nō omittit, prius arguit ex ira fecisse talia signa. Et ideo si nō deponat illa, relinquit fratrem in suspitione iræ, ac per hoc impedit ueram & integram pacem ac concordia, cum ille non credat cor eius esse mitigatum, & offenditur rursus ad similia.

Quare tales doctores sunt mittendi ad illud præceptū naturale, qd tibi fieri nolis, alteri ne feceris, & Quod tibi fieri uis, alteri facias, Et gentilis, Si uis amari, ama. sed nō est dubiū, quin omnes uelint, ut ille quem offensum & iratū habuimus, nō tantū signa ponat iræ, sed eo magis contraria exhibeat, ut certi fiant de eo. Ideo largiora petuntur signa, quā si non fuisset offensus. Sic em̄ & deus largius benefecit post peccatū humano generi, quā ante peccatū fecit, eo quod filio proprio non pepercit &c. Quod si signa tanta omisisset, quis eum propitium factum credere posset aut auderet: Filij ergo dei, deum patrem suum imitentur. Istis aut dictis docemur, quam sit difficile mandatū dei seruare, nam experientia patet, q̄ difficile sit hominibus hæc signa mala ponere & bona ostendere, q̄ se uertunt & reuertūt, anteq̄ induci possint, ut simulate saltem faciant, nam uere & ex corde nunq̄ nisi gratia dei adiuti, facient, dicunt em̄, nō possum tibi fauere, amabilis esse. Et infœlices nō cogitant, quod nollent ipsis ita fieri neq; a deo, neq; ab hominibus. ideo uidetur in hoc mōstro, qd sit futurus infernus, & quid sit præsens mundus, scilicet regnum diaboli, in quo tantū malum inuenitur in hominibus, cōtra naturam & naturale proprium dictamen pertinaciter obdurans.

Quo circa ira & inuidia differunt non aliter, q̄ sicut uinū nouum & uinū uetus, nā inuidia seu odiū est inueterata ira, ut B. Aug. in regula, ne ira crescat in odiū, & trabem faciat de festuca. Nam ira, quæ cito transit & nō fit odiū, uix ira dicenda est, nā statim traditur obliuioi. Sed inueterata fit tenacissimū malū, quia spirituale malū, adeo ut prouerbiū sit, Nihil tardius obliuisci, q̄ iniuriā, & nihil citius abolescere, q̄ beneficiū, utrūq; fit uicio naturalis prauitatis, cū contra fieri debeat, Nam bona natura hoīs

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE
in hoc notatur, si cito obliuiscitur offensam, & beneficiũ semp
memoratur, adeo ut nõ sinat sibi libenter benefici, cernens qd
obruitur multitudine debeatũ gratiarum actionũ, & uicissitudi
nis sibi impossibilis. At contra malæ naturæ ingeniũ semper re
tinere offensam, semper exprobrare & obijcere diu præterita.

Igitur exemplis demus, quando licet signa ostendere iræ seu
asperitatis, ut si quis ita pertinaciter malus sit, ut semel & bis aut
tertio monitus nolit desistere, nõ solum licet, sed oportet signa
iræ in illũ ostendere. unde pri. Corin. quinto. Si is qui nomina
tur frater inter uos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens
aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax. Et ij. Thessa. ij. Si quis
nõ obedierit uerbo nostro, norate, & nõ cõmisciamini cũ illo,
ut cõfundatur, & nolite quasi inimicũ existimare, sed corripite
ut fratrem, ecce nõ ut inimicus, sed ut frater emendãdus est. Ista est
ira sancta & bona in scripturis uehementer laudata. Ideo distin
guendũ est. Primo, ut moneatur secundũ illud Christi, Si pecca
uit in te frater tuus, alioqñ prima uice nõ est abijciendus, sed mo
nendus. Si em̃ septuagies septies ueniã petierit, nõ est ei negãda.

Secundo, discerne utrũ ideo sic facis, quia te læsit, uel quia pe
ccatũ fecit. Si enim deũ plus diligis q̃ teipsum, debes irasci ma
gis qd deum læsit, q̃ te. deinde æque misereri qd seipsum peius
læsit intus, q̃ te foris. Quibus respectibus factis, facile doceberis,
quõ & quo corde ei signa charitatis neges, uel nõ neges. Sed ne
te fallat cor tuũ, & dicas, ita facio, propter deũ irascor, & nõ pro
pter me, & forte mentiaris. Hoc etiam proba apud te, & uide, si
tantũ doles & moueris, qd uel si alium læderet, quantũ quia te
lædit. Si enim illic nõ moueris, signũ est qd teipsum quæris &
uindicas non aut̃ mederis. Et quid moror? Frustra est disputa
rio, an signa rancoris sint ponenda, qa prorsus sunt ponenda. Si
aut̃ est causa quare sint ostendenda, hic penitus irascendũ ex cor
de est, non tantũ signa exhibẽda. Signa rancoris si sunt rancoris
prorsus sunt omittenda. Si aut̃ non signa rancoris, & dignũ est p
emendatiõẽ fratris ea ostendere, etiã ira pfecta est addenda, ut ui
deat, qd ex corde ostendunt sibi, & ex qua causa. Et nõ sic ince
das tacens & simulãs, ut frater nesciat, quõ tecũ habeat. Mala est
talis doctrina, & penitus cõtra charitatẽ. docet em̃ simulationẽ.

Sed longa & multa sunt præcepta, quæ omnia cito uideret &

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POP VLARES

faceret charitas, quæ si desit, nihil est quod satis doceri potest. Ipsa enim docet, quomodo homo ipse uult diligi, foueri, sustineri, benefieri nihil sibi simulari, ita & idem docet proximo exhibere. Non enim amicus fraudulenter debet incedere, ut B. Hiero. Vera amicitia impatiens est simulationis. Si est rancor, ostende. Si nõ est, iterũ ostende, & hoc uel signis clemẽtiæ uel seueritatis.

COROLLARIUM.

Patet qd nec iste gradus seruetur, nisi quis studeat nõ tantũ ommittere signa, sed etiã ex benigno corde cõtraria signa ostendere. Ad oẽm enim mititatẽ nos isto format p̃cepto deus. Et uniuersam irascibilis uirtutis radicem extirpare intendit, ut non nisi dulcedo cordis ibi relinquatur, quod gratia operat non natura.

Quartus gradus, est irasci corde, & hic est primus & oĩm aliorum radix. Hunc em̃ ipsa lex maxime tangit, qñ dicit, Non occides, Cor em̃ mundũ quærit, nõ tantũ modo manũ, ut iudæorũ hypocrisis, ut Psal. xxij. Innocẽs manibus & mũdo corde. Quare ferme oẽs beatitudines Matth. v. in isto p̃cepto includuntur, ipsumq; exponũt. Nam Beati mites, beati misericordes, beati pacifici, beati patientes, beati mũdo corde, hic manifeste includuntur. Quod si beati pauperes, beati esurientes iustitiã, beati lugentes, eos significat, qui se agnoscunt nõ implere hoc mandatũ, & ideo lugere & cupere ac esurire, quis dubitet quin sint hic, aut saltem tales esse oportet, ut hoc p̃ceptũ & qdlibet aliud impleat.

Igitur in hoc gradu sunt omnes cogitationes malæ cũ ipsa radice earum, scilicet irascibili uirtute prona ad uindictã, ut sunt ira, inuidiã, suspiciones malæ, amaritudines, rancor &c. Et sicut hic est primus, ita habet pauciores species q̃ proximus post eum. Nam homicidiũ in opere habet plurimas, ut homicidiũ, fratricidiũ, uxoricidiũ, parricidiũ, sacrilegium &c. Ac per hoc patet, quõ in isto p̃cepto sunt quatuor gradus, & in singulis gradibus adhuc mihi gradus. & ideo nullus est in hac uita, qui nõ sit in aliquo illorũ. Beatus aut qui in supremis, infœlix qui in infimis. Nam mititas est cœlũ, ira est infernus, mediũ aut ex utroq; est hic mũdus. Ergo illuc ascenderũt tribus, tribus domini, hic descenderũt in lacum & infernũ uiuentes, quanto propius mititati, tanto & ipsi cœlo &c. Quare non satis est pro hoc quarto gradu, esse non irascentem fratri, nisi simus etiam mitissimi in

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE
eum affectus & suauissimi cordis. Quod cum nō simus ad gra-
tiam Christi fugiendū est, ut de sua plenitudine nostrum supple-
at interim defectum, donec & ipsi perficiamur.

Septim. p. 10

PRAECEPTVM SEXTVM.
NON MOECHABERIS.

OBreuiissimū uerbum, sed latissima sententia, ideo interpre-
tatione opus habens, quare Christū audiamus, qui Matt.
v. dicit, Audistis quia dictum est antiquis, Non Mœchabe-
ris. ego autē dico uobis, quicūq; uiderit mulierem ad cōcupiscen-
dā eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Breuiter ipse quo-
q; loquitur, quia relinquit ex praecedenti pracepto eandem gra-
dū fieri distinctionem, ponens eum tantūmodo, qui est in cor-
de. Quare & nos hic eosdem quatuor ponemus, scilicet in affe-
ctu, signo, uerbo, opere. Hoc enim praceptū ideo exposuit dñs
quia antiqui (id est, ludæi) ipsum accipiebant secundū uim & ri-
gorē uerbi, ac ita docebant, & irritū faciebant hoc mandatū, si-
cut & oīa alia, Quod nō esset adulter, nisi qui opere id impleffet
nihil de cōcupiscentia, signis, uerbis solliciti, ideo immundi facti
sunt. Et in hac sententia sua ita steterūt, ut cōtra eos Hieremias
diceret, Unusquisq; ad uxore proximi sui hinniebat, & facti sunt
sicut equi emissarij. Nouis itaq; .i. nobis aliter dicit ut omnis cō-
cupiscentia hic euacuetur. Dicit enim B. Augu. hoc loco de ser-
do. in mon. q. noīe mœchantiū, qui hoc capitulo cōmemoran-
tur, oēm carnalē & libidinofam cōcupiscentiā oportet intelligi.

Primus itaq; gradus est opus ipsum foris, quod sine dubio ex
concupiscentia intus procedit, ut ibidem probat B. Augu. Si autē
omnis cōcupiscentia carnalis ibi prohibet, ergo & omne opus
quod ex illa procedit, idcirco ponunt multae differentiae operū.

- i Fornicatio simplex, solutus cū soluta, a quo distinguūt alij
- ij Meretricium, quod illa sit unius cōsuetudo mulieris, hoc
autem in multis, uagus ardor libidinis.
- iiij Stuprum, quod est uiolatio uirginis.
- iiij Raptus, quod est, cum rapitur filia uel filius, in quo & fure-
tum simul est, & maximum furtum.
- v Adulterium, quod qñq; est simplex, qñq; duplex, secundū
quod uel ambo fuerint coniugati, uel unus tantummodo,
- vi Incestus, est contra consanguinitatis honorem.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

vij Sacrilgium, quod est, cum religiosus, sacerdos, monialis,
 & omnes alij, qui deo continentiam uouerunt, fornicant
 viij Excessum in matrimonio quidam addunt.

Hi gradus in ope sic uariant, & sunt inuicē excedētia & excessi-
 fa, secundū qđ circūstantiæ mutant. Nam sic & in homicidio p̄-
 cedenti p̄cepto, prohibitæ sunt multæ operū differētia, ut dictū
 est, secundū differentes circūstantias. Quāuis aut̄ om̄e p̄ceptū
 dei sit uelut lux, quo cognoscat, quid sit homo, mūdus, & caro,
 & quantū a deo simus remoti, tñ hoc p̄ceptū p̄cipue illud
 ostēdit Apostolus em̄ dicit, p̄ legē cognitio peccati, ergo lex est
 lux, qua lucente uidemus innumerabilē miserāi humani generis.

Quis enim tā est lapis, ut si audiat hæc p̄cepta dei, & illis eum
 illuminātibus, imo mundū totū ostēdentibus, si etiā attēdere ue-
 lit, qđ infinitus numerus hoīm extra p̄ceptorū uitā agāt, possit sal-
 tem a gemitu & lachymis cōtinere: si nulla alia esset causa, qua-
 re nunq̄ gaudere deberemus, sed semp̄ lugere. hæc sola satis esset
 si hoīm uitā cum ipsis p̄ceptis dei ante oculos cōpararemur. Ibi
 enim uideremus, quō humanū genus sit miserrima perditionis
 massa, cū tam rari appareāt, qui in p̄ceptis dei uiuāt & agāt, & p̄-
 cipue in isto p̄cepto. Nōne horrendū est tot gradus operū esse
 quibus cōtra hoc p̄ceptū agitur: Et homines sine ullo timore
 in illa ruere ac perire. Et adhuc ridemus talia. Igitur uelut lucer-
 nā hoc p̄ceptū attendamus, & p̄ ipsum infinitos casus hoīm
 Tum uidebimus qđ mūdus iste sit horrenda Lerna, & inferno p̄-
 xima, & parum iustitię & ueritatis in eo, imo scriptura dicit, qđ
 oīs homo uanus & mendax sit, quare uere infernus est in mūdo

Prima itaq; miseria hoīm est simplex fornicatio, in qua peccāt
 non tantū ij qui faciūt, sed qui fouent, auxiliant, consilian, non
 resistunt, rident, copulāt, mediant, ac maxie qui occasionē dant.

Fouent autem, qui uel hospitant in domibus suis, uel si prin-
 cipes & maiores ac iudices nō prohibent, sed permittunt. His ni-
 hil proderit, qđ ipsi non fornicant, dicetur enim eis, Si uidebas
 furem currebas cū eo, & cum adulteris tuis portionem tuā po-
 nebas. Hæc fecisti & tacui. Existimasti inique, quod similes ero
 tui, arguam te, & statuam contra faciem tuam. Et ista miseria,
 heu quanta pestilentia nunc regnat, ubi æquales ab æqualibus e-
 rudiuntur, ducuntur, perduntur, tam inter iuuenes, uirgines &c.

Mediant, ut qui sunt internuncij & copulatrices, de quo uide pulchrā historiam distin. v. c. lxxx. speculi exemplorum. Hi autē proprium opus agunt diaboli. Nam quod diabolus nō potest, nec posset per se, efficit per illas. Non resistunt aut, qui nec movent aut corripiunt secundū mandatū Christi, nec compatiuntur animę eorum, nec pro eis orant, sicut decet Christianos. Insuper & recitant & rident, iocantes in perditione proximorum, cum ut dixi iste sit ut magnę miserię status inspiciendus.

Occasionem autē dant, qui lubricis gestibus ac uerbis impudicis, aut exquisito ornatu irritant concupiscentias aliorum, maxime si id intentione faciant. nam ornatio illa immoderata semper est causa, licet per accidens concupiscentię, ut in choreis, plateis, conuiujs &c. Væ autem illis, qui impudicis uerbis innocentium corda uulnerant, ut nunc horrendus mos est, in hospitij publicis, negociatoribus conuenientibus. Non est, ut aiunt, neesse pediculos in pelliciū seminare, qui sponte sua nascuntur.

Nā caro nostra in primo peccato duplici uulnere est grauissime percussa. Primū est offensibilitas, alterū concupiscētia, quę duo uulnera per pręcepta nobis manifestant, sed per gratiā sanantur. Sed peius est uulnus concupiscētia, quo minus dolet & affligit, sed delectabiliter mouet, ideo a stultis nō reputat malū, cum sit duplo peius q̄ alterū, ita ut scriptura dicat, Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo in umbilico uentris eius. Ante enim peccatū nihil erat q̄d offendeat, nihil quod libebat. Nunc aut utrunq̄.

Quapropter Christianus homo debet hoc scire, quod quando sentit se ad iram moueri, uel ad concupiscentiā, non secus putet q̄ si mortiferum uenenū sentiat, & ulcus pessimū, & gemat pro illo ad dñm ut sanet. Nam uerissimū est, q̄ hec titillatio licet iucūda & suavis sit, tñ est ignitissimus serpentis antiqui morsus horribilē conscientię paritura confusione & amarissimā amaritudinē. Atq̄ p hoc mouet ad gratiā quærēdā, sicut habet figura Numeri, q̄ mori ab ignitis serpētibus ad æneū serpentē suspicientes sanabant. Ita & titillatus carne ad Christū crucifixū debet respicere. Nam hinc reddit ratio, cur dñs nō cōtētus, q̄ p seipm hō pñus est ad malū, adhibet tentatorē & impulsorē diabolu. s. ut qa hō negligēs est in q̄renda sanitate sua apud deū, ideo urget eū tētationibus, ut cogat eum q̄rere misericordiā & gratiā dei.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

Secundo etiam ideo, ne forte in donis sibi datis extollat. Sic apo. Paulo, sic S. Hiero. fecit. Sic multis alijs usq; ad mortē. Vide in speculo exemp. Litera, Tentatio. Sunt aut alijs, qui uehementissime rapiunt hoc malo. Alij uero mitius, alijs modico. Nullus tamen sine gratia dei continet, ut Sap. viij. Et ut sciui, quia aliter non possum esse continens, nisi deus det, & hoc ipsum erat sapientia, scire, cuius esset hoc donū, adij dominū &c. Ecce quō a morbo isto per orationē curationē quæri oportet, & magna sapientia est, agnoscere hoc malū suū & remedij locū. Sic & B. Chrysanus martyr dicit, Errat, qui se suis uiribus putat castitatem obtinere posse. Vnde B. Aug. li. i. de ser. do. in mon. Quisquis carnalē delectationē aduersus rectā uoluntatē suā rebellare sentit, per consuetudinē peccatoris, cuius indomitæ uolentia rapitur in captiuitatē, recolat quantū potest, quantā, qualēq; pacē peccādo amiserit & exclamet, Infelix ego homo, quis me liberabit de morte corporis huius. Gratia dei per Iesum Christū dominū nostrū. Ita em̄ cum sese infelicē exclamat, lugēdo implorat consolatoris auxiliū. nec paruus est ad beatitudinē accessus, cognitio infelicitatis suæ. Aurea hæc sentētia. Non enim dicit, quod ridere, placere, gaudere debeat in titillatiōe, sed lugere, quia uenenū mortis in se sentit. Deinde, Vbi sunt qui liberū arbitriū iactant: cur non cessant statim ut uolunt: imo cur non uolunt, nec possunt uelle? Cur S. Hiero. & Paulus non potuerunt cessare a stimulo carnis? Si em̄ uoluissent, utiq; factum fuisset, sed nō potuerunt etiā satis uelle, ideo contra suū uelle uolebant. Eadē ratio est & de ira, cur enim non mox quiescunt, qui irascuntur si possunt, immo si uolunt: sed neq; possunt, neq; uolūt, eo quod uoluntas eorum iam alio est rapta & captiua ducta.

Tertio consolatoriū est, Quod qui lugent hic, consolabuntur. Sic em̄ sapientissima dei misericordia nos mirabiliter deducit, dum ex ueneno ipsum uenenū expellit, & de ipsa luxuria nobis efficit emplastrū castitatis, dum ideo illā finit irruere, ut homo eam sentiens gemat, lugeat, gratiā quærat, & sic eo maiore affectum castitatis acquirat, tanto em̄ castior est, non quo quietior, sed quo dolentior se castū non esse posse, ut uult. Atq; ex hinc, licet hæc omnia ad quartū gradum infra pertineant, tamen ne excidant, occasione data accipimus, quod cōsolandi sunt, qui senti

gambus

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRÆCE

tiunt sese uexari talibus stimulis, ut nō stulta opiniōe statim datis manibus, se se tradant desperationi, quasi nō sit castus, qui aestuat medullis & cogitationibus. Periculosissima est hęc cogitatio, & in om̄e peccatū operis inclinatissima, propter desperationem. Sic em̄ iuuenis prius cogitationes carnis nō expertus, cum credat castū esse non posse, nisi nullas habeat, statim dicit, Quid differo opus, unum est si & facio, quia amissa tamē, est in corde castitas. Non sic o miser non sic, nō est perdita castitas cogitationibus talibus. Immo nuncq̄ castior fuisti, si tamē sentis te inuitū illas habere. Nam castitas sicut & om̄is alia uirtus uiua, ita est abscondita, ut non possit cognosci ab eo, qui habet, sed a solo deo. Abscondit em̄ deus omnem uitam sanctorū ita profunde, ut ipsi eam scire nō possint, secundū illud psal. i. Quoniā nouit dominus uia iustorū. Igitur sicut uiua & uera gloria iusti, est ignominia uera sapientia in stultitia, uera quies in tribulatiōe, uerū gaudiū in luctu, uera libertas in captiuitate, ueræ diuitiæ in paupertate, ita & uera castitas est in luxuria, & quo fœdior luxuria, tanto speciosior castitas. Heu quod hęc sapientia incognita hominibus est, quantū damnū facit. Verum autē signū uiuæ castitatis est hęc, si se sentiat homo habere displicentiam in præsentī, non q̄ tota sit displicētia, tunc em̄ non staret titillatio, sed mixta, nūc nult, nūc nō uult, nūc infra, nūc supra, ita q̄ sicut rota, uoluit cogitationibus in luto, & tñ manet propositū castitatis. Nam nisi esset ibi castitas uiua & uera, nō psisteret, nec resisteret, sed libere daret habenas cogitationibus, & nō sentiret molestiā, quia em̄ uult & delectat̄ in cogitationibus, & tamē simul sentit se nolle, fiunt ei mixtim dulces & amaræ, & per hoc molestæ, cū in neutram partem liberum sibi sit ire, sed medio rotatur statu.

Spiritualis em̄ ille homo, id est, affectus castitatis, ipse manet & seruat castitatē, licet exterior in mēbris & corde miras excitet procellas. Ideo in castitatis pugna nō secus agit, q̄ si nauicula in mari iactet̄ fluctibus, dormiēte Christo in illa. curandū est ergo solū, ut ipse suscitē, & iperet mari (.i. carni) & uēto (.i. diabolo.)

Immittit em̄ & sacerdotibus sæpe tales immundicias, ut retrahat ab altari. Qui est despiciēdus, non solū in nudis obiectis turpib⁹ cogitatis, sed etiā si inclinēt uoluntatē in illa, & suscitet malos motus, imo eo magis ad sacramētū est currendū pro gratia

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

& auxilio. At nunc multos noui, qui nō accedere uoluerunt, nisi non solū quieti essent ab inclamationibus, sed etiā ab ipsis obiectis turpibus. Nimis stulti obsecutores diabolicæ fraudis & nequitie. Igitur sicutitur dei misericordia & bonitas malo nro, ut p ipsum magis promoueat bonū nostrū, ut oīa cooperent electis in bonū, etiā peccata, hoc totū, ut uitam & gratiā, quæ in nobis est, abscondat ac regat, ne cognitis cōtenti tepeamus, sed potius ignoratis eis tanq̄ pro non habitis magis suspiremus & gemamus. Quo aut̄ mō dictū est de castitate, ita & de oībus uirtutibus, q̄ tunc maxie donant, quando denegant, & tūc assunt qm̄ nimis abesse putant, neq; aliter tunc pōt homo credere, quin absint & sit pditus. Inde procedit gemitus, odiū sui, desyderiū eaq; & imploratio. Tunc humilibus dat deus suā gratiā, quā postea iterū abscondit & aufert, ut addat maiorē. Semp̄ sub cōtrario abscondens contrariū. Ideo hæc est sapientia, q̄ trahitur ex occultis, & est in absconditis. Hæc aut̄ castitas aurea est, respectu eius, q̄ sine malis cogitationibus est, sicut patientia & mititas, extra irritamenta qualis est. Nam etiā bestiarū hæc est mititas & saltē gentiū ita & castitas, q̄ est sine luxuria & cogitationibus in quiete, etiā meretriciū est & lenonū pessimorū, quia tūc casti sunt, quādo caro expleta quiescit. Caterū hæc quies futuræ uitæ est. Quare castitas est periculosa ad superbiā, dum patet (id est, quieta) sed est etiā periculosa ad luxuriā, dum latet (id est, est tentata) dū utrobique periculū, sed superbiæ maius q̄ luxuriæ. Igitur utrunq; fit.

Præceptū non implet̄ spiritaliter, dū adhuc cōcupiscentia in nobis est, qua fit, ut de castitate p̄sumere ac p̄cepti impletioe nullus oīno possit, sed tantū accusare sese & confiteri peccatū suum.

Rursus eo implet̄ quod spiritus odit hanc cōcupiscentiā, ideo ipse est purissimus ab ea, & uere impletor p̄cepti, quia consentit per oīa legi, eamq; approbat & diligit, dum suā miseriā odit.

Alij uero luxuriosi, non abscondunt suam castitatem, sed extinguunt potius. Nihil est ergo quod glorientur sese non nosse castitatem suam, non huc pertinent.

Secunda est meretriciū, q̄d est magnū malū, ubi libido transit in habitū & consuetudinē, qui difficillime curant. Nam scriptura dicit, Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petrá. Qui aut̄ paruulos suos sinit crescere, in magnos gigantes inueterasce

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE

te & confortari, quomodo tunc allidet, & nō potius illidetur.

Et hanc nobilissimam spiritus sancti doctrinā deberent parentes filijs suis infundere, ut non tantum ui coererentur, sed etiam uoluntate ducerentur ad castitatem.

Frustranea enim est pugna castitatis, nisi hęc regula seruetur spiritus sancti, s. petra est Christus, paruuli nostri sunt mali motus, mala desyderia, quę cū quis senserit, quid faciet: quō uincet: audi, nō aliter nisi eos ad petrā allidendo. Quō hoc: quia sicut, qui manu ad lapidē terit uermiculū, sic uoluntate & cogitatione tangendo Christū, statim conterit mala cogitatio, solū tenta & uidebis q̄ iucundū sit sic desyderia cōterere, statim enim ut cor passum Christū tangit, omne malū recedit. Sic figuratū fuit olim in lege Numeri iij. Quādo a serpentibus ignescentibus percussus, per aspectū aenei serpentis in ligno pendētis, liberabant. Porro ignescens serpens, est lubrica illa, molliterq; reptans libido cogitata, si ge fuge, tam immanē colubrū, accendit em̄ & mire facit carnera prurire & ardere. Sic etiā Gen. iij. Ipsa cōteret caput tuū (id est, in iū & primū motū, fidelis anima cōterit) alioquin grādi, factus, aut totus illa plus inficit & interficit. O si in tēpore libidinis mouentis, tantū possemus figurā reptantis uenenati serpentis cogitare & applicare mysteriū, facile fugeremus cogitationē ad Chīm

Tertia species est Stuprum, quod est uirginis corruptio, quod olim in lege mitius puniebat, q̄ fornicatio aut meretriciū, quia tenebatur eā dotare, aut in uxorē ducere, Verū nunc est uehementer magnū, quia tūc uirginitas summū erat opprobriū, nunc autē summa gloria, tunc dānabile dedecus, nunc incōparabile decus. Ijs saltem qui nō proposuerūt nubere. Nam qui proponūt matrimonium non habent actuale tūc decus, sed p̄t habere, si ad uirginitatē animent. de q̄ multi multa & magnifica scripserunt, quare uere nulli uirgini pōt fieri restitutio. Sane tū hoc intellige, quia uolenti nō adeo tenet, inuita at nō pōt tolli, pōt autē iduci & sic tolli.

Quarta species est raptus, hoc plectitur capite in iure, qd est nō tantū uirginis, filia aut ancilla, sed etiam uxoris, aut alius ad suā curā ptinentis, sed maximū est raptus uxoris. Fit autē raptus quādoq; cōsentiente puella, puta inducā blādictis, aliqui inuita, hoc maximū est. Sed legunt multa exēpla, quibus nō prospere cessit. Guarinus Veronensis de quadā Alda uirgine miserabile casum

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

elegiaco carmine cōposuit, quę secuta raptorē, relictis parētibus
 tandē ab eo in sylua cōstuprata & abiecta, cū puderet ad paren-
 tes reuerti, petijt gladio percuti ab eo. At ille sic fecit, & occidit e-
 am. Hoc peccatū etiam furtū includit, & quidē grauissimū oīm

Quinta Adulteriū, qđ est pplexissimū & grauissimū quo ad
 pōnā, sed negligitur hodie nimis. Hoc uitiū est causa multarū
 quæstionū, de possessione, utrū filiū spurriū debeat marito pro-
 dere. Vide Angelū in Summa, tradentē regulas, Sed quis aude-
 bit credere regulis, aut casum in terminis dare potest: uarij sunt
 animi uirorū, & aliter hodie, aliter forte post annū cogitabunt,
 etiā si hoc anno patientiā haberent in uxore adulteriū confiten-
 te. At certe amaritudine dignū est, quod uir corpus suum dedit,
 pro corpore mulieris, & alius utitur corpore, pro quo ipse suū
 propriū dedit, propter qđ sedet in arte sua, ppter qđ omīa facit
 patitur. deniq; seruū se fecit & alligauit ad multa, qui uxori sese
 alligauit. Et ecce alter hæc oīa cōtaminare audet, qs digne ferre
 possit: Vide etiā legē zelotypiæ olim, qua nunc mulieres sunt le-
 uatæ & exoneratæ, ideo eo gratius uiris suis adhærere deberēt.

Sexta Incestus, qđ uulgo bluotschāde uocat, qđ ignominia
 cōsanguinitatis & ppinquitatis est, cui eo maior debet honor,
 qđ ppinquior. Nā & in lege dñs certos gradus phibuit, Et quon-
 dā vij. gradus erāt phibiti. Nam in lege fere secūdus tm gradus
 prohibet cōsanguinitatis & affinitatis, quia nondū erat gratia
 sanans concupiscentiā, sed regnabat lex irritans & augens eam.

Septima Sacrilegium est, ubi iam non tantum castitas pollui-
 tur, sed etiam quæ deo soli fuit oblata, tollitur, & sanctum pro-
 phanatur. Verū hoc ex institutione ecclesię magis quam ex deo
 est in sacerdotibus, sed in religiosis grauissimum est, quia spon-
 te sese consecrauerunt domino, & sese subtrahunt rursus.

Octauo additur, Excessus coniugū, qđ ut B. Ambro. allegat
 li. ij. cōtra Iul. B. Aug. Ardentior amator propriæ cōiugis, adul-
 ter est. de quibus Apost. i. Theff. iij. Hæc est uoluntas dei sancti-
 ficatio uestra, ut abstineatis uos a fornicatiōe (Hoc primū) dein-
 de, ut sciat unusquisq; uestrū, uas suū (coniugē suā) possidere in
 sanctificatione & honore, & non in passione desyderij, sicut &
 gentes, quæ ignorant deum. Et i. Pet. ij. Viri similiter secūdum
 suam cohabitantes, infirmiori uasculo muliebri impatientes

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRÆCE

honorem &c. de quo satis supra. Sed difficile est eis regulam tradere, nisi quod uitiosum est ad omnē motum carnis, satis facere libidini & cōcupiscentiæ, hoc est enim in passiōe desyderij esse.

Sequuntur nunc tres aliæ species.

Mollicies, qua quisq; uigilādo polluitur apud seipsum. Zodomia qua uir uiro, mulier muliere aburit, uel etiā uir muliere, & mulier uiro, quæ oīa turpiora sunt, q̄ noīare liceat. Bestialitas, de quibus Leuitici. xviij. uide, cætera ad cōfessionem pertinent.

Ultra hæc sunt pollutiones nocturnæ, q̄ de se nō sunt peccatū licet lex Deut. xxij. Si quis inter uos fuerit homo, qui nocturno pollutus sit somno, egrediet̄ extra castra, & non reuertet̄, priusq; ad uesperā lauetur aqua, & post solis occasum regrediet̄ in castra. Hoc est mystice, sic pollutus (licet & ipse aliud significet) debet abstinerere a cōmunionē sanctorū, i. sacramento, donec sol (id est, æstus & ardor relictus ex pollutione) sedatus fuerit. & sic lotus huili cōfessiōe accedere. Habet em̄ sepius sui causam, q̄ peccatum est, ut sunt crapula, otīū, sexus alterius cōuersatio aut memoria.

Deniq; sunt etiā pollutiōes uigilantiū & diurnæ, sed inuoluntariæ, q̄ irruūt multis, dū lōge aliud agūt, aut dū fricant̄, equitat̄ uehūtur. i. sine cā sua, q̄s scriptura feminifluos uocat, ut Leui. xv.

Sequitur alter gradus mœchorum.

Qui est in uerbis, ut quidā turpissime loquūtur de carnalibus peccatis, cōtra Apostolū Ephe. v. Fornicatio aut̄ & omnis imunditia, aut auaritia, nec nomine in uobis, sicut decet sanctos, aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem nō pertinent, sed magis gratiarū actio, id est, ne sit fama, uos tales esse.

Tria posuit uitia linguæ secundū concupiscibilem, scilicet turpitudinem, quæ est ipsa obscænitās, impudicitia, & inuerecundia uerborum. In qua dupliciter peccatur.

Primū ab ijs, qui de istis turpitudinibus uelut risum & consolationē inuicem sibi p̄stant, tanq̄ sit iucūda res de qua loquunt̄. Hic alius nihil aliud facit, q̄ ut ostēdat, q̄ obscænus & ipse possit esse, omni turpitudine nominās membra & opera membrorum.

Alius uero historias ad hanc rem p̄tinentes, omī licētia recitat̄ tum rideēt, & res optima uideēt, donec monachi & sacerdotes etiam adducant̄ cū suis peccatis. Qui morbus heu q̄ dire hodie regnat in hospitij & tabernis, ut piculosum, aut saltē pœnitent̄

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

dū sit, aliquem religiosum uel pudicū hoīem peregre proficisci.

Obsecro per deū, uidete tamē quid isti faciant. Primū si sunt Christiani, ut nominari uolūt, ita deberent diligere uerecundiā ut nec paterent ea nominari inter se, si prohibere possent. Secūdo saltem dolerent, si nō possent. Tertio super historias lapsorū uel sacerdotū, uel religiosorum, uel principum, uel magistratū (horum enim eo iucundius recitantur uicia, quo efficacius & licentius præbent exemplū imitantibus) non secus dolere, q̄ super proprio casu, sic em̄ requirit charitas, imo quo altior esset status, eo magis gemere & deū pro eis orare. Hoc em̄ esset Christianū.

Iam nunc uide q̄ longe sint a moribus Christianismi, insulsiſſimi homines. Primo nō solum hæc non faciunt, sicut certissime debent Christo. Verū secundo sese mutuo in rebus pessimis lætificant. Tertio seipſos ad cōcupiscentiā fricant & prouocant his ignitis iaculis. Quarto alienam uitam ac famā pollunt de fractione ista grauissima, mortuos putres reuelantes, qui mortuos sepelire debuerant. Quinto alienam & suam miseriam, ac ruīnā irrident, ac lætantur in sua perditione & aliorum.

Obsecro cogitate, si dominus dicit, q̄ de omni otioso uerbo q̄d locuti fuerint hoīes, rationē reddēt in die iudicij, ubi isti quæſo apparebūt: Væ uæ q̄ late regnat ista pestis. Similes sunt isti,

Primo furiosis, imo q̄s tam furens ut in sua miseria & plaga rideat & gaudeat: Nōne miseria miseriarū est: dolet ulcus, aut otulus, & nō cessat querulus gemitus, & adeo nullus ridet, ut etiā ridentes uelut pessimos oīm odiat ac detestetur, quæritur cōpatiēns & adiuuās aut cōsulens. Ecce aut̄ titillat caro, imo grauissimē dolet cōscientia, deinde ruit ipsa uel anima alterius proximi & adeo non quærit cōpatiēns aut cōsulens, adeo nō doletur ac gemit, ut etiā qui condoleat ac cōsulere uelit, aut prohibere, irrideatur, despiciat, odiatur. Magne deus q̄n aperiemus oculos, ut cognoscamus quid sit mundus: Nōne ista est puerissimā puerfitas: an non libido, est uulnus supra omne uulnus. Nōne ulcus & plaga sup̄ omne uulnus, & oēm plagam: Sicut Hierē. x. dicit, Væ mihi sup̄ contritione mea pessima plaga mea. Ego aut̄ dixi plane, hæc est infirmitas mea, & portabo eam. Et Esa. i. de populo Israel dicit, Vulnus & liuor & plaga tumens, non est circūligata, nec curata medicamine, neq; fota oleo. Et iterū a planta pedis

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE,
usq; ad uerticem, nō est in eo sanitas. Hæ sunt plagæ & uulnera
nō ab homine, sed a diabolo inflata. Vide itaq; uulnus qđ facit
hōmo, ploratur, quod facit satan ridetur & dulcissimū habetur
Sed heu dulce putatur. Beatus autē ille, qui ipsum intelligit & ad
uertit esse uulnus amarissimū, sicuti uere est. Nam licet eius ama-
ritudo nō sentiat, sentietur tñ inæstimabiliter tandem in con-
scientia. Vnde Prouer. v. Ne intenderis fallaciæ mulieris (id est,
carnis & sensualitatis) fauus em̄ distillans labia meretricis, & ni-
dius oleo guttur eius. Nouissima autē illius amara quasi absyn-
thium, & acuta sicut gladius biceps. Et uicesimo tertio, Ingredite
blāde, sed in nouissimo mordebit ut coluber, & sicut Basiliscus
uenena diffundet. Ideo discamus per deum, qđ in talibus uerbis
ludere, ridere, iucundare, hoc idem est, qđ propria morte & mi-
seria gaudere, quod nullus facit nisi furiosus, uel plusq; furiosus.
Secundo similes sunt ei, qui Marci. v. Lucae viij. scribit posses-
sus a legiōe, qui sine uestimento, neq; in domo manebat, sed in
monumentis, & cathenis uinctus ac custoditus, rupit cathenas,
& agebat a dæmonio in desertū, & die ac nocte in monumen-
tis & in montibus erat, clamās & cōcidens sese lapidibus. Spero
qđ si intelligerent turpiloqui suum uitiū in isto describi, magis ti-
merent. Quid est enim qđ nudus erat, nisi qđ turpiloquus etiā
propria ignominia uerbis nudat: cū debuerit potius tegere, ut
sanaret. Deinde nō manet in domo, scilicet cū uiuis, de rebus ui-
uentiū agens, sed in monumentis cū mortuis agēs, hoc est, qđ ui-
tia & mala aliorū recitat, & in illis totus uersat, Nam monumē-
tū mystice est memoriale mortui (id est, fama & historia fœtida
peccatoris scilicet principis, religiosi, sacerdotis &c.) Item, Con-
cidit seipsum lapidibus clamans, id est, qđ sibi ipsi nocet, ubi sibi
uidetur plurimū, iucūdeq; prodesse. Sic Esa. iij. Peccatū suū non
absconderūt, sed sicut Zodoma prædicauerūt (licet hoc de Phar-
isaica iustitia dictū sit in spiritu) tamen in litera etiā huc pertinet.
Item legionē habet ut nemo possit illic transire præ eorū seuitia
hoc est, quod illi multorū dæmonū officium agunt, dū multis
nocent. Et ubi sunt blandissimi, ibi sunt sæuissimi, ut nulli sit sine
periculo, cū eis conuersari, ut & supra dixi. Scio autē quod nul-
lus tam stultus sit & insensatus, quod si talem hōiem uidisset, ri-
dere potuisset, sed potius fugisset quantū potuisset. Et tñ ridet

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

& rideť ille, cuius ista figura tantúmodo fuit. Deniq; & hoc ibi dictú fuit, qđ nec cathenis, nec custodijs potuit retineri, quin age retur ruptis uinculis in deserta, nemo potuit eum domare. Hic prope cōsentit cū Apostolo Iacobo, Nullus hoim̄ potest linguā domare, ita nullius prohibitiōe, nullis uerbis euangelij coercent illi, Qui lingua indomita erumpant atq; uagent ubi solent, nudi, laceri, nudantes, lacerantesq; cāteros similiter. Et ut in detestabilissimū uitiū, etiā imponere loquar. Nonne sues sunt bestiae immundae, qđ stercora hoim̄ deuorant? At illi in stercore suo & alieno linguā & dentes uersant. An est stercus corporis peius qđ stercus animae? Oportet enim corā suis, suillū loqui, ut intelligant. Si ergo uideris porcū uorare oletū, intellige ecce, talē esse obscenitatis & turpitudinis fabulatorē. Apostolus sane dicit, qđ inhonesta nostra abūdantius honestamus, illi uero etiā honesta per inhonesta, inhonorant. Quis autē ferat, ut alius reuelet cū risu sibi posteriora aut pudēda seu ignominia: At quē ignoia maior, qđ sordes peccatorū in nobis & proximis: lex autē prohibuit, ne proximorū ignominia reuelemus. Secundo etiā peccatur obscenitate, qđ talia corā pueris & puellis innocentibus nominant & dicunt. Rei autē sunt oim̄ peccatorū & mortuū, qđ ex illis sequunt. Aetas em̄ mollis & inexperta hae rerū, facillime poluitur, qđ peius est, tenacissime seruat audita turpia, sicut macula in purū & tenerum pannū cadens tenacius heret, quā in impure aut rudiores, qđ & experientia didicerūt gentiles, ut Horatius

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem,
Testa diu. Et Iuuenalis,

Maxima debetur puero reuerentia, siquid
Turpe paras, huius tu ne contempseris annos.

Quid autē faciunt qui hoc agunt: Primū, utiq; cum magnū bonum sit, aetatem teneram fouere, custodire, promouere in pudicitia & uerecundia, sicut dicitur, qđ grauissimū sacrificium deo est zelus animarū, omniū studia deberent eo uigilare, ut pueros & puellas custodirent & seruarēt, ne quid discerent, uiderent & audirent obscenitatis, qui p se ardent medullis, nō cogitandū quomodo igne adiecto accendant, sed potius aqua apposita extinguantur, Non solū id nō faciunt, sed etiam propriissimo dæmonū officio usi, corrumpunt innocuas animas suis pestiferis

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

fabulis turpitudinis, diabolus em̄ corruptor mentiū dicitur, sed nō corrumpit, nisi ministerio linguæ illorum, qui sunt ex parte illius & imitatur eum. Quomodo em̄ potest puer aut puella rursū eradicare uerbū turpe, quod semel audiuit: sed semen iactū est, & radicat in corde eius etiam inuito, deinde crescit in miras & incognitas cogitationes, quas non audet confiteri, & tamen nescit eis carere. Væ autem tibi, qui huic simplici & ignaræ huius rei menti, hunc laborem, hoc periculum, & hoc uenenū insudisti. Corpus nō uiolasti, sed animā incomparabiliter nobiliorē (quantū in te fuerit) constuprasti. Nam per aurem insudisti & imprægnasti eam fœtu nocentissimo. Vnde Bapti. Mantua, Per sensus quasi per riuos, Venus acre uenenum, Influit in mentem, quod si male cauta recepit, Vulnus agit sola diuum medicabile dextra.

Igitur obscœnitas istorū, maior est q̄ illorum, quod iam non fit tantūmodo obscœnitas, sed cædes innocentū animarū, & de familia Herodis, qui occidit multos pueros in Bethleem iudæ. Sed uide, nōne ita est, quod nullus pater possit sustinere, ut filij sui occidant corpore: q̄d ergo tibi in corpore tuorū filiorū fieri nolles, quare id audes in animabus filiorū alterius, imo dei perpetrare? Recte S. Lodouicus rex Franciæ a sua matre didicit, quod filios suos mallet corporaliter uidere occidi, q̄ mortaliter peccare. Sic enim & mater quoq; ad eum, dixerat. Sed satis diste illis dominus minatur Matth. xvij, terribiliter dicens: Qui aut scandalizauerit unū de pusillis istis, qui credunt in me, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundū maris. Vide quanta cura sit Christo de paruulis & innocentibus, quod nouā pœnam illis decernit, qui eos offendunt, de nullis enim alijs talē pœnā distauit. Nimirū uolens q̄d noua & singulari pœna præ cæteris sint cruciandi, deniq; sequitur, Væ mundo ab scandalis, Neesse est enim, ut scandala ueniant, uerū tamen uæ homini per quem scandalū uenit. Et infra, uidete ne cōtemnatis unū ex pusillis istis, dico enim uobis, quia angeli eorū in cœlis, semper uident faciem patris mei, qui est in cœlis. Ecce saltem angelorū intuitu uult parci pueris, & reuerentiā illis haberi. Quod si illos ideo castos dixerit quis, quia uerbis ludunt, re sunt casti, sicut eorum pater Ouidius quoq; mentitur,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POP VLARES

Crede mihi mores distant a carmine nostro,
Vita probata mihi, Musa iocosa mihi.

Respondet Christus, os eorum cōpescens, Ex abundātia cordis
os loquitur, Qualis arbor, talia & folia. Hæc est etiā ecclesia rui
na tota, si enim unq̄ debet reflorescere, necesse est, ut a puerorū in
stitutione exordiū fiat. Hæc de obscœnitate dicta sint. De stultis
loquio uero & scurrilitate ad hunc locū non pertinet, quanq̄ il
la duo nunc apud honestissimos & religiosissimos adeo domi
nent, ut eo ipso uelint honesti uideri, q̄ stultiloq̄ & scurriles sunt.

Stultiloquium autē est uniuersa otiosæ fabulæ, in quibus ni
hil eruditionis & scientiæ, ut ipsemet exponit, quæ ad rem (in
quit) nō pertinent. idem uocat Christus uerbum otiosum. ideo
nō nisi utilia, aut necessaria sunt dicenda. Tales sunt fabulæ anis
les, & neniæ puellares, Historiæ plebani de Calenberg, Dietrich
von Bern. Et disparatiōes de rebus longinquis & extra nos po
sitis. Quod genus sunt etiā opiniones philosophorū, & glossæ
sup Aristot. Garrulitates dialecticæ, somnia Astrologorū. Stul
tiloquiū enim uocat, quia nō sapientiæ, sed stultitiæ uerba sint.

Eurapelia seu scurrilitas quæ est faceria seu urbanitas, quā Ari
stoteles uirtutem esse putat, quando scilicet nō turpia neq̄ stul
ta, sed iucūda & erudita simul dicunt, ut utilitas intret sub dulce
dine comitatis. Itaq̄ comitas seu affabilitas, seu urbanitas, seu fa
ceria talis, quæ fit, ut tristes atq̄ tentati in spiritu recreent, lauda
bilis est, uerū quæ fit sine causa, tantū ad consolatiunculā uanita
tis & carnis, p̄sertim cū huius semper nō sit nisi leuitas causa, &
sola libido fabulandi atq̄ ridendi moueat ad illā, non conuenit
Christianis. Sic enim B. Augu. in Confess. confiterur, Quod nu
gari cū amicis sit parum Christianū, quod Christianorū res, &
uerba habere debeant solida & magna seria, plenamq̄ grauita
tem & autoritatē, ut Psal. ait, In populo graui laudabo te. Por
ro hæc ipsa nugacitas & eurapelia, tanto fit peior, quanto fit in
rebus sacratoribus, ut nōnulli importunissima leuitate, abutun
tur, sacræ scripturæ dictis ad eam leuitatem, ridicule & iucunde
eam torquentes illuc, ubi suam querunt uanitatem, cū sacris illis
uerbis summa & reuerentia, & terror debeat semper & ubiq̄

Tertius gradus mœchorū, qui est in signis, quorū unū dñs ex
pressit dicens, Qui uiderit mulierē ad cōcupiscendū &c. Ecce uis

sus ipse qui signū sit concupiscentiæ, adulteriū est. Nōne durissima lex Christi: sed ideo sanissima & immaculata, conuertens animas. In hoc autē oīa alia signa cōprehenduntur, cum uisus sit minimū & subtilissimum, unde posuerunt aliqui quinq; lineas amoris, Visus, colloquium, tactus, post oscula, factum.

Atq; hic colloquiū etiā aliud intelligit, q̄ id, q̄d est turpiloquiū, & tactus similiter, item & oscula. Sed de singulis latius. Sunt autē plura, ut uisus, auditus, colloquiū, literæ, internuncia, tactus, amplexus, risus, oscula. Non q̄ tot sint adulteria singillatim, quot signa quis fecerit, pōt enim uno adulterio hęc oīa signa facere, alioquin opus ipsum semper esset triplex adulteriū, cū sine tactu & concupiscentia nō fiat. Visus itaq; primū, Hoc autē est uelocissimū & frequentissimū oīm illorū signorū, quia longius, latius, citiusq; officiū suū agit, pluraq; & clarius percipit. Ideo tam multa in scripturis de oculorū custodia dicunt, cū nullus sensus tā facile & tot obiectis irritef, nec aliorū sensuū aliq; tā atrociter uulnerat animā, tanto em̄ p̄fundius figit in cor, q̄to clarius cognoscit, ita sit prouerbiū, Quod oculus uidet, cor nō fallit. Et Hora. Segnius irritant animos demissa per aurem, Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus. Et iterum, Valdius oblectant &c.

Ut patet experientia, quia nunq; sic mouetur, qui de morte audit sicut qui uidet, nec tantū mouetur qui turpia audit & carnalia, atq; mundana, quantum qui uidet. Exemplum esto, Alipius S. Augu. contubernalis, de quo vi. Confess. scribit, Quod cum inuitus duceretur ad spectaculū clausis oculis despiciens, tñ postea apertis, ita raptus est, ut multos quoq; adduceret postea & ipse.

Quo circa in iuuenibus & uirginibus, ut summus decor est, oculorū inclinatio & depressio, ita summū uituperiū, euagatio & incustodia, ita ut aliqui signū corruptionis dent, oculorum euagationes, & uerum est Eccle. uicesimo sexto, Fornicatio mulieris extollentia oculorū, & in palpebris illius agnoscetur &c. uide ibidem. Aut est signū iam corruptæ, aut facillime corruptibilis mulieris. Nam quæ syncære casta est, non intendit in uultū uiri, sed cōfunditur, ut de Rebecca Gene. uicesimo quarto dicit, quod conspectu Isaac sponso suo tulit peplū suum, & operuit se. Item legitur de quodā sancto uiro, qui cum S. Antonio uer-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

nisset Romã oculis clausis, nihil de tanta ciuitate uidere uoluit, nisi ecclesiã sancti Petri. Item de Syluano legitur similiter, quod semper uelatis oculis incedebat, neq; solem hunc uidere uoluit.

Item Iob. xxij. dicit, Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem de uirgine (id est, iuuenula.) Ecõtra Dina egressa ut uideret mulieres regionis illius, corrupta est. Et Bern. dũ quandã fœminã fixe fuisset intuitus, graui ultione seipsum coercuit. Et B. Bene. ex uisa in seculo fœmina, grauiissime fuit tentatus. Item Quid cõtigerit Dauid ex aspectu Bersabeæ, & filijs Israel ex Moabitãrũ aspectu. Nume. xij. Item Alius tentatus a muliere uisa, cũ mortuã audisset, de putredine cadaueris illius sanauit concupiscentiã. Idcirco uisus nõ tantũ in p̄senti cõcupiscentiã mouet, sed etiã memoria fixus ex præteritis diu mirãdas suscitatur tentatiões.

Ideo dicit Hiere. Tren. iij. oculus meus deprædatus est animã meã. Et iteꝝ Hiere. ix. Mors intrauit p̄ fenestras nostras. Et. ij. Pe. ij. Oculos habentes plenos adulteriũ. Ecce quõ adulteriũ in oculos ponit. Item Eua primo mota est uisu pomi, quod esset pulchrum &c. Et de filijs dei Geñ. vi. scribitur, quod uisu ceciderũt. Videntes filij dei, filias hominũ, quod essent pulchræ, acceperũt sibi uxores quascunq; elegerant. Vnde & Sapiens docet, Noli intendere in faciem uirginis, ne confundat uultus eius. Ita e contra. nec puella in faciem iuuenis propter simile periculum.

Hinc dicit Ioannes, Quod omne q̄d est in mũdo, est concupiscentia carnis & oculorũ & superbia uitæ. Concupiscentia oculorũ intelligit̄ curiositas, multa experiẽdi & cognoscẽdi p̄ sensus.

Legitur de S. Elisabeth, quod maritũ suum in ecclesia quãdoq; iucũdius intuita, subito fuit a domino correpta. Quid illis fiet qui in ecclesia fere nihil aliud agunt, quã illud Ouidij, Spectatũ ueniunt, ueniunt spectentur ut ipsæ, nihil nisi uidere uideri, concupiscere, concupisci. At sane quodã uelut naturæ ingenio, proprium est mulieribus, quod amant concupisci & amari, uiris uero concupiscere & amare. licet & utrumq; fiat, ut mulier insanis at cõcupiscendo & amãdo, & uir quærendo cõcupisci & amari.

Mira itaq; miseria, quod sensus proprij sunt tam noxij nobis, ita ut uere dixerit Christus, Inimici hominis domestici eius (id est, sensus) Et Psal. xxxvij. amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerũt & steterunt. Quid enim facit oculorũ cu

riositas, nisi quod aduersus animã pugnat. Vnde & B. Augustus, uocat sensualitatem, serpentem, quod sit lubrica & mobilis multis obiectis, figurata per serpentem, in paradiso. Vide itaq; quomodo odiũ nostri & abnegationem nostri nõ gratis docuerit Christus in euangelio, ut odiamus oculos & oēs sensus omniaq; membra, quoniã captiuam ducant animã in legem peccati, p̄fertim oculos, unde Eccle. xxxi. Nequius oculo quid creatũ est.

Verum non hoc tantũ nõ malum est, quod per oculum facit concupiscentia, sed etiã quia nõ saturatur, ut Eccle. primo, Non saturat̄ oculus uisu. Et prouer. xxvij. Infernus & perditio nunq; implentur. Similiter & oculi hoĩm insatiabiles. Quid ergo prodest oculorũ cupiditatẽ irritare, & finito initio uidendi, infinitũ desyderiũ, & nullum finem prouocare? Melius est statim ab initio uisum coercere, anteq; dilatet uoraginẽ suã cupiditatis, quã explere non possis. Igitur ut B. Augu. in regula, Nec uos dicatis habere animos pudicos, si oculos habeatis impudicos. Impudicus enim oculus, impudici cordis est nunciũs. Nullus ergo presumat, quod nõ sit adulter, si opere cesset, oculo tñ concupiscat.

Hæc de primo & maiore signo.

Aliud est auditus, quo indicatur concupiscentia intus ardens ut qui uel prouocet dici uel cantari turpia (& ij sunt peiores) uel qui tacite & libenter audiunt, etiam si non prouocent, delectantur enim in illis, neq; auertuntur, ut ab immũditia & nocumento. Tertij etiam possunt esse, qui nõ prohibent, arguunt huiusmodi audientem, aut melioribus instruũt, neq; coram eis increpant atq; abominantur talia, ut terrerent audientes, omissione scilicet ij peccant, quod non sunt solliciti salutis proximi, & perditionis eius negligentes, atq; minus q̄ debent curiosi. Tertiu, est colloquium, scilicet cum muliere uel uiro, nam concupiscentia id agit, ut fabulentur, saluent, tractentq; secum, licet honesta quandoq; sed non causa honesta. Inde enim risus, ioci, fabulæ, colloquia, tantummodo ut placeant sibi mutuo, & sese prouocent ad amorem sui mutuum. Et hoc uitio mulieres impense laborant, dum amant. In puella autem non tantũ hæc, sed omnis prorsus uerbositas turpissima est. Nec est signum constantis uirginitatis aut castitatis, si sit puella loquacula & garrula, praesertim cũ iuuenibus. Nam ecce B. Virgo quanto textu angeli con-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

uenta, non tamen nisi id dixit. Quomodo fiet istud &c. sed ne-
 q; ut ait B. Ambro. resalutauit salutantem. Proinde que libenter
 uolunt audiri in cantu, aut loquela, rursusq; audire cantum, uel
 colloquium alterius sexus, quid aliud nisi eiusdem sexus concupi-
 scentia sese ardere probant: Si non arderent, nihil colloquiū aut
 aspectum curarent, sicut alia non curant, quorum affectu non te-
 nentur. At nunc puellæ plurimæ tota leuitate huc feruntur.

Quartū, tactus, ut sunt manuū traditio & amplexus, q̄ & ho-
 neste quidem fieri possunt in specie, tñ cum concupiscentia intus
 mouente. Hic iā ignis libidinis acriter incendiū, ut etiā B. Hiero.
 dicat, qd tactu ipso statim sexū intelligit concupiscentia, ideo q̄ lō-
 gissime fugiendus tactus, sicut legit de quodā Papa (nō memini
 nunc nomen) quod data manu pro more osculanda, cū ex oscu-
 lo mulieris sensisset titillationem, manu præcidi sibi permiserit.

Quintū, est osculum, quod transeamus. hæc autem signa nus-
 q̄ aguntur & fiunt uehementius, q̄ in choreis publicis. mirum,
 quot & quanta ibi fiant peccata, quid ibi uisus & auditus hauri-
 at, quid tactus & colloquiū pariat. breuiter mundus est mūdus,
 imo immundus, & inimicus dei. nec est quærendū bonū, quod
 deo placeat in mundo. peccatū super peccatū ibi urget & addit.
 ira dei ibi cernitur intensa nimis, & tamen ridetur, saltatur, gau-
 detur tanquā in rebus parū nocentibus, imo bonis & utilibus.

Sextum signum & quidem nō leue, Est ipse ornatus peregrin-
 nus & nouus, qui nunc tot inuentionibus, artibus, studijs feruet
 ut nihil nisi furiosum possis dicere mundū, cum tamen nulla sit
 causa, nisi ut placeant & conforment sese mundo. Necessitas em̄
 aut utilitas, immo & honestas (quæ solæ sunt causæ iustæ) nō re-
 quirunt talia, modicisq; contenta est. quis aut̄ satis de illis potest di-
 cere, cū sint inaudita genera sumptus & uestiū: sed acre malū &
 fames libidinis sunt ista, licet nihil curentur. credo quod tandē
 nudi incedent, cū iam seminudi incedant, sed sine, dabitur nos-
 tris sua moribus etas, peruenit ira dei super mundū in finem. &
 beatus qui intelligit, quoniā uere ira dei in illos puenit. Omit-
 to hic etiā amantiū, id est amentiū furores, qui nocturnis officijs
 amatriculis suis, ludo, cantu, musica seruiūt, & oīa tentāt, ut pla-
 ceant, hic etiā mūdo ipsi stultas stultitias agūt, ideo trāsimus illa

Quartus demū gradus est, ipsa interna concupiscentia, de qua

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRÆCEPTIS
satis supra dictum est, qua nemo caret in hac uita, sed tamen hoc
ipso saluamur, quod ei nō consentitur. ut Ro. vi. Neq; exhibea-
tis membra uestra seruire peccato, ut obediatis concupiscentijs
eius, quanq; enim lex dei immaculata requirit, ut prorsus nulla sit
cōcupiscentia, sed tota & omnino immaculata mundicia, tamen
misericordia dei, interim sustinet & gratiā habet diffensionē no-
ui hominis intus, ne dominetur nostri omnis iniustitia, Hęc
iugiter est mortificāda, gemitu, uigilijs, labore, oratione, humi-
liatione, & alijs partibus crucis, tandem ipsa morte. Ex quibus
oibus patet, qd hoc præceptum nō solum nō est negatiuū, nisi
si in facie tantū uerborū & litera, sed maxime affirmatiuū, quia
præcipit, scilicet Castitatem & continentiam purissimā intus & fo-
ris, quis aut sapiat tam stulte, ut castitatē neget esse rem affirma-
tiuā: sed negatiue præcipit, dum prohibetur libido, ut purissima
sine omni mixtione libidinis præcepta intelligat. ut Psal. xi. Elo-
qui dñi, eloquia casta, argentū igne examinatū, probatū terræ,
purgatum septuplū. Ac per hoc iam patet, quō per legem fit co-
gnitio peccati, quia concupiscentiā nesciebam esse peccatū, nisi
lex diceret, non concupisces, Ro. vij. scilicet quia solum opus pe-
ccatū putabatur. Igitur non satis est, ut opere nō mœcheris. non
satis, quod uerbo sis pudicus & aspectu aut alio quouis signo,
imo nec hoc satis, qd corde non consentias, nisi etiā tandem pu-
rus fias ab ipsis moribus malis, intus ebullientibus, ideo non ni-
si gemitus pro gratia dei superest, cum Apostolo Ro. septimo.
Infelix ego homo, quis liberabit me de morte corporis huius.

Præceptum 7^m
PRÆCEPTVM SEPTIMVM.
NON FVRTVM FACIES.

Audiimus qd præceptū quintū, Non occides, prohibuit of-
fensionē proximi in sua propria persona. Sextū aut, Non
mœchaberis, offensionē eiusdem in psona sociali, eadem
carne. Et utrūq; tam in opere q̄ corde, tam affectu quam effectu.
ita ut satis constet, quod spiritualis intelligentia istorū præcepto-
rū negatiuorū, sit ista affirmatiua, ut mites & casti simus, intus
& foris, prorsus sine omni, tā amaritudinis iræ, q̄ dulcedine cō-
cupiscentiæ. Quæ duo sine charitate spiritus haberi prorsus nō
possunt, quia sunt fructus spiritus, i. Corinth. xij. & Gal. quinto
Ideo plenitudo legis est dilectio. Hęc em̄ est mitis & nulli nocet,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

imo oibus prodest, & pdesse cupit, Est etiã casta & sancta, ideo neminẽ polluit. Sequit̃ nunc phibitio offensionis in rebus proximi, qđ æque sine charitate fieri nõ potest, saltem in spiritu, Vnde & hic quoq; notandũ, qđ hoc præceptũ dupliciter intelligit̃.

Primo ad literam & secundũ sonum uocis, sic solummodo opus ipsum furti, hic prohibetur, quia dicit, Non facies furtum, non utiq; ait, Non doceas, non ostendas, non cupias, sed non facies, sic ludæi intellexerunt, & superbi facti sunt in iustitia sua, tanq̃ non essent rei præuaricationis. Vnde cum ipse Lucae xvi. huius præcepti uerã daret intelligentiã, dicens, Nõ potestis deo seruire & mammonæ. & facite uobis amicos de māmōna iniquitatis, audiebant hæc omnia pharisæi, qui erant auari, & deridebāt eum. & ait illis, Vos estis qui iustificatis uos coram hominibus, deus autem nouit corda uestra, quia quod hominibus altum est, abominatio est apud deum, Ecce quomodo corda requirit in iustificatione præceptorũ suorum. deniq; sequitur ibidem, quomodo spiritualis sit lex, d. Lex & prophetæ usq; ad Ioannem, Ex eo regnũ dei euangelizatur, & omnis in illud uim facit, facilius est autem cœlũ & terram præterire, q̃ de lege unum apicem cadere. Ecce uiolentia opus est in dei præceptis, quia tantum cortex uerborum, sed nec unus apex præteribit &c.

Secundo ad spiritum & secundũ intentionem præcipientis, sic omnẽ cupiditatem hic prohibet cordis, ita qđ sit impossibile impleri illud, nisi sis pauper spiritu, ut Matth. v. Beati spiritu pauperes. proinde in psalmis, proprio uelut nomine, fideles Christi uocantur pauperes. psalmo ix. Dum superbit impius, incenditur pauper. Et iterũ, Et factus est dominus refugium pauperi, & quoniam nõ in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperũ non peribit in finem. Igitur spiritus huius literæ, est paupertas in spiritu quare manifeste patet, quod sine gratia dei nullus implet hæc legem, cum sit homo naturaliter cupidus uicio primi peccati.

Corollarium sequitur.

Quod legis huius in litera impletio, est nihil aliud, nisi decipula quædã, ut psal. v. Quoniã non est in ore eorũ ueritas, cor eorũ uanũ est. Heb. sic, Quoniã non est in ore eorũ rectum (quia docet scilicet umbrã & literã operis tantũmodo in pcepto) interiora eorũ insidiã (quia decipiunt, dum sese iustos credunt, falsi specie

operū, ut nō agnoscat malū suæ cupiditatis) ideo nō gemunt p
grā nec peccatū cōfiteñt, sed stant securi, ideo Ro. ij. cōtra eos die
cit, Qui doces nō furandū, furaris scilicet cupiditate, licet nō ope

Iuristæ aut hoc præceptū non adeo late exponūt, sed manent
in limitibus furti, uerū coram deo, quicquid agit uoluntas, faces
re dicitur etiam, si opus nō sequatur. Scrutatur enim deus renes
& corda, psal. vij. Ideo nos in totā latitudinē opeꝝ eamus, quæ
cupiditas perficit, sed heu quanta est latitudo deus bone. Quis
enim auaritiæ & specierū eius uituperia nō audiuit? Igitur pri
mū opus est secundū sonum textus, ipsū furtum, hoc rursum
in quinꝝ species scilicet furtū simplex, sacrilegiū, peculatus, abie
geatus, plagiatus, de quibus Iuristæ. Nam hoc præceptū secundū
literam copiosissime & diligentissime tractant in omnibus spe
ciebus, teste proprio eorū sermone, qđ iuridica facultas sit de pa
ne lucrando, tolle meū & tuum, & nullo iure opus fuerit, & fa
ne infinitū negotiū præbet ista cupiditas hominibus eiusmodi.

Igitur furtum est rei alienæ usurpatione, domino inuito & igno
rante, qđ si sit in rebus priuatorū, est furtū simplex, si in rebus sa
cris, sacrilegiū, si in republica, peculatus, si in ablatione iumento
rum & pecorum, abiegatus, si in ablatione hominū, plagiatus.

Hos quinꝝ gradus dire puniunt leges hodie, ut notum est. O
lim uero in lege furtū non puniebatur ultione mortis, ut Exodi
xxij. sed pro oue una quatuor, & pro boue uno quinꝝ redde
bant, si tamen uendiderat aut occiderat. Si aut adhuc integra ap
ud eum reperiabantur, duplum tantū reddebatur, quod si red
dere nō habuit, ipse uenundabatur. Hæc certe lex adhuc bona ef
set, nimis enim rigidū est, ne dicam iniquū, pro rebus uitā aufer
re, & animā pro uictu tolli. Nōne corpus melius est qđ uestimen
tū, & anima plus qđ esca? Vnde & Prouer. vi. legem Mosi secutus
ait, Non grandis est culpa, cū quis furatus fuerit, & hoc est uerū,
si solum fuerit furtū. Vnde sequitur quale intelligat furtum, d. Fu
ratur enim, ut esurientem impleat animā, deprehensusq; reddet
septuplum, & omnem substantiā domus suę tradet, & liberabit
se (qui autem adulter est) propter inopiam cordis, perdet animā
suam. At adulterium hodie mitissime plectitur, magna certe ini
quitate furti intensa pœna, quæ potius laxari debuit quam adul
terij, maxime furtum, quod inopia corporis facit & penuria,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

Porro sacrilegiū adhuc atrocius omnibus punitur, scilicet ro-
ta, cum tamē sit eadem res sacra & prophana, quo ad preciū &
usum, uerum reuerentia sacrōrū neglecta, tam acriter castigatur
Sed & hic superstitiosissimus est præsidentiuū rigor, qui nihil ita
fulminant, atq; execrantur, ut recularū suarum, reddituū, possessi-
onū, auri scilicet & argenti usurpatores. hic sunt centies Argi,
& quidem uigilantissimis uigilantiores. Verū quod interim tot
millia negliguntur animarū, quod stupris, adulterijs, reliquisq;
libidinū portentis, totā scēdant ecclesiam, præter insatiabilis aua-
ritiæ auernum cū simonijs suis ac dolis & fraudibus infinitis, ne-
mo punit, sed potius honorantur qui faciunt. An forte ideo le-
uiores tam grauius puniunt, qđ tam grauias non ad illos, sed ad
deū pertinent grauius puniri: Et id certe credo uerū, qđ deus sibi
uindictā seruat eo duriores in grauissimis, quo ipsi grauiorē
exercent in leuioribus. Quanto tutius agerent, ut furibus & sac-
rilegis parcerent, sicut sibi uolūt parci a deo. At si illis parcerent,
iam certe ipsa penuria cogerentur & ipsi melius uiuere, non par-
cunt igitur, ne sibi quoq; parcat apud deum, sed sine illos, cæci
sunt. De reliquis tribus furtis remitto ad Ciuiles iuristas.

Secundū opus, est latrocinium, quod a furto ea differt grauitate
quod non ignorante domino, sed præsente & manifesta ui ra-
pit alienū, tamen magis raptores q̄ latrones ij uocandi sunt, qđ
latrocinium inuoluit homicidium. Hoc peccatum autem nunc decus
& titulus est nobilium, & in illis quandoq; puniuntur, qui sese
defendere nequeunt aut resistere. Satis hoc peccatum negotiato-
res, & grauitatē eius nouerunt, qui ex eo aliquando doluerunt.

Tertium opus, est usura, de quo Cato Censor Romanus, fures
priuati in neruo & cōpede uitā agūt, publici uero in auro & pur-
pura, unde usurarius sanguisuga populi dicit. Et similitudine de-
scribit tali, ut uermis in pomo uel nuce, totū intus uastat, ita usu-
rarius substantiā ciuitatis deuorat, miris & occultis modis, quo
uitio adeo Iudæi laborāt, ut etiā sibi licere, imo iuberi ex lege pu-
tent, ubi dicit Deut. xxij. Non scēnerabis fratri tuo ad usurā pe-
cuniā, nec fruges, nec quālibet aliē rem, sed alieno, fratri autē tuo
absq; usura, id qđ indiget, cōmodabis. hoc Iudæorū duritiæ tūc
pmissum fuit, ut eo libētius abstinerent ab usura in Iudæos, quo
licentius potuerunt in gentiles. At Christiani nō paruo gradu

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

Peiores sunt iudæis, qđ etiam fratribus suis scenerant, & tam frequens hoc malū, ut etiā inter raras iusti laudes ponat. Psal. xiiij. Qui pecuniā suam nō dedit ad usurā, quod si abstinent multi, timore abstinent, nō corde. Auaritia em̄ pestis est profundissima.

Quartū est fraus in negotio. de q̄. i. Tessa. iij. Ne qs circūueniat in negotio fratrem suū, qm̄ uindex est deus de ijs oībus, sed hoc tā latū est, ut nunc nō possit p̄ singula discurre, quō em̄ singula artificia & negotia cū suis excessibus, medijs, defectibus cōmemorē

Idcirco oībus in genere illa regula charitatis seruanda est, quā dominus Matt. vi. ponit. Quæ uultis ut faciant uobis hoīes, & nos facite illis, quare in omni tractatu necessariū est unicuiq̄, ut prospiciat prius quō secum uellet agi, si esset in alterius loco, ita faciat & ipse, & tutus erit, hæc uocatur lex naturæ, imo & charitatis. Charitas enim est, quæ cōsyderat quæ sunt aliorū, & prius inspicit, quid sibi uelit fieri, ut sic faciat proximo. ideo enim dñs addidit dicens, Hæc enim est lex & prophetæ, scilicet lex & prophetæ sola charitate implent̄, ideo si est lex naturæ, est naturæ sanæ & incorruptæ, quæ idem est cū charitate. Qui aut̄ hanc regulam præterit facile etiā fraudem perficit, anteq̄ aduertat, quoniā periculū fidei est in oī negotio, nisi ui aliqua seruet̄ & industria.

memoratus quid

At quāta est hodie fraudis copiar: omnis domus & platea plena est, & omnes de ea querunt, Nam & rustici alioqui rudes, ad fraudē sunt instructissimi. Et sane hoc unū etiam præceptū satis indicat, quid sit mūdus, cū sit non nisi rapina mutua rerū. Et qđ magis dolendum est, ea nunc consuetudine fraus agitur, ut ne conscientiam quidem inde patiantur, quin bene se fecisse sibi uideantur, si alter alterum illuserit & imposuerit, Sed uæ mundo.

Igitur tu curte per singula officia artium, & numerata fraudes, cum quotidie excogitentur nouæ, ut sit periculi res plenissima, cum hominibus agere. lucem uertūt in tenebras, & tenebras in lucem. deniq̄ obtinuit, ut omnes uenditores plus exponant, & emptores minoris accipiant, q̄ res sit in proprio precio, scilicet, quia usu fallendi mutuo, nullus alteri credit primis uerbis.

Quod autem dictū est de operibus huius præcepti, & de spiritali intelligentia eius, quod scilicet paupertas spiritus, sit eius uera intentio, ut mortificet insatiabilis illa bestia, auri sacra fames, auaritia, philargyria, & cupiditas, radix oīm malæ, ut Apосто

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POP VLARES

lus ait , quæ infinitos hodie laqueos tetendit & auget semper, nō intelligendū est de paupertate in effectu, sed affectu. Nam & mendici ac religiosi possunt esse ditissimi cupiditate & auaritia interna, maximiq; fures corā deo, dum inuident habentibus & cupiunt eorū facultates. Et Apostolus uocat hoc uitiū idololatriam, sicut Psal. lxxvij. dicit, quod serui erunt sculprilibus Canaan id est, denarijs, Nam Canaan mercator & negotiator dicit, cuius sculprilia quæ alia possumus figurata credere, q̄ aurum & argentū signatum, monetatū & cōstatum. Deniq; quod sint cultores auri & serui eius, etiā Psal. lxxv. habet, dicens, Et nihil inuenerunt oēs uiri diuitiarū in manibus suis, Non ait, diuitiæ uiroꝝ, sed uiri diuitiæ, ut possessos uiros, possidentes diuitias intelligas, illi seruiat, istæ seruant, ideo illi serui, istæ dñæ. Igitur ut cōcludamus (cum sit oībus notissimū hoc uitiū) breuiter hoc p̄ceptum impletur, si non solū ex opere abstineas, imo nec satis est, corde nō cupias, nisi & æquissimo animo feras, tua tibi auferri, nam nihil prodest, si aliena non cupias, tua autē impie diligas. Si cut in quinto p̄cepto , in seipsum quis potest occisor fieri, etiā si nullū alium occidat, aut nemini sit iratus. Et in sexto, cum propria uxore adulter esse, ut dictū est, ita & in proprijs rebus etiam fur & auarus esse poterit, dum nimis tenaciter diligit sua. quanq̄ qui seipsum occidit, quis eū credat non etiā aliū occisurū esse, aut uitā ei saltē inuidere? Et qui cū propria coniuge abutiē libidine, quis p̄sumat q̄d non alienā polluat saltem concupiscentia, cū sit totus libidine furens? Ita qui sua nimis diligit, quis credet, q̄d non etiā aliena cōcupiscat? Igitur neuter esse debet in bonis quibuscunq; si abeunt, ne tristet, si ueniant, ne lætetur, secundū illud Psal. lxi. Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite cōcupiscere. diuitiæ si affluāt, nolite cor apponere. Hoc autē uitiata natura nō habet, sed optet illud in Ch̄o haurire, q̄ p nobis paup factus est. Immo nec hoc gradu sit cōtentus, sed uideat etiā, ut de suis bonis, magis uelit alijs impartire, q̄ aliena concupiscere. nā hoc habet charitas, quæ sola est impletrix legis, ut non solū longissime abstineat a rebus proximi, sed etiā proxima fiat conferendo res suas, si potest cōmode, nam id sine dubio quilibet sibi fieri uellet scilicet ut sibi tribueret, & nemo sua cuperet, sed oīa candide fauerent. Nec potest regula melior tradi in hoc p̄cepto, tam perple

R. P. MARTINI LUTHERII DE X. PRAECE

xis negotijs dato, quā ut qlibet, in quocūq; negotio cū proxio egerit, ante oīa corā oculis ponat hoc dictū Christi, scilicet spirituale interpretamentū omniū p̄ceptoꝝ, Quod multis ut faciāt uobis hoīes, & uos facite illis. Et illud Thobiae, Qd̄ tibi fieri nōlis alteri ne feceris, hoc em̄ aspecto facile quiuis erudiet, quid & quō agere debebit in quocūq; casu huius latissimi p̄cepti. Nam si tibi faues diuitias, nō aut̄ proximo tuo, iam nō habes charitatē, sed cupiditatē, & peccasti in hoc p̄ceptū. Es em̄ fur corā deo quia id, qd̄ proximo debes, scilicet fauorē rerū, abstulisti ab eo.

Ex qbus patet, q̄ multi detestent̄ fures & furta, ipsi multo maiores, cū sine gratia nullus sit, cuius cor nō inquinet̄ auaritia, uerum illos fures strangulat impator, hos uero ipse p̄det oīm creator. Vnde nec istud p̄ceptū pure est negatiuū, imo affirmatiuissimū, scilicet, ut sit homo largus, facilis, liberalis in proximū qualis esse nō potest, nisi sit purissimus a furto in spiritu, ideo negatio illa expressior est q̄ affirmatiua, cū possit aliqs esse quidē liberalis, ut in statu incipiētū, sed tñ nō sine cupiditate, ideo nō dum p̄fecte legis huius impletor, q̄ debet esse purissime liberalis

De lusoribus etiā quærit̄, an sint fures, & ad restitutionē teneant̄. Quod lusores cupiditate & auaritia peccent (qui saltē propter lucra ludunt) ac per hoc corā deo fures sint, alienæq; facultatis appetitores, manifestissimū est. Nullus em̄ cum alio ludit, ut sua illi tribuere uelit (id enim sine ludo facere potest) Nec ut sua amittat, nec ut alienū uelut suum quærat lucrū, ac per hoc ludus semper est contra charitatē, & secundū cupiditatē, quia quærit quæ sua sunt cum damno alterius, & saltē non ita quæ sunt alterius, sicut quæ sua sunt. Attamen non tenet̄ ad restitutionem, quia corā hominibus non rapit, nec usurpat rem alienā inuito domino, sed consentiente per pactū ludi, uterq; em̄ ponit sua in periculū sciens & uolens, ideo qui amittit, scienter & uolenter amittit, lex em̄ iustissima est, ut qui amat periculū, pereat in illo, nisi forte per fraudē luserint. Optima tñ p̄cena foret, si posset fieri, ut uterq; amitteret, hoc em̄ esset ius ludi uerū, quia uterq; cū piculo suo, cupiditate erga proximū exercet. Aut certe, ut fiscus principalis utriq; tolleret lucrū, eo q̄ cōtra edictū & Canonē ecclēsiæ agant ludendo. Quod autē non sit necesse restitui, patet, quia non esset alia causa, nisi quia cum peccato & contra legem

PTIS DECLAMATIVN CVL AE POPVLARES

acquiritur lucrū eiusmodi. sed si omne tale est restituendū, quod cū peccato acquiritur, iam etiā meretrices, imo omnia alia mercatorū & negotiatorū, quæ mendacijs, periurijs (seclusa tā fraude erga proximū, & dolo in re, quæ tractatur) cupiditate uendūtur & emuntur, essent restituenda, q̄d est absurdissimū. quia inijs nō est facta iniuria proximo, sed deo & legi, ideo tenet ad restitutionē, non rei acquisitæ, sed uoluntatis suę malæ, quā ibi expleuit. q̄d fit per cōtritionem & pœnitentiā. Eodē modo de sacerdotibus & religiosis, uel nō orātibus seu satisficientibus, uel pluralia bñficia possidentibus, nō tenent ad restitutionē, sed ad pœnitentiā de abusu, quia Papa habet potestaté illa bona conferendi, tu tantūmodo uideris. q̄ imperras uel te ingeris. olim traherant fugientes ad sacerdotia, ideo a populo diligebant, nunc irruūt retrahente populo, ideo odiunt. sed hæc auaritia hodie horribiliter crescit in beneficiorū occupatiōe. at si sine fraude impetrent, nō est restitutio faciēda. Quāq̄ sine fraude seipsum ingerere, p̄fertim ad officia curarū, nō uideat̄ satis possibile. fraudatur em̄ Papa & populus, si nō fuerit talis, qualis requirit̄. At quis hoc de seipō audeat affirmare: & tñ nō pudet p̄ seipō supplicare

Tandē & cōtractus reemptiōis in magnū damnū totius mundi nunc auaritiæ seruit, cū ideo census emanant, ut lucra augescant & certa fiat substantia sine labore & periculo, nō ut deo liberius seruiāt, aut necessitati prouideāt, cum tñ intentio Papæ fuisse & esse uideat̄, nō ut otio uacent, nam labor & sollicitudo oibus imposita sunt. Gen. ij. In sudore uultus tui uesceris pane tuo. Et Job v. Homo natus ad laborē, sicut auis ad uolandū. Igitur aliquot causas assignemus iuste census emendi, si scilicet sunt primo senes, pueri, infirmi. ij em̄ satis habent laboris ex ipsa uita sua. Secundo, Si sunt alio labore occupati. s. qui deo seruiūt, ut religiosi sacerdotes, p̄lati, studio, uerboq; dei uacātes, Et q̄ cōmunitati seruiunt, & alienæ necessitati, ut Principes, senatus, p̄sidentes oppidis, uillis. Alioquin si deus unicuiq; secundū suū laborē redditurus est, quid recipient otiosi, qui pecunia sua nō nisi ad lucrū, lucro nō nisi ad otijū, otio nō nisi ad delicias, delicijs, nō nisi ad peccatū abutunt̄: Nō ergo illi sunt securi, qui tantūmodo sibi seruiunt census emptis. Nō q̄ emere cēsus adeo sit malū, sed q̄ auaritiæ in hoc seruire nec aliud q̄ diuitias securus q̄rere peccatū est.

climax.

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE-
PRAECEPTVM OCTAVVM.
NON LOQVERIS CONTRA PROXIMVM
TVVM FALSVM TESTIMONIVM.

*Præceptum
octavum*
Vltium linguae, quã apostolus iacobus mundũ iniquitatis
appellat, omniũ post cor membrorum est peccaminosiss-
mũ, nec ullum membrũ tot speciebus peccat, excepto cor-
de, quod omnibus speciebus peccat. Nam linguae vitium in iu-
rando, promittendo, orando, docendo, nomen dei assumen-
do &c. prima tabula in secundo p̄cepto prohibitũ, id est, omne
uerbũ quod contra deum directe peccat. Item prohibitũ est ter-
tio, quarto, quinto, sexto, septimo, & nunc octauo, prorsus per
omnia p̄cepta p̄ter. i. ix. x. quã solũ animũ tangũt. Nam cõ-
tra tertiũ agitur, nõ orando, gratias agendo, legendo die festo.

Quartũ, parentes superbe alloquẽdo, irreuerẽter respõdendo
exprobrãdo &c. Quintũ, maledicẽdo, detrahendo, criminan-
do &c. Sextũ, impudice loquendo, Septimũ, furandi consiliũ
exhortationẽ, excusationem, defensionẽ dãdo. Octauũ, nũc ut
uidebit̄ mentiẽdo, adulãdo &c. Igitur sicut prohibitũ est noci-
mentũ, p̄sonã propriã, personã attinentiũ, reꝝ corporaliũ, Ita
nũc bonorũ q̄ sunt in fama, laude honore, noĩe, prohibet̄ noci-

Contra hoc p̄ceptum peccant, (mentũ,

Primo & propriissime docti, maxime autẽ Theologi & uni-
uersi, qui falsa tradũt discipulis, & utriq; dupliciter, scilicet uel sci-
enter uel ignoranter, & secundũ hoc grauius peccant uel leuius
De Theologis primũ, quia ij grauissime oĩm peccant cõtra hoc
p̄ceptũ, qñ scripturã sanctã & uerbũ dei peruertunt & falsẽ
exponũt uel aptant nõ recte. Hinc enim fit, ut falsẽ dictũ, occidat
anĩas, aut saltem discrutiet in fœlices cõscientias. De primis hoĩe
sunt hãretici & Monij Singulares, qui dei uerba suis sensibus a-
ptant, & in sui obsequiũ captiuant, cũ deberent cõtra. & hoc in
ijs, q̄ pertinent ad fidẽ & salutem, hoc tam magnũ peccatũ repu-
tatur apud deũ, ut nullũ aliud in scripturis frequentius, acriusq;
arguat̄ per oēs figuras & prophetias. Vnde Psal. iij. Filij hoĩm
usquequo graui corde, ut qd diligitis uanitatẽ & quæritis men-
daciũ: Et v. Odisti oēs qui operant̄ iniquitatem, perdes oēs qui
loquuntur mendaciũ. Vbi de talibus magistris loquit̄, ut patet
infra, Decidant a cogitationibus suis, id est, studijs &c. Et Psal. i.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

Beatus uir qui nō abijt in cōsilio impiorū, & in uia peccatorū nō stetit, & in cathedra pestilentiae nō sedit. Et ubicunq; de dolosis, linguaq; dolosa loquit, hos pseudomartyres. i. falsos testes taxat

Dico ergo, Nunquid excusantur, cum faciant id pia intentione & zelo dei. Sic enim sese heretici solent excusare, ut nostri uicini Pighardi Boemiae. Respondeat quod nō, imo eo magis accusantur, quia ex superbia procedit iste zelus, qd doceri uolunt & audire, sui ipsius magistri facti. Vnde Ro. x. Testimoniū perhibeo illis, quia zelum dei habent, sed non secundū scientiā. Et Gal. iij. Quicumq; uos perturbat, iudiciū suum portabit. Et i. Qui aliud euangelizauerit, anathema fit &c. Tales em̄ habent bonū zelum sed nō timent. Sunt em̄ de tali zelo securi, quasi nō errent, q̄ pie intendāt & garrunt, q̄ omne peccatū est uoluntariū, & intentio nominat opus. At nos (inquiunt) bonā intentionē & uoluntatem piā habemus, & ira fiunt obstinati & securi. Quibus respondet, q̄ habent pessimā uoluntatē & uenenosissimā intentionem, nō dico eam, quā sentiunt & allegāt, sed profundiorē illā, qua superbi sunt, & nolūt aliud audire q̄ suā intentionē bonā, nec credere alijs, q̄ suae piāe uoluntati, hanc em̄ intimā suam superbiā non uidentes, uestiunt eam, ficta & uiolenta intentione bona & piā uoluntati. Vera em̄ bona intentio & radicaliter bona uolūtas, nunq; stat secunda & sine timore. uerē enim oīa opera sua cū lob, imo uerba & cogitata. ideo nulli adhāret bonae suae uolūtati & piāe intentioni, semp̄ paratior alijs cedere, q̄ sibi credere, quantūcunq; speciosissima sua sit intentio. q̄ timore fit, ut nihil noui moliat, seruet unitatē custodiat pacē, & augeat cō-

Secundi, Qui & si falsa nō doceant, ut occidant, tñ (cordiā. superficialiter, ac minus q̄ debent, docent, ideo sunt crucifixores conscientiarū, & tortores animarū, ut sunt ij, qui salua fide Christi, iustitias operū docent, raro fidē, saepius opera, de quibus mihi uideat Apoc. ix. dicere, Quod locustae nō occiderent hoīes, sed cruciarēt eos mensibus quinque, quia scilicet docent, per opa fati fieri pro peccatis, & tñ per hāc nunq; habent quietem cōscientiarum quā sola fides Christi donat. Quo circa, cū scriptura sancta uelit in timore & humilitate tractari, & magis studio piāe orationis penetrari, q̄ acuminē ingenij, impossibile est, q̄ sine dāno sint uel suo proprio, uel aliorū, q̄s docēt, qui nudo ingenio steti,

in eam irrunt illotis pedibus sicut porci, tanq̄ sit humana quædam scientia, adeo nullo reuerentiæ discriminæ uersant in illa. Inde ueniūt tot promptuli ad docendū, qui statim cognita Grammatica, Theologiā sine omni studio profitent̄, dicētes, Hem Biblia res facilis est. maxime aut̄ id faciunt, qui distenderūt uentrē suū siliquis illis porcorū (id est, philosophorū) Vnde de eis cōqueritur B. Hiero. q̄d arbitrio suo trahūt repugnantē scripturā, & iā prouerbiū factū est, scripturā habere careū nasū. Hoc effecerūt insulsi illi, & inepti somniiatores, ludentes in sensu literali allegorico, morali, anagogico, & uocant̄ DOCTORES SCHOLASTICI, & hoc proprijsimo ueroq̄ nomine. Scholastici enim sunt, id est, ludicri & lutores, imo & illusores tā sui q̄ aliorum, qui neq̄ quid sit litera, neq̄ quid spiritus, cognouerunt. Et ferendū erat tale studiū in quadruplici illa expositiōe scripturæ, si modo tanq̄ rudimenta haberent̄ pro incipiētibus. Nunc uero totius fastigiū eruditionis in isto ludo statuunt, nec unq̄ ad uerū intellectū pertingunt, qui sine puritate cordis nunq̄ potest attingi. Illam aut̄ quadrigam uersant etiā impijssimi. Vide B. Hiero. in prologo Bibliæ, de eadem temeritate tractantium scripturas.

De Iuristis Secundo, ij enim ad literam cōtra hoc præceptū agunt, quando in Labyrintho suo (id est foro contentioso) nihil aliud quærunt q̄ uictoriam, omnia allegant, quærūt, accipiunt, quæ pro se faciant, contra partem aduersariā. ubi nouo miraculo, unus & idem textus seruit cōtrarijs causis, & factū est hoc studiū periculis plenissimū, Sed dicunt, Nemo tenetur seipsum cōfiteri & accusare. Quid aut̄ dicit dominus, Non loqueris falsum testimoniū aduersus proximū tuum, cū hoc pro te alleges quod contra illum est, quem scis iustam causam habere. Sed habent Iuristæ priuilegium magnū, ut nulli contra eos loqui, aut eos iudicare liceat. id autem est, quod nemo recte arguit, quod nō intelligit. At iuris intellectus est infinitus & inexhaustus, neq̄ est repertus Iurista, qui omnia norit. idcirco si non ante de eis licet iudicare, q̄ omnia eorum intellecta fuerint, nunq̄ licebit iudicare, semper enim dicent, non esse intellectum quod arguitur. Vnū tamen dicendū, quod & ipsa habent iura, licet neglectissimū, scilicet, q̄d finis, uita, uirtus oīm legum est, pax, charitas, cōcordia quæ si quis nō intendit, legibus nō utitur, sed abutitur. Qui em̄

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

ideo quærit effugiū in glossa, contra textū, ut litem proroget et augeat, putas ne uiuam legē habet: Immo literā mortis quærit & contra pacem laborat. At hoc ipsum qui non fecerit hodie, mirum si diu lurista reputetur, aut diues efficiatur. Si enim tantum quærentem pacem, quantum litem, nō tot libris, laboribusq; foret opus. Igitur noli in faciem uerborū intēdere, nec quo & quomodo ea possis torquere & pōderare, sed uide quo ipsa respiciant, nempe ad finem litis & iurgiorū mortem. At hic dignissime cōsiderandū capitulū vi. Corinth. prima, ubi Apostolus reprehēdit, qđ propter secularia, id est, temporalia, & uictualia, iudicia haberēt, & non magis fraudē paterentur. Item Christus iubet, etiā palliū dari auferenti tunicā &c. Sed dicitur quod sūt consilia, nō præcepta, nisi ad p̄parationē animi. Ergo autē illā p̄parationē animi mirabilē nō intelligo, quæ nuncq; procedit & puenit ad opus. Et B. Aug. qui exemplū Christi adducit, qđ coram Anna accipiens alapam, nō p̄buerit & aliam, meo iudicio non recte intelligitur, ac per hoc male defenduntur ipsi.

Huc forte pertinere potest, & illud miserum genus hominū, qđ sese per philosophiæ Aristotelis falsissimū nōmen decipit, & fatigat, cum Aristotelē neq; intelligāt ipsi, neq; doceantur, falsis interim & fictis cōmentarijs pias in Christo animas occupāt, & onerant, imo illudūt potius, dum credūt hoc esse philosophiā, qđ nō est, merasq; sectantur nugas. Et multo sunt ipsis poetæ ac quicunq; fabulatores fortunatiores, propterea, qđ Poetæ (ut B. Augu. dicit) & si recitent fabulas, nō tamen credūt eas esse ueras sola uoluptate uanitatis delectati. illi autē credunt, ueras esse suas fabulas, Nam si meo consilio Aristoteles legeret, certe uel in medio anno disci posset ab ingenio mediocri. Legeret autē non sicut hucusq; lectus est, ea fide & religione, qua sacrae literæ, imo amplius, sed sicut alia quæcunq; leuis & extranea materia, tantū ut sciret, non ut defenderet. **VERE ENIM SVMVS** seducti per Aristotelem & cōmenta eius, atq; si aliud non esset, hoc unū satis erat argumentū, quod tot sectæ & capita sint in ista bestia gentili, simili Hydræ in Lerna, nam ibi sunt **THOMISTAE, SCOTISTAE, ALBERTISTAE, MODERNI**, & factus est quadriceps Aristoteles, & regnū in seipsum diuisum, & mirum, quod nō desoletur, sed prope est ut desoletur

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRÆCE

Quomodo ergo potest fieri, ut ueritas sit in tanta opinionū cō-
fusione: cum enim sint contrariæ, necesse est ut & falsæ.

Sed si isti doctores & magistri peccant, & contra hoc manda-
tum agunt, ubi manebūt illi somniatores, & perditū genus ho-
minū, qui prædicant falsa miracula, mendaces legendas, osten-
tant fictas reliquias, friuolas suas uisiones: Hic aliquis impuden-
ti fronte iactat se cū Christo & matre eius locutū & risisse, puto
etiā saltasse. Hic habet scœnū, in quo Christus iacuit, quod tamen
hoc anno natū est, & raptū in horreo. Audiui ego factū, qđ mu-
lier quædā (diabolo incitante, deoq; uolente, ut illuderet eiusmo-
di superstitiōis quendā fatuū cultorem) pubem suā totondit, &
illi porrexit, suadens, qđ essent cāpilli S. Catherinæ, trans mare
aduecti, credidit ille cuculus, & pro reliquijs osculandos prebuit
& uenerandos. Et ecce quid fit: Cœpit etiā miracula operari pu-
bes illa turpitudinis, nec imerito, ut fallantur mendacijs, qui nō
colunt ueritatē. Ecce hæc cū sint tam impura & impudentia, ut
nec corā pudicis referri possunt, tamen fiunt. Igitur hij loquunt
falsum testimoniū, non cōtra homines, sed contra deum, & san-
ctos iam regnantes. Tale & illud est qđ nuper quidā ostendisse
dicitur scœnum, quod fortuito inuenit, dicens esse scœnū, in quo
Christus, seu nescio quis sanctus dormierit. Ista ergo fabulamē-
ta, indocti passim sacerdotes, sed plus monachi stationarij mul-
tiplicant. Et pastores non parū delectantur fabulis legendarū &
indulgentiarū, & oīm quæ dici possunt, præter euangeliū, quia
illa lucrosa sunt, dum populus a ueritate auditū auertit, ad fabu-
las conuersus. Sed uæ uæ atq; uæ iterū talibus fabulatoribus. O-
pus hic esset maxima reformatiōe ecclesiæ, ut prorsus nihil quæ-
rumq; pium & bonū, prædicari permetteretur, nisi qđ authenti-
cū & canonisatū esset, nam sub tali pietatis specie pariter illa mō-
stra fabularū intrauerunt, ut prædicatores ecclesiastici prope su-
perent Poetas gentiles fabulis & mendacijs. Immo ausim dice-
re, nec tutū satis esse, quod probatæ legendæ & miracula sic præ-
dicentur, ut inde ueniat usus omittendi euangeliū. Sunt em̄ non
principalis pars sermonis habedæ, sed tantū mō interspergende
euāgelio, ubi ad ppositū faciāt, & nō integro sermone tractadæ.

Secūdo, prohibet omne mendaciū, hoc est falsum testimoniū
cōtra proximū. Est aut̄ triplex, locosum, officiosum, pnciosum,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

secundū B. Aug. Iocosum proprie nō est mendaciū, quia statim percipiūt esse mendaciū, nemoq; fallitur, & ille, etiā qui sic menti- tur, intendit sic loqui, ut appareat false loqui & nugari. Est tamē peccatū, scilicet turpiloquiū seu scurrilitas & uaniloquiū. Cōtin- git aut, quod aliqui tam rudes sint, ut tali etiā fallantur, maxime quādo in religionibus fit iste iocus, ut cum dicitur, Si rem perdi- disti, da calidam similam pro elemosyna, & salem benedictū de super pone, scilicet sup rem pditā, & inuenies. qd rudes intel- ligunt super similam, & credunt se inuenturos. & similia multa

Officiosum, qd causa officij (id est, obsequij) fit ad salutē & u- rilitatem suā, uel alterius, sine dāno alicuius, ut si pudicitia fœmi- næ periclitaretur, & aliquis negaret esse eam, ubi est, uel aliud si- mile. Tale mendaciū dixerunt obstetrices Hebræarū mulierū in Aegypto. Item Michol uxor David ad Saul, uide ibidem utrāq; suo loco historiā. an aut eo sit utendū, Respondit B. Aug. q nō sed dicat uerū quantū potest alijs uerbis. ut de quodā Episcopo dicit li. de mendacio, qui iudici quærenti rerum, qui ad se confu- gerat, Respondit, Nec mentiar nec prodā. nō tamen est peccatū mortale, maxime qñ rationali causa fit, & perturbatione subita.

Perniciosum (id est, dānosum) quia ad damnū alterius falsum dicit, & fallit sic mentiens, proximū, sicut non uellet ipse falli. de q dñs p Zacha. Loquimini ueritatē unusquisq; cū proximo suo Et iterū, Pacē & ueritatē diligite &c. Hæc em sunt, q placēt mihi. Hoc malū in negotijs, tractatibus, pactis, fœderibus, literis, sigil- lis & omni cōuersatiōe hoīm hodie latissime, pestilētissime, po- tentissime regnat, secundū illud Osee. Mendaciū, furtū &c. inun- dauerūt, quia hoīes obliuiscunt illius regulæ, Quod tibi uis fieri fac & alteri, & qd nolis, ne feceris, excæcati cupiditate ppria &c.

Vide aut monstrū humani cordis, etiam si oīa alia peccata ho- minē non fœdarēt, hoc solū uitiū maxime est cōtra naturā hoīs

Primū, Quid enim oīs homo magis, q̄ scire desyderat natu- ra: quid magis horret q̄ falli: sicut B. Aug. qd anima nihil adeo desyderet, ut ueritatem, & tamen facit cōtra homo, & libenter.

Deinde etiā si gula, uel luxuria, ira, inuidia, accidia, auaritia, cū multis bestijs conuenit, hoc tamen uitio eas superat cum diabo- lo, qd solus homo mendax est, & diabolus pater eius, soli enim homini ratio & sermo data sunt, quorum officiū est, ueritatem

dicere. Et hinc credo, quod inter omnia conuitia, nullū sit acrius, q̄ si quis dicatur in faciem, mentiri. Vrit enim hoc conuitiū, plusq̄ si luxoriosus, ebriosus, iracundus, superbus dicatur, puto q̄d natura ideo facilius sentit, quia innaturalissimū uitiū est homini, deniq̄ humanæ societatis maximus hostis est mendaciū.

Tertio peccatur contra hoc mandatū, Adulatione, sub qua su furro, bilinguis, & tertia lingua, & omnia mala linguæ, alia uis de præcepto v. Hoc aut uitio nullus hominū uacuus est, nisi sit, qui cito uelit occidi & oīm odia mereri, puta qui recta cordis institutione, nulli tacet ueritatem, secundū illud P sal. xiiij. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus (id est, non timet ullum hominē malum quantūlibet sit potens, diues, sapiens, iustus, non enim accipit personas, nec respicit faciem) rursus timentes glorificat, quantūlibet sint infirmi & pauperes atq̄ stulti. Id circo, aut adulandū est mūdo, aut odium sustinendū a mundo, quod in Christo, & omnibus sanctis satis nobis monstratū est.

Hoc aut uitium licet passim dominetur, tamen in aulis principum, & Pontificū, totis castris triūphat. Ibi enim sunt, qui mollibus uestiunt, & teneras habent auriculas. & certe nō est in mundo locus, a quo adulatio debeat abesse longius, & tamen ibi est frequentior & potentior, siquidem seductio principis in malū, aut retractio a bono, necesse est omnibus subiectis noceat, neq̄ est nocentior pestis regnorū & prouinciarū, q̄ adulator in aula. Quid enim querimur de bellis, aut gladijs, aut armis? Adulatoris lingua super oēs gladios est. deberent itaq̄ ab aulis q̄ maxime repelli, & grauissime puniri. Legitur de Alexandro Ro. imp. adeo infenso adulatorib⁹, ut cū uideret corā sese, molliori gestu aliquem adulantem, nō dimitteret impunitū, uel si maior erat, saltē derisum. Et Diogenes interrogatus, quæ nam ferarū esse nocentissima respōdit, inter feras Tyrannus, inter cicures adulator.

Horū duces & exempla in scripturis sunt tarde reperta, forte ob detestationē uitij huius. nam primus & insignior cæteris est Doech Idumæus, qui i. Reg. xix. & infra Sauli in oībus adulatus causa fuit cædis oīm sacerdotū in Nobe. sed & multa alia mala Dauid parauit. Hunc sequunt Ziphei, proditores Dauid. Tandē Siba seruus Miphiboseth, qui etiā Dauid regē decepit, Sed attendant quo sine Doech consumptus est cū Saule, cui adulabat, sed

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

& filius eius patris adulatione infœliciter imitatus ij. Reg. i. statim a David occisus est. Vnde & Psal. li. tor^o eundẽ Doech fulminat, Quid gloriaris in malitia &c. Audiant adultores qđ sequit̃ Dilexisti uerba p̃cipitationis, linguã dolosam, p̃pterea deus destruet te in finẽ, & euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo & radicem tuã de tetra uiuentiũ. Vide quã exaggerata imprecatione persequitur adulatorem. Diligunt enim uerba p̃cipitationis, id est, quibus p̃cipitent, pessundent, absorbeãt proximos suos apud principes, ut ipsi tantũmõ dominent̃ & placeãt &c.

Vltimo peccatur falso testimonio, in iudicio publico, de quo & supra dictum est. Hic aut̃ Iuristarum, Notariorũ, patronorũ, aduocatorum, iudiciũ periculũ agitur. Hic iura ipsa sanctissima rosã patiuntur conditione, ex qua colligit mel apis, uenenũ aranea. & dicunt, pulchre sese excusantes, Vigilanti iura subueniũt. Et iterũ, Confugiendũ est ad remedia iuris. Hæ sunt duæ regulę uehementer utiles. Primo ad prorogandã iustitiã, deinde ad seminandã litem. Tertio ad implendũ marsupium causidicorũ, nõ quod regulę illæ malæ aut falsæ sint, sed qđ fere nunq̃ bono usui seruiãt, quod patet, si aduertas, quid ipsi intelligant per Remediũ iuris, & uigilanti ad iura. Nempe id, scilicet, quod cũ uel teste cõscientia pessimã habeat quis causam, uel saltẽ dubiã, non hic audit consiliũ spiritus, tene certũ, dimitte incertũ, imo id cogitat tantum, quõ ex causa pessima faciat optimã, uidelicet qđ ægrotat, ideo remedia iuris illi adhibet. & hoc est uigilare eorũ. uigilant enim sup̃ iniquitatẽ, ait Propheta, & ita fit ut ex eodem textu iuris, unus uenenũ, iniquitates defendens, alius mel, iustitiã patrociniã, hauriat. Hic aut̃ quid dicam: nisi ut miseriam Christianorũ deplem, qui omne studiũ suũ conuerterunt ad lites, iudicia, forũ, nec ullus dignatur, hic illud Christi attendere, qđ uultis ut faciãt uobis hoies, & uos facite illis. Obsecro te homo tenta, proba, interroga te ipsum, si qñ habes causam cũ proximo, nõne uelles ut te dimitteret in pace, nõ litigaret tecum, ut crederet tibi: Hoc ergo uis ut faciat tibi homo alter: Cur nõ facis & tu eidẽ & cedis: At inquis consiliũ est, non p̃ceptũ. Respondeo, quõ est consiliũ, & non p̃ceptũ, qñ Christus statim addidit, hæc em̃ lex & Prophetæ: nunquid lex est consiliũ: ergo nullum restat p̃ceptũ: nulla lex: Quid hinc sequitur, nisi quod &

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

Christi & naturæ legē oblitī, in medijs agamus tenebris: idcirco periculosissimū est studiū iuris hodie, cū non seruiat ad pacē, ad lites cōponendas, sed suscitādas, prolongādasq;. At dicis. Si sic facere oporteret, cito futurū est, ut pedibus conculcemur, & oīarapiantur quę habemus. Hic dico, hoc est quod uult scriptura. Ideo em̄ pupillos, orphanos & uiduas, pauperes & oppressos nos uocat. Quod scilicet euangeliū seruantes, patimur plura mala propter uerbū eius, nō uindicantes, nō retaliantes, imo etiā orantes pro p̄sequentibus & calūniantibus nobis, ut simus filij patris nostri, qui est in cœlis, quia & ipse benignus est super ingratos & malos. Et deberemus gaudere, nos esse pupillos nomine dignos, quoniā p̄tector eorū est Christus, quod si repetimus & litigamus, quando erimus pupilli: Verum & hæc salutaria præcepta, nobis in cōsilia mutauerūt, dicentes, quod secundū præparationē intelligenda sint animi, & non attendunt, quod assidue ueniūt casus, præparationē illā inops extendendi, & tamen nō faciunt. Atq; hic uide dei potentissimā sapientiā & sapientissimam potentiā, Ipse dixit, Verba mea non transibunt, & unū iota nō præteribit a lege donec omnia fiant, uide inq; quō uerum sit, ipse dixit & facta sunt. Illi qui nolunt auferenti palliū, & tunicā dare, cogunt etiā camisiā illi dare inuiti, quia non dederunt tunicā uolentes, & per illos inuitos implet mandatū, quod per spontaneos nō potuit. Frequentissime fit enim, dū duo super re quapiā contendunt, per amicū pactū quilibet alteri cedens, ambo accepta rei parte, contenti forent, ubi dum litigāt, longe plura consumunt, & in causidicos profundunt duplo, quā cogentur cessisse alteri partiū. Quid: qd̄ aliqui ultra rei summā, duplā etiā cōsumunt, & tamen etiā illā perdunt. Hic cantari tempus est Iustus es dñe. & rectū iudiciū tuū, da causidico ingrato, alieno, irridēte te, xx. florenos, p̄ lite, qui noluisti fratri cedere x. florenos pro pace. Quis est hic reprehendendus, nisi tu oīm cecissimus, q̄ pecuniā profundis indignis cū peccato, quam cum merito poteras relinquere fratri aduersario tuo, quē deus dignū iudicarat ut haberet: Quod si triumphaueris, tamen cū peccato habes triumphū, & in morte utroq; nudus inuenieris. Verū hæc dicta sunt de priuatis, nam publicæ personę debent uigilare, ut nulli fiat iniuria, & requisiti uindicare illatā, Requiritere aut̄ permittitur in se.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POP VLARES

mus prohibetur aut Christianis. Ultimo notandū, q̄ sicut ap-
 stolus Petrus ait, Nemo patiat̄ ut fur aut malefactor, id est, nō de-
 bet fateri, sibi iuste fieri, si sit innocens, sed culpā ablatori denun-
 ciare, & penes illū relinquere aculeū conscientiae. Sic enim sancti
 martyres, Attalus cū suis accusati, quod infantes uorarent in oc-
 cultis, oēs Christiani cōstanter negauerūt usq; ad mortē. Sic Za-
 charias a loa rege occisus, dixit, uideat dñs & iudicet. Et S. Tho-
 mas Cantuariensis occisus est, nō quia nollet res auferri, sed quia
 iustitiā ablatores habere negauit, nā utiq; pmisit auferri res, neq;
 restitit ullo mō. Quin S. Stephanus quoq; adeo negauit suos p̄-
 secutores iuste agere, ut etiā pro peccato eorū oraret. Sic S. Hiero.
 scribit de muliere septies p̄cussa, q̄ mortē & oīa alia non timuit
 sed innocentiam secū uoluit ferre. Immo ideo Christus Malachō
 respondit dure, & negauit se male locutū, ne iuste ille sibi uidere
 tur fecisse. ideo etiā respondit, Caiphæ se esse filiū dei, & falsum
 testimoniū illorū confutauit, & tamen uitā sibi auferri permisit
 imo uoluit, ut ita & nos rem relinquamus, iustitiam seruemus.

Recapitulemus itaq; & in summā ducamus, Hoc p̄ceptum
 tunc implemus, qñ non solū falsum testimoniū non loquimur
 sed nec de aliquo dici uolumus audire aut pmittere (sicut faciunt
 qui credunt uel adulatoribus, uel cōsentiunt detractoribus) imo
 adhuc reus est huius mandati, si nō omni studio sollicitus sit fra-
 tris iniuriam, infaniā, ignominiam excusare, tegere, aut saltem si
 nō amplius potest, extenuare, cōtradocere infamātibus, accusan-
 tibus, detrahentibus, sic enim sibi uellet quisq; fieri. & sic erit filius
 spiritus dei, qui paraclētus uocā, quia loquitur bona pro no-
 bis, & dat testimoniū spiritui nostro bonū contra omnia testi-
 monia diaboli & cōscientiae, deinde ut etiam doceat ignorātes
 deum, deiq; uolūtatem, moneat errantes, resistat decipientibus,
 & hereticis, ac alijs mentiū deceptoribus, ut Apostolus ait. Qua-
 re hoc p̄ceptū requirit ueracem, iustā, salutare, innoxiam, &
 oīno totam fraternis officijs deditam linguā, atq; id ex intimo
 cordis fauore, hac est charitas, quæ nō agit perperam, nō emu-
 latur. Igitur & si nō sit necesse confiteri sacerdoti, si fratrem non
 excusaueris accusatū, scēdatū falso testimonio, oppressum adula-
 rione uel detractione, fore cōtentus, qđ tu non ea feceris, certe co-
 ram deo reus argueris tā impij silentij, & male ociantis linguæ,

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE
quæ in hanc fratris tui necessitatem & seruitutē tibi data est. At
rursus si id feceris, omnia in te irruabis, & mox occideris. Et id
est, quod deus uult, ut quantocius propter uerbū eius, e mundo
eijciamur, & occidamur, & coronā iustitiæ quantocius acci-
piamus. Hæc est uera & spiritualis huius præcepti intelligentia.

*Præceptum nonum
2 / deum*

PRÆCEPTVM IX. ET X.

NON CONCVPISCES DOMVM PROXIMI
tui, nec desyderabis uxorem eius, nō seruum, non ancillam
non bouem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt.

Hæc sunt in sexto & septimo inclusa, quia secundū expositi-
onē Christi, ibidē prohibet omne desyderiū & cōcupiscen-
tia uxoris & rei proximi, nam qui uiderit mulierē ad con-
cupiscendū eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Deinde
auaritiā & cupiditatē adeo damnauit, ut etiā tunicā dandā iube-
ret ei, qui palliū abstulerit. Verū uidet meo iudicio istis duobus
præceptis prohiberi ipse fomes, & inuincibilis cupiditas, ipsa in-
q̄, radix malarū cogitationū, ut scilicet vi. & vij. intelligantur
prohibiti cōsensus cordis, & signū membrog, uerbum oris, &
opus corporis mali, hic uero etiā ipsi primi motus una cum for-
mite, qui est origo illoꝝ. Nam oportet nos ira pueros fieri, anteq̄
in regnū celoꝝ ueniamus, ut nec motus mali in nobis sint, nec
ullus fomes ad malum inclinās, sed perfecta sanitas corporis &
animæ, ab omni prorsus uitio, quod sane in hac uita non fiet,
nec est in potestate nostra. Quis enim gloriabitur, se mundum
habere cor: quis hunc ignem intimissimū extinguet: cum Apo-
stolus clamet aduersus hanc membrorum legem, & legem pec-
cati. Ideoq; oculos, aures, omnesq; sensus intus & foris cohibe-
mus, ne regnet peccatū in nobis, sed concupiscentiā nullus cohi-
bere potest. Ideo deniq; deus misericors statuit corpus nostrum
in puluerē redigere, & per ignem uniuersalē incinerare, ut cōsu-
mat omne uitiiū carnis nostræ per ignē, adeo odit deus hanc im-
munditiā. Et hinc sequitur, q̄ sola ista duo sunt præcepta, quæ a
nullo quantūlibet sancto aliquo modo implent. Cætera omnia
implent, quia opus, uerbū, consensum, fortiter opprimunt, sed
hic manent rei & peccatores, quia nihil de istis p̄ceptis implent,
cū sint infecti inuincibili cōcupiscentia carnis & rerū, ideo omnes

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

peccant, & egent gloria dei. ideo omnes orant, Sanctificetur nomen tuum, fiat uoluntas tua, Dimitte nobis debita nostra. Ideo omnes desperant in meritis suis, timore suae imundiciae, & confidunt de misericordia dei, ut sic beneplacitum stet dei super timentes eum, & sperantes in misericordia eius.

Hinc etiam dissoluit concertatio illa Scholasticorum doctorum, an illa duo praecepta aliud prohibeant q̄, vi. & vij. item an sint diuersa praecepta, & frustra laborant, dum haec duo de cordis intelligunt operibus, quae non possunt negare in vi. & vij. esse prohibita, ac sic eadem reperita, & frustra posita, haec duo cum sint eadem cum illis. nec possunt dicere, quod illic opus, hic uero cogitatio, seu illic manus, hic cor prohibeant, quia Christus ipse resistit, qui illa de utroque intelligenda docet. Restat ergo ut apostolum Paulum sequamur, qui illa duo in uno concludens dicit. Concupiscentiam nesciebam peccatum, nisi lex diceret. Non concupisces Ro. vij. Et late ibi prosequitur illo teneri omnes sanctos, etiam seipsum ergo fomitis malum, & (ut sic dixerim) essentialis seu causalis impuritas in nobis hic prohibetur, qui ergo omnia illa superiora se putat impleuisse, saltem hic uidet sese imundum, & egere se Christi mundicia, pro se oblata & acceptata a deo patre misericordiarum.

Porro iudaeorum uel potius porcorum intelligentia, indignior est q̄ ut in praecepta haec admittat. Dicunt enim, quod vi. & vij. prohibeat opus solum, & ix. ac x. conatus exterior, & indicium operis manifestum, quo modo & apud Iuristas conatus puniunt, ut si quis rapere inciperet filiam alicuius, aut pararet insidias uitae alterius, plectitur capite. Ac sic apud eos cogitationes & uerba sunt libera, plena dolo, & ira, & amaritudine, & omni (ut Christus ait) sparsa, quia mundant id quod de foris est, intus autem plenum est auaritia & omni iniquitate. Ideo Synagoga est illa mulier, quae propter foeditatem suam, dato libello repudij, dimissa est.

Haec sunt decem uerba (ut ait Moses) in quibus protus omne mandatum salutare continetur, & licet possint redigi in pauciora, rursum distribui pluriora, tamen placuit deo in denario numero illa ponere, quae est numerus uniuersitatis, perfectaeque summe, ut sicut omnia olim contingebant in figura, ita & numerus iste denarius praeceptorum ideo assumptus est, ut figuraret omnium praeceptorum summam.

FINITIS praeceptis decem, nunc reducenda sunt ad illa tam

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE

multa genera peccatorum. siquidē nullū est peccatū, nisi quod con-
tra præceptū sit dei. Nescio em̄ an cōfessuris expediat tot differen-
tius peccatorum memoriā onerare, & sacerdotē fatigare, ut sunt
omissio & cōmissio, deinde corde, ore, opere, iij. quinq; sensus,
iiij. sex opera misericordiæ, v. septē sacramenta, vi. septē peccata
mortalia, viij. septē dona, viij. octo beatitudines, ix. nouē aliena
peccata, x. decē p̄cepta, xi. duodecim articuli fidei, xij. duodecim
fructus spūs. Ultra hæc sunt quatuor uirtutes Cardi. & tres Theo-
logicæ. Item peccata muta, peccata clamātia in cœlū, & tandem
peccata in spiritū sanctum. Obsecro quid prodest ista confusio,
& distractio mentis: Ita hæc obseruantur, ut etiam necessarium
existiment, nomina differentiarum, & distinctionū numerare,
ad perdendū scilicet tempus, ad obtundendū confessorē, ad per-
turbandū seipsum, ut maiore cura, horum memoria laboret, q̄
contritionem meditetur. Item ad alios etiam impediendū. Ex
ignorantia docētium iste tumultus confessionū natus est, cum
cōfessio debeat esse breuis & apta, ut cito possit expedire uterq;.

Igitur peccata mortalia primū accipiam⁹, quorū numerus uis-
det̄ ex Ioan. Chryso. sumptus. Hic em̄ septē gētes Cananeorum
Deut. viij. exponit viij. uitia, moraliter uolens oīa peccata sub ijs
cōprehendī, magis ratione numeri septenarij, qui est uniuersita-
tis symbolū, q̄ proprietate nominū. Nam alij faciunt octo, alij
nouē, addentes, inobediētiā & uanā gloriā, tum alij diuiden-
tes matres in filias, & in species genera, tota in partes integrales
& subiectiuas, infinita ex illis deduxerūt, & maria peccatorum
interim nihil de præceptorum uera intelligentia solliciti.

Igitur nō tm̄ septē sunt peccata mortalia, nisi uoluntaria diuis-
sione, non necessaria rōne uel autoritate, sed possunt tum pau-
ciora, tū plura esse, secundū qd̄ uaria tropologia in scripturis oc-
currerit Vnde B. Aug. in duo diuisit, scilicet igne accēsa & suffol-
sa, id est, amorē male accendentē, & timorē male humiliantem

Primū itaq; mortale peccatū est Superbia, quæ est duplex. Ex-
terior, quæ in bonis corporalibus est. Interior, quæ in bonis spiri-
tualibus est, & ideo semper est cōtra primū mandatū. Quod pa-
tet, q̄a nō habere aliū deū, hoc est, in nullo cōfidere, placere, gau-
dere, delectari, frui, q̄ in deo solo. At supbia nūc in diuitijs, nunc
in uiribus, nunc in forma & uestitu, nunc in potētia & honore,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

nunc in nobilitate. Item intus in sapientia, arte, ingenio, iustitia uirtute, sanctitate confidit, placet. Hæc bona creata eo actu colens qui soli deo debet. Siquidem supbire duo importat. Primū, sibi placere, secundū alios fastidire, ideo includit uanā gloriā intus, q̄ si erūpat foras, eo peior est. Ideo superbus dū sibi alicuius boni cōsciū est, nō in illo deū colit, aut gratias agens in eū refert glorificando, sed stat in seipso, delectatus sup se, & euanescit in cogitationibus, tūc simul aduertit eū, qui talia nō habet, quem, cū sibi cōparauerit, necessario fastidit, & tunc dicit, se esse aliquid, illū nihil. Et implet illud Ro. i. dicentes se sapientes stulti facti sunt ita dicentes (scilicet intus apud se) se iustos, pulchros, diuites &c. iniusti, scedi, pauperes facti sunt. Apoc. iij. Dicis, quia diues sum & locuples, & nescis quia pauper es, & miserabilis, & nudus.

Sic itaq; superbix substantia non est, nisi ubi sese uiliori comparauerit, uelut desursum ad infima despiciens.

Econtra humilitatis substantia non est, nisi ubi sese meliori cōparauerit uelut sursum ad summa suspiciens. Igitur quatuor pedes habet superbia, petulcus ille, & crassus uitulus, scilicet.

Ignorantia mali sui, Scientia boni sui

Hæc est ignorantia uera

Ignorantia boni alieni, Scientia mali alieni

Huius q̄drati contrariū habet q̄tuor pedes humilitatis, scilicet,

Ignorantia boni sui, Scientia mali sui

Hæc est cognitio uera

Ignorantia mali alieni, Scientia boni alieni

Igitur non opus est, ut confitearis, te pronum esse ad superbiam. Quia semper sumus superbi omnes, nec ullus omni superbia caret. Sed tantum, si obedieris concupiscentiæ eius, & consenseris uerbo, opere uel corde. Reliquum deo querendū, occulto gemitu, & cōfessione abscondita in cubiculo, ut ipse per gratiā suam malum illud radicis antiquæ destruat. Dictum est de superbia, quomodo prohibita sit sub primo p̄cepto, eo q̄ initiū peccati sit superbia seu quod idem est, Initium peccati apostatate a deo, scilicet sibi ipsi idolum fieri, sibi placere, in seipso delectari, potius q̄ in domino, ac sic alienum deum colere in semetipso, quod est grauissimū & primū peccatū, licet nemo sit ex Adam quādiu uiuimus, qui nō aliqua ex parte hāc in sese idololatriā agat. Ideo q̄

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE
semper sibi pœnitendum & gemendum de sui placencia.

Nunc de auaritia dicendū, quæ est cupiditas, radix æque oīm
malorū, secundū Apost. eo q̄ uolentes fieri diuites, incidūt in la-
queū diaboli, & multa desyderia inutilia, & nociua. Hoc uitiū
sub duobus præceptis prohibet, imo sub tribus, scilicet sub septi-
mo illo, Non furtū facies, Et ultimo, Non concupisces rem pro-
ximi tui, Et sub primo. Cum em̄ sub septimo prohibeat oīs tra-
ctatio rei alienæ, ut dictum est, & præceptū quod dlibet, ut dictum
etiā est, est ita spirituale, ut nō tantū opus & fructū & folia & ræ-
mos, id est, opera, uerba, signa prohibeat, sed etiā radicē & suc-
cum, id est, cupiditatē ex qua talia ueniūt, manifestū est, auaritiā
sub furto prohiberi, cū eadem sit radix & furis & auari, scilicet cu-
piditas. Item cū sub ultimo prohibeat ad literam cōcupiscentia
rei proximorū, manifestū est, etiā fontem & caput huius cōcupi-
scentiæ prohiberi in spiritu, sed hæc est auaritia. Ideo oīm propri-
issime, ultimū præceptū, phibet, ultimū illud & uiuacissimū oīm
uitiū, q̄d cum senescentibus iuuenescit, & cū morientibus uiuit.

Verū apostolus Paulus Ephe. v. suo sensu alius incedens, dicit
Quod auarus sit idolorum seruus, id est, cultor, ac sic sub primo
mandato illud ponit, quod etiā facit Baruch, iij. Qui argentum
thesaurizant, & aurum in quo confidunt hoīes. Et Psal. lxxvij.
in spiritu dicit, Et seruiuerunt sculptilibus Canaan. Canaan est ne-
gociator, quorū sculptilia, quid aptius, q̄ monetas, & nūmismata,
uasa aurea & argentea, domus, & alias possessiones, signifi-
cant: Deniq; ideo in lege potissimū prohibemur fabricare deos
aureos & argenteos. Et prima idololatria populi in auro facta
est, sub aureo uitulo. sed & maxia similiter tempore Hierobo-
am sub uitulis aureis. Inde recte Apostolus, aurū, idolum intele-
lexit, auarum idolorū cultorem uocans, & in Latino nō parua
habent cōsonantiā aurū & auarum, auri auro, auari auaro una
tantū litera differunt, ut aurū ab auere dici uideat. Igitur Apo-
stolus idololatren auarū uocans, eo ipso satis exponit primū man-
datū, q̄d cor hominis in solum deū confidere debeat. Nam eorū
dem sensu & gulosos & libidinosos dicit esse uentris cultores,
quorū deus uenter est, inquit. Verum isto sensu omnia præcepta
sunt in primo præcepto, tanq̄ in capite suo. Nam omne peccatū
est contemptus dei, ac per hoc ipsum contra primū præceptum.

PTIS DECLAMATIVNCVL AE POPVLARES

nec potest aliquod præceptū lædi, nisi simul & primū lædatur, quod continet omnia. quia dei uoluntas in omnibus offendit, & postponitur nostræ. ac sic deus non colitur, immo alius pro eo colitur, proprie tamen auaritiā contra illud posuit Apostolus, quia imaginibus illa delectatur auri & argenti, multum similis ueræ idololatriæ. Cætera autem non ita simulachra, & imagines habent. Ideo redetundo concludamus, quod nullus pure uacat auaritia, sicut dicit Esa. & Hiero. Omnes a maximo usque ad minimū sequuntur auaritiā, beatus qui minus. Idcirco sequitur hanc inclinationē corruptæ naturæ, omnes oportet gemere coram deo, sed non nisi opus eius internum uel externū confiteri coram sacerdote. Et qui diceret se uacuū esse cupiditate, magna certe superbia sibi arrogaret summā puritatis perfectionem. Ideo beati qui lugent, quoniam lugendi materiam habent in seipso, super seipso, ut dominus dixit ad mulieres sequentes.

Tertium mortale peccatū, est luxuria, cuius species satis dictæ sunt sub sexto præcepto, Non mœchaberis, & nulli dubiū, quin illuc pertineat, ideo iudicasse id sufficiat.

Quartum, Gula, soror, immo irritamentū, & procus, & minister luxuriæ, sicut & Ethnicus dicit, Sine Cerere & Baccho friget Venus. Hoc titium Apostolus Phil. iij. sub primo mandato locat, dicens, Quorum deus uenter est. Idem Ro. xvi. facit. Huiusmodi non Christo, sed uentri suo seruiunt. Potest autem simpliciter sub sexto præcepto poni, quia ubi libido prohibetur, ibi certe & omnis occasio & fomentum libidinis prohibetur. Inter omnia autem fomentalia libidinis, maximū & fortissimū est gula, cuius ratio est, quia internum, cætera ut aspectus, colloquium, auditus, tactus, sunt externa. Gula autem inflat uenas, & prouocat totum corpus ad libidinem. Nam & gentilis Plinius dicit, libidinem portentosam sequi post ebrietatem. Et B. Hiero. ad Eustoch. & alias dicit, nihil ita mouere libidinem, sicut cibum, indigestū, ideo gulosus, uolens se tradit in libidinem. Sicetiam & otium, & pigrizia, somnolentia, strati mollitudo, omniaq; alia libidinis mancipia, prohibita sine dubio intelligendū est ibidē. Et nisi gulosus statim occupetur labore multo, inuicta capietur libidine. & titillatione. Vnde B. Hiero. Venter mero æstuans cito despumat in libidinem. Vide quō libido sit, quodāmodo uelut

naturalis spuma gulæ, sic fumus naturale ignis, & spuma uouiter in fuli uini, & bullitio feruoris aquæ, Quia hæc prohibere potest nisi summa uolentia Qui ergo præcipit castitatem, sine dubio & media castitatis præcipit, ut sobrietatē, uigiliā, laborē, orationē lectionem, meditationem, studiū, officiū in proximum, frigus, æstuum, pauperiē &c Hic tamen notandū, de uomitu multi sibi maiorem conscientia faciunt, q̄ de ipsa suffusione & ebrietate, sicut multi magis pollutionē nocturnā, q̄ ipsam causam eius, cogitatiōes, crapulasq; ponderant. Sed certe uomitus non est res mala, nec peccatū unq̄, cum uel fiat inuito, uel cum dolore. Idcirco non solū fugiendus, sed etiā quærendus est uomitus ebrijs. ut Eccle. xxxi. Si coactus fueris multum bibere, surge & uome, & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo in firmitatē. Hoc consiliū sapientis acceptandū est, & non sine ratione. Quia inquit, refrigerabit te, id est, alleviabit. Valet em̄ illa exoneratio, ut nō ita inflentur uenę, & surgat pruritus carnis, dum facilius digeritur, quod minus remanet. Melius est enim uomitu euadere libidinem quam oppletione subire libidinem.

Secundo, quia infirmitas corporis uitatur, ut læsiō capitis, & omniū sensuum & uirium. Quis aut̄ non maius peccatū p̄ter, totū corpus lædi suffusione & retentione, q̄ uomitu ab eo periculo liberari. vitam enim abbreviare maius malum est q̄ uomere. immo uomere, nullū malum, sed repleste te & ingurgitasse, ut uomitu egeas, malū est Et utinā sub præcepto, omnes ebrii & suffusi uomere cogerentur, spero tādē horrerent ebrietatē dum scirent se scito oportere uomere quod biberēt. q̄q; & modo cogantur mingere, & uentrem soluere, nihil tamē mouent exinde. Quod aut̄ scriptura aliquādo uomitū reprehendit, ut canis reuersus ad uomitum, & Esa. Mensæ replete uomitu, intelligitur de uomitu boni, & salutaris uerbi, quod retinere debuit.

Tertio, Si uenenum aut aliud noxium aliquod bibens, sine peccato uomit, cur cum peccato uomit, qui uinum, aut potum alium ita bibit, ut ueneno simile nocumentū inferat. Igitur conscientia est habenda in fundendo, nō effundendo, cum ibi multis malis seruiatur contra præceptum dei, hic uero multis bonis contra nullum, immo pro præcepto dei.

Species & differentias gulæ omitto, quia non semp sunt pecc

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

tata mortalia. Siquidem nec ipsa gula semper est peccatum mortale, inmo raro, nisi sit usu.

Quintū mortale, est ira, q̄ satis sub qnto p̄cepto est declarata

Sextum, inuidia, quæ non debuit distingui ab ira, cū sit nihil, nisi inueterata ira, sicut B. Augu. in regula, Ne ira crescat in odiū & trabē faciat de festuca. Nam ira est recēs uirgula. Inuidia est arbor & trabs magna. Igitur & hæc sub quinto præcepto est auctoritate Ioan. Apostoli, Qui odit fratrem suum, homicida est.

Septimū est, acidia, quæ est tœdiū boni, pigritia & mediocris Græte, quæ est duplex. una in cultu illo figuratiua dei & exteriori, ut sunt, ecclesiā uisitare, uerbū audire, orare, legere meditari, cantare, & sic est prohibitū uitiū sub tertio mandato, Sabbato sanctifices, ut satis patet. Alia est subtilior & interior in toto, & omni genere seruitutis dei. Et sic est nihil aliud, nisi inceptæ iustitiæ fiducia, & proficiendi negligētia, stare in uia dei, tepescere, securū fieri, timorē dei remittere. De q̄ uitiō hypocritarū, tota scriptura loquit̄. Hæc em̄ facit iustitarios securos, ante quorū oculos non est timor dei. & auferunt iudicia dei a facie eorū. Horū sunt nouissima peiora prioribus, quia inuenit diabolus domū eorū ornata, sed uacantē & securā, ideo ingressi habitant ibi. O horribile uerbū nris, quod habitant ibi, quia indurantur, qui eiusmodi sunt post inceptam iustitiam, longe magis quam prius, ut experientia uidemus, quō nihil mouent ad omnia quæ audiunt se non tangi credūt, & facti sunt uere progenies uiperarū, palea igni in extinguiibili præparata. Igitur hoc uitiū sub omni præcepto comprehenditur, cum in quolibet sit proficiendum. Sed nescio an sit confitendum. Credo quod non, quia est spiritualis defectus, deo soli, qui & solus ibi mederi potest, aperiendus.

Decem præceptorum finis.

SACRARVM LI

TERARVM PROFESSORI, FRATRI MARTINO Luther, ordinis Heremitarum, Frater Siluester de Pterio, ordinis Prædicatorum, sacri Palatii, apostolici Magister Sal.

i ij